SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus

Projekti "Sootundliku arengukeskkonna loomine kodus ja koolis" väljaanne

Avatud Meele Instituut

norway grants

Sotsiaalministeerium

Projekti rahastati Norra toetuste 2009-2014 programmi „Sooline võrdõiguslikkus ning töö- ja pereelu tasakaal" kaudu

Hea väljaande lugeja!

Kui Eestis teha juttu soolisest võrdõiguslikkusest, siis tõuseb kujutlusse tihti irooniline ja stereotüüpne ettekujutus sellest, kuidas me nüüd kõik ühesuguseks saama peame hakkama. Kuid kui edasi mõelda, mida see võrdõiguslikkus õige tähendab või tähendama peaks, siis jõuame välja igaühe individuaalsuse austamiseni – selleni, et meil kõigil on õigus saada koheldud vastavalt meile endile... Võrdväärsus pole ju Prokrustese säng, kus lühikesi pikkadeks venitada ja pikki lühikeseks pressida.

Ja kuidas see kõik võiks olla seotud kooliga, haridusega? Eks ikka nii, et poisid peaksid koolis saama olla poisid ja tüdrukud tüdrukud, et naine saaks olla naine ja mees mees. Et meil kõigil oleksid võrdsed võimalused olenemata soost ja et neid soolisi vajadusi mõistetaks.

Juba aastaid on küsitud, kuidas saab olla nii, et ühelt poolt elame me meestekeskses ühiskonnas ja samas kurdame poistele vähemotiveeriva õppekeskkonna üle koolides? Kuidas on nii, et 70% ülikoolide lõpetajatest on noored naised , kes on hõivanud ka enamiku riigieelarvelistest kohtadest? Me panustame riigi raha tüdrukute koolitamisele ja pärast saavad nende juhiks vähemharitud poisid? Miks peavad mehed häbenema, kui nad soovivad enda elukutseks valida algklassiõpetaja ameti?

Nendest ja väga paljudest muudest küsimustest innustatuna esitasime 2014. aastal Sotsiaalministeeriumi poolt korraldatud Norra toetuste 2009-2014 programmi „Sooline võrdõiguslikkus ning töö- ja pereelu tasakaal“ väikeprojektide vooru oma taotluse ning 2014. aasta lõpus saimegi alustada projekti „SOOTUNDLIKU ARENGU-KESKKONNA LOOMINE KODUS JA KOOLIS“ elluviimisega. Projektitegevused ja nende tulemused on täpsemalt kajastatud meie kodulehel http://www.ami.ee/sootundliku-arengukeskkonna-loomine/

Praegune nn. sooneutraalne (tegelikult diskrimineeriv) kool ja kodune kasvukeskkond takistavad erisooliste laste potentsiaali avaldumist ning nende õpimotivatsioon sageli langeb. Ühise õppimise tulemusel muutub laste õppe- ja kasvukeskkond rikkalikumaks ning muutub ka nende õpetajate ja vanemate käitumine. Sootundliku kasvatuse kaugemaks eesmärgiks võiks olla tingimuste loomine maksimaalseks eneserealiseerimiseks nii poistele kui tüdrukutele ning traditsiooniliste kultuuriliste piirangute vähendamine isiksuse arengule, mis tulenevad soolistest eelarvamustest, soostereotüüpidest ja soolistest hierarhiatest.

See väljaanne keskendubki just sootundliku õppekeskkonna loomisele ning sellele, kuidas soostereotüübid üldse tekkida võivad, kuigi tuleb tõdeda, et päris ühtset seisukohta naiste ja meeste erinevuste olemuse ja tekke suhtes pole ka teadusuuringutes veel leitud. Kuid on midagi, mida vajavad kõik lapsed ja noored – emotsionaalselt intelligentseid ja edasipüüdlevaid, küpseid saatjaid oma eluteel. Ja terveid inimsuhteid – olgu need koolis, perekonnas või tänaval.

Küpseda mehena, küpseda naisena, mõista ennast, olla ise, saada järjest enam iseendaks – avaramaks, usaldavamaks hoolivamaks, selles peitub väljakutse ja võimalus.

Jõudu sel teel meile kõigile!

OK Arenduskeskuse projektimeeskonna nimel
Koidu Tani-Jürisoo

Avatud Meele Instituut

norway grants

Sotsiaalministeerium

Projekti rahastati Norra toetuste 2009-2014 programmi „Sooline võrdõiguslikkus ning töö- ja pereelu tasakaal“ kaudu

Sisukord

4 **PROJEKTIST „SOOTUNDLIKU ARENGUKESKKONNA LOOMINE KODUS JA KOOLIS“**

Kokkuvõte sellest, mida kavandasime ja kuidas meil läks.

6 **MIS ON SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS HARIDUSES?**

Sooline võrdõiguslikkus hariduses pole mingi udujutt. Tutvustame selle 4 mõõdet ja 3 tasandit, kus võrdõiguslikkust (või selle puudumist) saab jälgida.

7 **MIS ON SOOTEADLIK/ SOOTUNDLIK PEDAGOOGIKA?**

Kas sootundlikku/teadlikkus teeb meid kõik võrdseks? Kus peituvad Eesti hariduse soolised lõhed ja mida teha selleks, et kõigil oleks võrdsed võimalused?

9 **KOKKUVÕTE PROJEKTITEGEVUSTEST**

Põhjalikum kokkuvõte projekti põhitegevustest. Siit saab lugeda, milliste küsimustega tuldi väljaõpetele ja mida sealt endaga kaasa saadi.

15 **SOOLISUSE PROBLEEMISTIK EESTI ÜLDHARIDUSKOOLIS**

Kuidas vähendada sooga seotud stereotüüpide mõju, et aidata poistel ja tüdrukutel koolis oma terviklikku potentsiaali paremini rakendada?

20 **KAS POISID JA TÜDRUKUD ON ERINEVAD**

Kas sooprobleem on olemas või räägime me sellest ainult sügavamate ühiskondlike probleemide varjamiseks? Kuidas mõjutab erinev kohtlemine poiste ja tüdrukute erinevust?

23 **POISS ON MEHELE ISAKS**

Kumb oli enne, kas muna või kana? Artikkel räägib mehelikkuse arhetüüpidest ja näitab, kuidas poisieas loomulikud ebaküpsed isiksuse alged võivad saada varjukülgedeks teel küpse mehelikkuse poole liikumisel.

28 **POISI JA TÜDRUKU KASVATAMISE ASEMEL**

Artiklist saab õpetaja ja lapsevanem mitmeid praktilisi mõtteid sellest, kuidas mitte püüda õpilasi ”kasvatada”, vaid keskenduda selle asemel poisile ja tüdrukule loomulike arenguvõimaluste loomisele.

35 **MINU KOGEMUSED POISTE ÕPETAMISEST**

Igapäevasest koolitööst räägivad tegevõpetajad.

38 **LAPSI KUULATES**

Mida arvavad poistest ja tüdrukutest 5-ja 17-aastased tüdrukud ja poisid?

40 **SÕNA VÄGI ON SUUREM KUI SÕJAVÄGI**

Kuidas võtta – kas räige lugu või igapäevane olukord, kus ühe inimese küpsusest oleneb paljude teiste hilisem eluhoiak?

41 **IMETLEDES INDIVIDUAALSUST**

Elu pole eneseleidmine, elu on eneseloomine..

43 **ANIMA JA ANIMUS**

Kas iga mehe sees on naine ja iga naise sees mees? Kuidas oma alateadvusega harmooniliselt koos elada, sellest saab sotti C.G.Jungi anima ja animuse käsitluse abiga.

45 **HEA VALIK EHK KASULIKKU LUGEMIST**

Raamatututvustused, mis aitavad mõtestada meie igapäevast kooselu poiste ja tüdrukutega.

50 **VEEBITUHNUR SOOVITAB**

Veebituhnur luges kodulehti, kus tarvilikku teavet õpetajale, koolitajale ja lapsevanemale

Projektist „sootundliku arengukeskkonna loomine kodus ja koolis“.

Sooline ebavõrdsus Eesti haridusvaldkonnas torkab silma nii õpetajate soolise koosseisu, poiste ja tüdrukute õpiedukuse ning edasijõudmise kui ka noorte erialavalikute osas.

Statistika näitab, et suur osa käitumisprobleemidest on seotud poistega ning enamik põhikoolist väljalangenuid on poisid, mis mõjutab oluliselt nende sotsiaalset kaasatust edasises elus. Samuti lõpetab kõrgkooli kaks korda vähem mehi kui naisi. Hilisemas elus nihkub ebavõrdsus naiste kahjuks, mida iseloomustab Euroopa suurim palgalõhe meeste ja naiste vahel – ligi 30%. Samas on oluline märkida, et koolitee katkestanud mehed ei ole üldjuhul kõrgepalgaliste hulgas. Seega mõjutab ebavõrdsus nii poiste ja tüdrukute valikuid hariduses kui ka nende sotsiaalmajanduslikku olukorda ja heaolu laiemalt.

Eesti Naisteühenduse Ümarlaua SA uurimuses Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks selgus, et õpetajate ja õpilaste soolised eelarvamused ja stereotüübid on enamasti teadvustamata, neile toetuv käitumine ettekavatsematu ja tahtmatu. See piirab aga valikuvõimalusi ja mõjutab negatiivselt õpilaste õppeedukust, võimeid, oskusi ja enesekindlust. **Just õpetajatest võivad saada kas traditsiooniliste soorollide ja soolise ebavõrdsuse mehhanismide säilitajad või vastupidi, muudatuste taganttõukajad.** Võtmeküsimuseks on seega õpetajate eelnevad teadmised, vastavasisuline haridus, aga sageli ka isiklikud uskumused, hoiakud ja käitumine.

SA OK Arenduskeskus algatas 2014. aastal koostöös Sotsiaalministeeriumiga projekti „Sootundliku arengukeskkonna loomine kodus ja koolis“, mille **eesmärgiks oli tõsta õpetajate ja lapsevanemate teadlikkust sugude temaatikast, stereotüüpidest** ning sobiva arengukeskkonna loomisest poistele ja tüdrukutele. Sootemaatika-alane teadlikkuse tõus võimaldab õpetajatel arvestada soolisuse tähendust õppe- ja kasvatustöö individualiseerimisel. Õpetajad on tihti kogukondlikes dialoogides arvamusliidriks ning võrgustike algatamises võtmeisikuteks. Seega on õpetajad need, kellel on võimalus luua arengukeskkonda, kus on kõigil oleksid võrdsed võimalused olenemata soost.

PROJEKTI EESMÄRGID OLID:

- ***Projekti tulemusena** on tõusnud SA OK Arenduskeskuse ja MTÜ Perekoolitusühingu Sina ja Mina soolise võrdõiguslikkuse edendamise alane koolitusvõimekus, mõjusus ja koostöö.*

- ***Projekti tulemusena** on tõusnud erinevate sihtrühmade (haridustöötajad, lapsevanemad ja koolitajad) teadlikkus sugude temaatikast ning luuakse ja teostatakse laiapõhjaline ja jätkusuutlik tegevusprogramm, mis võimaldab osalejatel omandada praktilisi oskusi ja soodsaid hoiakuid sootundliku arengukeskkonna loomiseks poistele ja tüdrukutele.*

PROJEKTI KÄIGUS TÖÖTATI VÄLJA JA VIIDI LÄBI:

- *väljaõpe haridustöötajate koolitajatele (80 tundi), et tõsta nende pädevust ja motivatsiooni viia läbi sootundlikud pedagoogika alaseid koolitusi üldhariduskoolides ning lõimida seda temaatikat oma senistesse koolitustesse*

- *väljaõpe lapsevanemate koolitajatele (32 tundi), et tõsta nende pädevust ja motivatsiooni viia läbi sootemaatilisi koolitusi ja vanemateõhtuid. Seejärel viidi läbi koolitused kolmes pilootkoolis ning lastevanemateõhtud mitmes Eesti piirkonnas*

- *sootundliku õpikeskkonna kujundamise arenguprogramm (32 tundi) 3 kooli (Tõrva Gümnaasium, Maarjamaa Hariduskolleegium, Püha Johannese Kool) õpetajatele ja juhtkonnale*

- *vanemateõhtud sootundliku arengukeskkonna kujundamisest (2-4 tundi) 352 lapsevanemale üle Eesti*

- *valikud sugude temaatikat käsitlevad sotsiodraamad Tõrvas ja Tartus*

MILLISTE KÜSIMUSTEGA TULDI?

Enne koolitust hindasid õpetajad kõige madalamaks enda teadmisi kaasaegsete soouuringute valdkonnas. Samuti kerkisid õpetajate peas küsimused, et kuidas sooküsimustesse igapäevases koolielus suhtuda, kuidas saada teada mõlema sugupoole vajadustest, milleks sootundlik keskkond üldse vajalik on ning tunti ka muret selle üle, kas sugu kui selline kaob ära. „Kas poiste ja tüdrukute asemel hakkavad koolis käima pingviinid," kirjutas eeluuringus üks õpetaja. Kui küsimuseks oli see, et millised on peamised takistused lapse arengu juhtimisel klassis, siis leiti, et poisid on sageli valjuhäälsed ja püsimatud, ei süvene õpitavasse materjali ning poistest liidrid nõuavad endale väga palju tähelepanu. Tüdrukute puhul toodi välja, et nad tulevad küll koolikeskkonnaga paremini toime, kuid neid iseloomustab liigne kohusetundlikkus, perfektsionism, enda võimete ebaadekvaatne hindamine ning teatud hetkedel enesekontrolli puudumine.

Väljõppesse tulnud koolitajad olid samuti alguses kohati skeptilised teema aktuaalsuse osas ja ka mures selle käsitlemise keerukuse tõttu. Huvi tunti soorollide ja –stereotüüpide tekke ning kinnistumise suhtes, samuti soolisuse kujunemise bioloogiliste ja sotsiaalsete põhjuste suhtes. Sellel teemal oli ka palju põnevaid diskussioone.

MILLISTE MÕTETEGA MINDI?

Õpetajad leidsid, et sooteemalise koolitusprogrammi läbimine aitas neil saada teadlikumaks sellest, et millised on ühiskonnas valitsevad soostereotüübid, milline on haridusasutuste toime soostereotüüpide taastootmisel ja kuidas luua keskkonda, mis sobiks õppimiseks nii poistele kui tüdrukutele. See aitab järk-järgult lahendada probleemi, et poisid on koolis „rahutud ja laisad" ja tüdrukud „tublid ja usinad" ning hilisemas elus taaskord ebavõrdses seisus.

Lapsevanematest enamus mainis oma tagasisides, et koolitus võiks olla palju pikem, seega oli nende huvi soolisuse temaatika osas tõusnud.

Sotsiodraamades osalejad jagasid oma vaimustust ja üllatust, et sellisel meetodil teemasse nii sügavale sisse sai minna. Ja oli ka kuulda ütlusi: „Selliste asjade peale pole ma küll kunagi ise tulnud", nii, et rollivahetused ja dialoogid teiste rollide esindajatega sotsiodraamas aitasid juurde tekitada palju empaatiat ja mõistmist teistsugususe suhtes.

Kuna projekti lõppseminariks olid valminud ka ENÜ projekti SIHT raames uurimused Eesti kooli soostereotüüpidest, siis saime seal Tiiu Kuurme ettekandes kuulda seda, millist poisi ja tüdruku käitumist peavad Eesti koolide õpilased normaalseks, milles nad näevad ühe või teise soo eeliseid. Samuti saime teada, mida see kõik räägib kooli argipraktikate kohta ning seda, kuidas see mõjutab erinevasooliste inimeste elu ühiskonnas laiemalt.

Poolteist aastat projekti elluviimist OK Arenduskeskuse tõi kaasa hulga huvitavaid kohtumisi, palju enesearendamist, vaidlusi, arutelusid, õppekeskkondade vaatlusi koolides, sügavaid süvenemisi koolitustel, naeru, nalja ja avastusi sotsiodraamades. Muidugi ka panustusi kõikide väljaõpete ning arenguprogrammide ja e-koolituse väljatöötamisel, artiklite kirjutamisel ja toimetamisel ning kindlasti ka peavalu eelarveridade kokkulöömisel ja dokumentide korrastamisel – kõik see käib ühe korraliku projekti juurde. Lisaks õpetajatele olid kaasatud ka lapsevanemad ja projekti lõpptulemusena võidavad kindlasti lapsed – nii poisid kui tüdrukud. Ja lõppseminaril oli tore kuulda ühe sama tegevusvaldkonna kolleegi üllatunud küsimust: „Kas see oli teil tõesti väikeprojekt? Kuidas te ometi nii palju selle jooksul ära tegite?"

Täname siinkohal veelkord kõiki meeskonnaliikmeid, koolitajaid ja kaasatud partnereid, aga eriti kolleege Tiiu Kuurmet ja Gertrud Kasemaad ENÜ-st ja Tallinna Ülikoolist ning Kärt Vajakat ja Kadri Järv-Mändojat Perekeskusest Sina ja Mina, kes aitasid kaasa ka organisatsioonidevahelise teadmuse jagamisele ja koostööle.

Projektijuht Ester Aunin
SA OK Arenduskeskus

Mis on sooline võrdõiguslikkus hariduses?

Artiklis on kasutatud materjale ENÜ portaalist Haridus ja sugu: www.haridusjasugu.ee

Statistika näitab, et suur osa käitumisprobleemidest on seotud poistega ning enamik põhikoolist väljalangenuid on poisid, mis mõjutab oluliselt nende sotsiaalset kaasatust edasises elus. Samuti lõpetab kõrgkooli kaks korda vähem mehi kui naisi. Hilisemas elus nihkub ebavõrdsus naiste kahjuks, mida iseloomustab Euroopa suurim palgalõhe meeste ja naiste vahel – ligi 30%. Samas on oluline märkida, et koolitee katkestanud mehed ei ole üldjuhul kõrgepalgaliste hulgas. Seega mõjutab ebavõrdsus nii poiste ja tüdrukute valikuid hariduses kui ka nende sotsiaalmajanduslikku olukorda ja heaolu laiemalt.

Hariduse neli soolise võrdõiguslikkuse mõõdet (UNESCO põhjal):

- *võrdne juurdepääs*
- *võrdsus õppeprotsessis,*
- *võrdsus õpitulemustes ja*
- *võrdsus haridusjärgsetes tulemustes.*

VÕRDNE JUURDEPÄÄS on see, kui nii tüdrukutel kui poistel, naistel ja meestel on võrdne juurdepääs kõikidele haridusastmetele ja –valdkondadele. Seda, kas võrdne juurdepääs on tagatud, saab näha sellest, kuidas tegelikult haridusprotsessis osaletakse.

VÕRDSUS ÕPPEPROTSESSIS on see, et lisaks ühisele õppekavale ja samade ainete õppimisele kasutatakse selliseid õppemeetodeid ja –materjale, mis on vabad stereotüüpsetest soorolliootustest ning õppimine on organiseeritud vastavalt mõlemast soost õpilaste individuaalsetes õpistiilide erinevustele.

VÕRDSED HARIDUSTULEMUSED on see, kui erinevast soost inimeste haridustee pikkus, kutsetunnistused, akadeemiline kvalifikatsioon, omandatud diplomid jmt on sarnased.

VÕRDSED HARIDUSJÄRGSED TULEMUSED on see, kui peale hariduse omandamist on erinevasoolistel inimestel võrdsed karjäärivõimalused, staatus, õigused, vastutus, võimalus osaleda otsustamisel, ressursid jmt.

See tähendab, et sooline võrdõiguslikkus hariduses on seotud nii õigustega ENNE haridust (ligipääs, valikud), kui ka õigustega hariduse omandamise AJAL (sooteadlik pedagoogika – õpikeskkonnad, -meetodid ja -tulemused) ja PEALE haridust (tähenduslikud väljundid ja võimalused).

Soolise võrdõiguslikkuse eesmärk hariduses on tütarlaste ja poiste võrdsete võimaluste ja võrdsete haridustulemuste saavutamine.

Soolist võrdsust saab vaadelda erinevatel tasanditel

ÜHISKONNA TASANDIL on see saavutatud, kui:

- *haridustee pikkus, akadeemiline kvalifikatsioon, kutsetunnistused, diplomid jms. ei erine sugude lõikes ja*
- *peale haridussüsteemi on naistel ja meestel omandatud võrdne staatus ja karjäärivõimalused tööturul, ettevõtluses, otsustusprotsessides osalemises, majanduslikus sõltumatuses, töö- ja pereelus vastutuste ja kohustuste jagamisel jms. ning*
- *haridusvaldkonna töötajate hulgas on võrdsel hulgal naisi ja mehi kõigil haridusastmetel.*

HARIDUSVALDKONNA ASUTUSTE TASANDIL tähendab sooline võrdõiguslikkus

- *soolist tasakaalu kõigis haridustöötajate gruppides ja kõigil astmetel;*
- *nais- ja meestöötajate võrdset väärtustamist, sh. nende töö tasustamisel;*
- *demokraatlikku ja õiglast organisatsioonikultuuri;*
- *naiste ja meeste, poiste ja tüdrukute vastandamise ja erineva väärtustamise vältimist;*
- *poiste ja tüdrukute vajadustega arvestamist soolise võrdõiguslikkuse eesmärkide saavutamiseks, ühiskonnapoolsete soostereotüüpide teadvustatust ja nende taastootmise vältimist õppe- ja kasvatustöös;*

ÜKSIKISIKUTE TASANDIL tähendab sugude võrdsus seda, et tüdrukud ja poisid, naised ja mehed tajuvad

- *endi õiglast kohtlemist;*
- *võrdseid nõudeid, norme ja ootusi, võrdset tähelepanu, juhendamist ja toetamist;*
- *võrdseid kriteeriume hindamisel,*
- *vaimset ja füüsilist turvalisust, vabadust soolisest ja seksuaalsest ahistamisest, häid suhteid soogruppide sees ja vahel,*
- *õigust oma arvamusi avaldada ja vabadust piiravatest stereotüüpsetest rolliootustest enda minapildi ja soolise identiteedi kujundamisel.*

Mis on sooteadlik/sootundlik pedagoogika?

Eesti haridust peetakse sooneutraalseks, kuid uuringud näitavad, et see pole sugugi nii – soolised lõhed on Eesti hariduses märkimisväärselt suured (n. suundub üldkeskharidusse tunduvalt rohkem tüdrukuid ja kutseharidusse rohkem poisse; kolmanda taseme hariduse omandab naisi 2 korda rohkem kui mehi, samas on akadeemilise karjääri kõige kõrgemas otsas suhe tunduvalt meeste kasuks).

Probleemidena ongi Eesti elukestva õppe strateegias välja toodud:

- soopõhised traditsioonilised erialavalikud,
- tööturul väljakujunenud sooline segregatsioon ja seda alalhoidvad stereotüübid
- soogruppide erinev motivatsioon hariduse, sh kõrghariduse omandamiseks jms.

Haridusvaldkonnas püsib pikaajaline mure poiste suurema väljalangevuse, nende kehvema õpiedukuse ja käitumisraskuste, meesõpetajate puudumise ja õpetajate madalate palkade pärast.

Sootundlik pedagoogika on soolisi aspekte arvestav pedagoogika (tegevused, käsitlusviisid, metoodikad jm.), mis nõuab sooteadlikkust, suutlikkust märgata ja analüüsida keskkondi, mida me arenguks loome ning suutlikkust neid arendada kõigile sobivamaks.

Sooteadliku pedagoogika eesmärgiks on:

- *iga lapse enesehinnangu ning enesekindluse areng*
- *soogruppide vastandamise vältimine*
- *laste vabastamine piiravatest soostereotüüpidest*

Kui ajaloost teada-tuntud poiste ja tüdrukute eraldi õpetamine lähtus nägemusest, et naiste ja meeste elumaailmad vajavad eristamist, siis kaasajal püüame sooteadliku pedagoogika abil laiendada mõlema sugupoole oskusi-teadmisi ning lammutada nende soorollide ja soostereotüüpidest ehitatud barjääre, et saavutada võrdseid haridustulemusi.

Uuringutest on selgunud, et

- *kognitiivsed võimed ei olene inimese soost;*
- *õpetus ja kasvatus ei ole kunagi sooliselt neutraalsed ega ka mitte võrdsed ja õiglased;*
- *isegi samas haridusasutuses samades ruumides ning sama õpetaja käe all saavad tüdrukud ja poisid erinevaid kogemusi*
- *õpetajate ja õpilaste soolised eelarvamused ja stereotüübid, mis läbivalt ilmnevad õppetöös, klassiruumis ja koolis, on enamasti teadvustamata, neile toetuv käitumine ettekavatsematu ning tahtmatu;*
- *poistele antakse käitumises ja eneseväljendamises rohkem vabadust, tüdrukute juures hinnatakse enam sõltuvust, poiste juures omaalgatuslikkust*
- *poisid peavad soolisest määratlusest rangemalt kinni kui tüdrukud alates lasteaiast – enamasti mängivad tüdrukud rollimänge ja poisid ehitusmänge ning need mallid ilmnevad hiljem naiste ja meeste kutsevalikus*
- *pole selliseid erilisi õppe- ja kasvatusmeetodeid, mis vähendaksid erinevusi poiste ja tüdrukute õppeedukuses ja pole olemas nn poistesõbralikku pedagoogikat, aga kui suudetakse pidurdada traditsioonilisi mehelikkuse, hegemoonilise maskuliinsuse ilminguid, paranevad nii tütarlaste kui ka poiste tulemused*
- *õpetaja sugu ei ole õpitulemuste puhul määrav – meesõpetaja puhul ei parane poiste ja/või naisõpetajate puhul tüdrukute õpitulemused*
- *poiste ja tüdrukute sooline minapilt mõjutab seda, kuidas nad tajuvad ühiskonda ja võimalusi, mida see neile pakub;*
- *sooliste aspektidega mittearvestamine piirab valikuvõimalusi ja mõjutab negatiivselt õpilaste enesetunnetust, õppeedukust, võimeid, oskusi ning enesekindlust*

(Allikas: infoportaal Haridus ja sugu)

Samas sellised tüdrukute ja poiste vastanduvad erinevused on tingitud eelkõige erinevatest kogemusmaailmadest (n. antakse poistele käitumises ja eneseväljendamises rohkem vabadust; tüdrukute edasijõudmist seletatakse usinusega ja poiste oma andekusega; poisse seostatakse eelkõige selliste stereotüüpsete omadustega nagu aktiivsus, edujanulisus, agressiivsus, lärmakus, tüdrukuid nähakse sõnakuulelike, hellade, tundlike ja õpetaja korraldustele paremini alluvatena). Poisid ja tüdrukud tajuvad selliseid endile seatud ootusi ja võtavad vastavalt ootustele ka sellise käitumisviisi omaks.

Sooteadlik pedagoogika ongi nn. tüdrukute- ja

poistesõbralik pedagoogika, kus kõik osalised (sh õoetajad) saavad tegutseda niisuguses koostöös, mis suurendab kõigi õpilaste iseseisvust, võimete ja huvide väljaarendamist, toetab mitmekesiste mehelikkuste ja naiselikkuste kujunemist ning tõstab kõigi õpilaste enesehinnangut.

Sootundlik kasvatus ja õpetamine rõhutab pigem positiivseid külgi mõlema soogrupi sooidentiteedis, vähendades sugupooltevahelisi pingeid ja vastandamisi.

Kuidas seda tehakse? Sellest räägib meie väljaande artikkel „Poisi ja tüdruku kasvatamise asemel". Kokkuvõtvalt võib öelda, et:

Tüdrukute puhul on vaja fookuses hoida rohkem:

- *enesekohaste oskuste arengut ja postitiivsete enesekohaste uskumuste väljakujundamist*
- *eneseusalduse ja kõrgema enesehinnangu kujunemist*
- *väljendusoskuse ja konfliktide lahendamise oskuste arendamist*
- *kriitilisi hoiakuid meeste domineerimise ja seksismi suhtes.*

Poiste puhul on vaja rohkem keskenduda:

- *enesekontrolli ja enese tundmaõppimise arendamisele võimukasutuse ja teiste kontrollimise asemel*
- *emotsionaalse enesteadlikkuse arendamist, tunnete austamist ja erinevuste tunnustamist nõrkuste halvustamise asemel*
- *vastuolude konstruktiivse lahendamise oskuste õpetamisele ja harjutamisele vägivaldsete lahenduste asemel*
- *paremini oskamise ja sooituse väärtustamisele kõrgema staatuse eest võitlemise asemel*
- *teadmistele soolisusest ja seksismile vastandumist ülemvõimusuhete kordamise asemel.*

Sootundlik pedagoogika vaidlustab „õiged" ja „valed" tüdrukuks ja poisiks olemise viisid, kuna aegunud ja lihtsustatud soostereotüübid ühiskonnas vastavad järjest vähem naiste ja meeste tänapäevasele elustiilie ja rollidele.

Kui õpetaja on sootundlik, siis ta:

- mõistab ja mõtestab oma kasvatus- ja õpetamisviise ning nende taga olevaid väärtusi, hoiakuid ja norme sooteadlikkuse seisukohast
- märkab ja analüüsib keskkondi, mida ta poistele ja tüdrukutele arenemiseks loob
- püstitab selliseid õppe- ja kasvatuseesmärke, mis aitavad täiustada ja tähtsustada soogrupi neid oskusi ja hoiakuid, mida traditsiooniliselt vastassoole omaseks peetakse
- otsib viise õppe- ja arengukeskkonna muutmiseks inimsõbralikumaks ja õpilaskesksemaks

Kokkuvõte peamistest projektitegevustest

Projekt „Sootundliku arengukeskkonna loomine koolis ja kodus" kestis 20.10.2014-31.03.2016.a. Selle käigus töötati välja sootundliku hariduse ja kasvatuse mudeli kahe osa (koolidele ning vanemaharidusele suunatud) koolitusprogrammid, metoodika ja õppematerjalid.

Selleks kaardistati sihtgruppide vajadusi ja töötati välja 4 programmi:
- üldhariduskoolide sootundliku õppekeskkonna loomise arenguprogramm
- üldhariduskoolide sootundliku õppekeskkonna loomise arenguprogrammi juhendajate väljaõpe
- sootundliku kasvatuse koolitusprogramm lapsevanematele
- sootundliku kasvatuse koolitusprogrammi juhendajate väljaõpe

Et arenguprogramme saaks läbi viia, tuli koolitajatel kõigepealt ise õppida.

KOOLIDE ARENGUPROGRAMMI JUHENDAJAD (SA OK Arenduskeskuse õpetajakoolitajad) LÄBISID 10-PÄEVASE INTENSIIVSE VÄLJAÕPPE.

Väljaõppel ragistasime ise ajusid nii erinevate terminite kui teoreetiliste teadmiste mõtestamisel, kuulasime huviga Eesti ja muude riikide sooteemaliste uuringute tulemusi ning vaidlesime, arutasime, vaidlesime ja arutasime – ikka selleks, et omaenda hoiakutest ja elukogemuste mõjust aimu saada ning neid edasi arendada. Kokkuvõtvalt väljaõppe tagasisidest:

1. Milliseid Sinu ootusi väljaõpe täitis?
- Oli võimalik tutvuda erinevate uuringutega (sh Eestis tehtavatega), saada teadlikuks erinevatest vaatenurkadest ja lähenemistest ning saada süsteemne ülevaade teemast
- tähtis oli ise selgeks saada terminid ja seosed
- sai õppida juurde uusi meetodeid
- oluline oli tegeleda stereotüüpide teemaga
- sai mõtestada enda tegevust nende teemade kontekstis ja oma eelarvamusi teadvustada ning saada teada, millised on teiste koolitajate raskused antud teema käsitlemisel.

„Tahtsin saada võimalust tulevikus väljaõppepõhiselt koolitada ning see võimalus sai loodud ja ma näen, kuhu väljaõpet tulevikus rakendada. Sain sügavama sissevaate sootundliku õppekeskkonna tähendusse ja vajalikkusse kui see seni võimalik on olnud."

2. Mis soodustas Sinu õppimist sellel väljaõppel?
- grupiliikmeid kaasav õppimine
- enda huvi teema suhtes
- suurepärased koolitajad
- erinevad koolitajad
- väga hästi ette valmistatud õppepäevad
- konkreetsed jaotusmaterjalid
- hea teavitus kursuste toimumisest
- see, et teooria ja praktika olid tasakaalus.

„Tore oli olla grupis, kus oli ka meesoost esindajaid, kelle seisukohti ja mõtteid antud teemade osas oli huvitav kuulata."

„Paljus see, et saime ise tulevast koolitusprogrammi luua/täiustada ja seda läbi enda lasta ning teostada. Teadmine, et tulevikus hakkan ma ise selle programmi põhimõtetel inimesi koolitama ja selleks peab mul antud teema olema korralikult selgeks tehtud, enda arvamuste ja eelarvamustega tegeletud ning erinevatele küsimustele vastused saadud."

3. Mis takistas Sinu õppimist sellel väljaõppel?
- Isiklik ajanappus ja väljaõppe kuupäevade sobitamine põhitööga
- kohtumiste planeerimine
- kohati liiga pikk ajavahe koolituste vahel.

„Õppimist raskendas veel teema keerulisus – mõte sellest, et kuidas hakata seda rakendama väljaspool meie väljaõpet, kus me jõuame ühise tulemuseni, aga pika protsessi tulemusena. Näiteks ühepäevasena ma ei kujuta ette, et antud teemat saaks kuskil käsitleda."

4. Milliseid uusi meetodeid kavatsed oma töös kasutusele võtta?
Sotsiodramaatilisi meetodeid tööks uskumustega, videoklippe analüüsi alusena, kujunditehnikat, mosaiikmeetodit, koostöist lugemist, eesmärgistamise ja refleksiooni võtted, diskussioonimeetodeid, põhimõtteliselt kõike, mida kasutati ja mida õppisime.

„Juba kasutan tekste ja meetodeid ise koolitunnis. Koolitajana pean nende teemade õpetajateni viimist väga oluliseks, et õpikeskkond muutuks sõbralikumaks, erisusi arvestavamaks."

5. Mis võib takistada meetodite rakendamist? Mis aitaks seda ennetada?
„Takistada võib grupiliikmete vähene valmisolek või liiga suur grupp; teema on tundlik ja inimeste emotsioonide võib olla raske toime tulla. Ennetada aitab teadlik grupiprotsessi juhtimine."

„Kogu väljaõppe rakendamist võib takistada probleemi olemuse teadvustatuse aste ühiskonnas. Tegemist on küsimustega, mida on kergem eirata kui neile tähelepanu pöörata"

6. Milliseid arvamusi või märkusi tahaksid väljaõppe kohta veel lisada? Missugusena või millise tundega lahkud väljaõppelt?
Innustunult ja sooviga teadmisi rakendada. Koolitusprogramm oli maksimaalselt hästi ette valmistatud, koolitajad pädevad ja kogu programm terviklik. Oli huvitav, arendav, hoiakuid muutev, mõtlema ja analüüsima panev koolitus. Oleks soovinud veel rohkem praktilisi meetodeid.

"Tahan tänada neid, kes panid mind nii mõnegi teema üle mõeldes sügavamalt enda sisse vaatama."

"Aeg ja koht esitasid mulle väljakutseid, aga õppematerjalid, teemad, õhkkond ja koolitajad olid väga head ja minu jaoks värsked."

KOLMES ÜLDHARIDUSKOOLIS VIIDI LÄBI 32-TUNNINE ÕPETAJATE TÄIENDUSKOOLITUS „SOOTUNDLIKU ARENGUKESKKONNA LOOMINE KOOLIS" (Tõrva Gümnaasium, Maarjamaa Hariduskolleegium, Püha Johannese Kool)

Uurisime õpetajatelt, milline on peamine küsimus, millega nad koolitusele tulid. Mõned vastused:
- mis on sootundlik keskkond, milles see väljendub, milleks vajalik
- kuidas pakkuda lastele võimalikult häid kasvu- ja õpitingimusi
- erineva soo erivajadused ja käitumise erinevused
- kas see on probleem? võrdsus?
- milliseid erinevusi tuleb silmas pidada poiste või tüdrukute õpetamisel ja kasvatusmeetodites
- kuidas tunnis reguleerida õppemeetodeid ja kas need on soost sõltuvad
- tunni paremat organiseerimist ja enda paremat toimetulekut
- miks võrreldakse naisi ja mehi erinevalt
- saada teada mõlema sugupoole vajadustest, mitte vastandumisest
- rohkem teada saada sootundlikest teemadest
- kas sugu kui selline kaob ära
- kas poiste ja tüdrukute asemel hakkavad koolis olema pingviinid
- kuidas tajuda, tunda, õpetada noori nii, et poisid ja tüdrukud tunneksid end hästi ja õpiksid
- kas poisid vajavad enda ette tugevat autoriteeti või saab ka teisiti
- et tunneksin end kindlamalt poiste klassis distsipliini kehtestamisel
- kuidas naisõpetajana olla eeskujuks poistele
- kuidas sooküsimustesse igapäevases koolielus suhtuda
- kas eraldi poisse ja tüdrukuid õpetada oleks efektiivsem

- kuidas õpetada nii, et poiss saab olla poiss ja tüdruk tüdruk
- mida peaksin tegema tundides, et kõikil poistel oleks hea
- kuidas tekitada klassis suhteid, et kõik tunneksid end hästi ja võrdsena
- et inimesest saaks inimene soost hoolimata
- kuidas õpetada poisse ja tüdrukuid parimal võimalikul viisil, nii et nende soost tulenevaid iseärasusi saaks heas mõttes ära kasutada
- kuidas olla teadlikum erinavate sugude eripäradest, et lapsi paremini mõista, aidata ja õpetada

Vastused küsimusele, milliseid takistusi kohatakse poiste arengu juhtimisel klassis:
- soovimatus õppida, tööd teha
- nad ei taha areneda
- kinnine olek, napisõnalisus
- kõik on küll väga individuaalne, aga olen märganud, et poisse on raskem õppima motiveerida, kui neil endil väga kindlat eesmärki pole
- ma ei suuda neid panna rühmana tööle, sest ma tajun selgelt nende individuaalsust
- isiksuste erinevus, mis ei lase gruppi üldistada ja sarnast kõigile kohandatavat meetodit rakendada
- mittesüvenemine
- spontaanne kaos
- individuaalsed eripärad
- autoriteedi küsimus
- tunnen, et mul pole piisavalt tööriistu, et niivõrd väikesi poisse õpetada; kuidas jääda endaks, kuigi peaksin olema rangem
- keskastme klassides (7.,8.klass) poisid, keda miski ei huvita, korrarikkumised
- madal õpihuvi, motivatsiooni vähesus
- liigne kiirustamine, tüdrukute kiirem areng teatud vanuses
- et oskaks ja suudaks asju nii lihtsalt seletada, et haarata poisse ja neile konstruktiivselt asi selgeks saab
- üldine negatiivne suhtumine õppetöösse ja pingutamisse
- väsivad kiiremini, tundlikumad välistele ärritajatele
- poistel on eelarvamus naiste ehk ema kohta, sest kodus puudub isa
- distsipliin, distsipliiniprobleemid, põhjustavad seda, et pidevalt tegelen distsipliiniküsimustega, distsipliin, valjuhäälsus ja tähelepanu püsimatus, distsipliiniprobleemid – ma ei oska olla piisavalt range, kontrolli kadumine, kaose lahvatamine ühe hetkega
- tunnirahu rikkumisel on seda raske uuesti saavutada
- suutmatus hakkama saada mõne poiste liidriga
- takistus ja samas ka eelis on poiste soov saada konkreetseid vastuseid
- nad on aktiivsemad tegevustes, neile ei saa „häma“ ajada või nad vähemalt ei rahuldu sellega
- vajalik on põhjus-tagajärje seletamine. Miks? Kuidas? Väga põhjalik eeltöö tundides
- iseennast ja oma ebakindlust
- iseenese suutmatust oma tööd diferentseerida vastavalt nende võimetele

Vastused küsimusele, milliseid takistusi kohatakse tüdrukute arengu juhtimisel klassis:
- jäävad tahaplaanile, ei saa vajalikku tähelepanu, kuna klassis on allumatuid poisse
- tunni ajal suhtlemine (Facebook) ja läbi selle ajakadu tunnitöö jaoks
- sugude kiirem, ebaühtlane areng
- laialivalguv, kiired tegutsejad
- jäävad klassis poiste varju
- liigne orienteeritus tulemustele, mitte teadmistele
- suhete problemaatika (mitu korda), suhteprobleemid (mitu korda), varjatud salasepitsused, omavahelised suhte ja suhteprobleemid, mille tõttu õppetööle on rakse keskenduda, emotsionaalsed probleemid – mina ja teised, suhted kaaslastega – puudu on hinnanguvaba suhtlemine tüdrukute vahel
- iseenese tüdimus suhteteemast; mul on vähe kogemusi suhteteemade lahendamisel
- liigne kommenteerimine, pähetulevate mõtete kohene väljaütlemine
- analüüsivad vähem (ettevaatlikumalt), kardavad teha vigu
- liigne kohusetundlikkus
- ei suuda neid „üles äratada“, innustada, võivad jääda kuidagi tähelepanuta

- emotsionaalne lähenemine asjale
- endassetõmbumine
- hierarhia, võimupositsioonid (liider, gruppide moodustumine jne)

Samuti uuriti koolitustel osalenute teadmisi sootundlikkuse valdkonnas.
Selleks paluti osalejatel hinnata oma teadmisi 10-pallisel skaalal, milles 1 tähistab „väga kasinaid" ja 10 „väga põhjalikke" teadmisi.

Teemavaldkonnad olid järgmised:
- soolisusega seotud põhimõisted (sootundlik pedagoogika, sooideoloogia, sooline identiteet, soosüsteem, sooroll, sooline võrdõiguslikkus)
- soostereotüüpide lähtekohad ühiskonnas
- hariduse ja kasvatusega seotud kaasaegsed soouuringud
- haridusasutuste toime soostereotüüpide taastootmisel
- sootundliku keskkonna loomise võimalused

Grupi keskmisi tulemusi võrreldes selgub, et kõige madalamaks hinnati enne koolitust enda teadmisi hariduse ja kasvatusega seotud kaasaegsete soouuringute valdkonnas, kõige kõrgemaks soostereotüüpide ühiskondlike lähtekohtade teemas.

Tegime ka kokkuvõtte peale koolitust, milles osalejaid oli 56 inimest.

Kokkuvõte tulemustest:
- 84 % vastanutest sai vastuse peamisele küsimusele, millega nad koolitusele tulid.
- Kõige madalamaks hinnati enne koolitust enda teadmisi kaasaegsete soouuringute valdkonnas.
- Kõige kõrgemaks hinnati enne koolitust enda teadmisi soostereotüüpide ühiskondlike lähtekohtade teemas.
- Enne koolitust antud hinnangud oma teadmistele jäävad kõikides valdkondades 3 ja 6 palli vahele. Pärast koolitust antud hinnangud oma teadmistele jäävad kõikides valdkondades 6 ja 7 palli vahele.
- Koolituse käigus tõusis osalejate teadmiste tase statistiliselt olulisel määral järgmistes valdkondades:
  - haridusasutuste toime soostereotüüpide taastootmisel
  - sootundliku keskkonna loomise võimalused ning
  - soostereotüüpide lähtekohad ühiskonnas.
- Koolituse soovitusindeks on 54.

VIIDI LÄBI SOOTUNDLIKU KASVATUSE VANEMATEPROGRAMMIDE JUHENDAJATE 4-PÄEVANE VÄLJAÕPE (MTÜ Perekoolitusühing Sina ja Mina vanemakoolitajatele)

Kokkuvõtvalt väljaõppe tagasisidest:

1. Milliseid Sinu ootusi väljaõpe täitis?
- Sai teemasse sisse elada ning viiteid, mida edasi uurida ja lugeda;
- sai tutvuda antud teemaga seotud oluliste terminitega, tänapäeva ühiskonna vaadetega;
- sai võimaluse teadmisi praktiliselt läbi harjutada.

„Väljaõpe ületas minu lootusi. Selline lähenemine teemale andis mulle uued lähenemised sellel teemal."

„Andis mõtteid, kuidas seda teemat võiks lapsevanemate õhtul käsitleda, milliseid erinevaid aktiivõppe meetodeid kasutada."

2. Mis soodustas Sinu õppimist sellel väljaõppel?
- Koolitajad valdasid väga hästi teemat; meeldisid lektorid ja nende ettevalmistus koolituseks,
- grupitööd olid erinevate lähenemistega,
- grupp koosnes headest kolleegidest,
- teema oli huvitav,
- hea materjal,
- sobiv grupi suurus,
- olid aruteluvõimalused.

„Õppimist soodustas näidisvanemateõhtu läbiviimine."

3. Mis takistas Sinu õppimist sellel väljaõppel?
- Enda aja survestatus ja kiire tööperiood sellel ajal,
- enda hoiakud,
- kohati läksid arutelud koolituse fookusest välja,
- uut infot oleks võinud veel olla.

4. Milliseid uusi meetodeid kavatsed oma töös kasutusele võtta?
Erinevad õppematerjali omandamise viisid grupis (kodugruppidesse info jagamine teistest gruppidest), mosaiikmeetodil uue teema kohta info andmine, kahtlaste väidete meetod.

„Kõik aktiviseerivad meetodid olid head."

„Igal juhul kavatsen kasutada rohkem kui ühte meetodit"

5. Mis võib takistada meetodite rakendamist? Mis aitaks seda ennetada?
- Kõik sõltub sellest, millistele vanematele väljaõpe toimub ja mis on nendepoolne tellimus või siis eriline huvi. Vastavalt sellele tuleks metoodikat kohandada.
- Mõne meetodi puhul võib nappida ajast – aitab planeerimine.
- Takistada võib liiga suur osalejate arv vanemateõhtul.

„Takistuseks võivad olla vanemate uskumused, suhtumine, arvan, et koolitaja enda hoiak ja selle „serveerimine" sobivaks aitaks ennetada."

6. Milliseid arvamusi või märkusi tahaksid väljaõppe kohta veel lisada? Missugusena või millise tundega lahkud väljaõppelt?
- Õhkkond oli sõbralik ja harjutuste tegemiseks turvaline.
- Lahkun innustunult, meeldiva tundega, põnevusega.
- Materjali oli piisavalt, koolitajad juhendasid, motiveerisid ja julgustasid.
- Osad meetodid olid juba varasemast tuttavad.
- Osade kohustuste osas oli segadus (vanemateõhtu läbiviimine).

"Koolitus oli vajalik ja sobiv. Tänan ja soovin edu neile, kes selle projekti välja töötasid!"

"Lahkun teadmisega, et edaspidine sõltub nüüd minust – koolitajad andsid endast parima."

Juhendajate väljaõppe läbinud ja koolide arenguprogrammides osalenud inimesed viisid omakorda läbi **veel 28 TEMAATILIST VANEMATEÕHTUT 352 LAPSEVANEMALE.**

Uurisime tagasisidet ka nende käest. Kokkuvõte saadud vastustest:

1. Milline oli peamine küsimus, millega tulid vanemaõhtule?
- Kuidas kasvatada eri soost lapsi õiglaselt;
- mida silmas pidada lapse kasvatamisel;
- kuidas kasvatada last nii, et ta ei saaks kannatada valede võtete kasutamisel;
- mis on sooidentiteet ja soorollid;
- kuidas oma last paremini mõista;
- milliseid mänguvahendeid poistele ja tüdrukutele pakkuda;
- kas olenevalt soost peaks lapsega erinevalt ümber käima?

„Kuidas mõista ja aru saada poisi ja tüdruku käitumisest ja mismoodi reageerida temapoolsele reaktsioonile?"

2. Kas said sellele küsimusele vastuse?
Vastanutest 80% vastasid „jah", 9% vastasid „ei" ning 11% jätsid küsimusele vastamata.

Kas sul oli mõni küsimus, millele Sa ei saanud vastust?
- Millised on põhilised erinevused tüdruku ja poisi arengus;
- mis on praegu suurim sooalane probleem;
- osad küsimused jäid lahtiseks, sest koolitusaeg oli lühike;

– aega oli vähe, loodan, et selliseid koolitusi tuleb veel.

„Paljud küsimused said vastuse ja küsimusi tekkis juurde.“

3. Millise hinnangu annad oma teadmistele sugude temaatikast?
1 – „väga madal“; 10 – „väga kõrge“

Enne koolitust keskmine hinnang: 5,40
Pärast koolitust keskmine hinnang: 7,54
(Märkus: tegemist oli 3-tunnise vanemateõhtuga)

4. Palun hinda, kui tõenäoline on, et soovitad seda koolitust oma lastega sõbrale?
1 – „ei ole üldse tõenäoline“, 10 – „on väga tõenäoline“.

Keskmine hinnang soovitamise tõenäosusele: 8,21

5. Soovin veel lisada…

Pani mind teemale rohkem mõtlema; oli väga hariv, sai palju infot; mõnus õhkkond; hea tutvumise programm, aga sooviks veel rohkem näiteid elust; koolitus oli igati tore ja hariv, kuid lühike; teooriat oleks võinud veel rohkem olla; sooviks veel sel alal analoogseid aktiivseid koolitusi; teema oli põnev; ootan koolitusele järge.

„Ise käisin esimesel koolitusel ja abikaasa teisel ning olime väga rahul. Sain vastused mitmetele küsimustele ja arutasime koolitust ka kodus“

KOOLITUSTELE JA ARENGUPROGRAMMIDELE TOEKS VALMIS E-KOOLITUS, mille leiab aadressilt http://www.ami.ee/sootundlik-kool/

TOIMUS KA 2 AVALIKKU SOTSIODRAAMAT (Tartus ja Tõrvas)

Sotsiodraamaõhtul töötati tegevuslike meetoditega läbi ühiskonnas ja hariduses päevakorral olevaid soolise võrdõiguslikkusega ja stereotüüpidega seotud probleeme. Peeti avalik dispuut ja sõnastati seisukohad.

Lisaks väga põnevale seisukohtade ja väärtuste paljususe avalikule kogemisele sotsiodraamas võib öelda, et inimesed, kes osalesid sotsiodraamaõhtul, mõistsid, mis on soostererotüüp, sooneutraalsus ja sooteadlikkus/- tundlikkus. Teema tõstatamise vajalikkus, mida tihti kahtluse alla pannakse, sai kõigile selgeks ning samuti oli tugevasti tajutav osalejate motivatsiooni tõus selle teemaga tegelda ja selle üle arutleda oma pere- ja kogukonnas.

Lisaks eelnevale võimaldas projekt oluliselt edendada SA OK Arenduskeskuse ja MTÜ Perekoolitusühingu Sina ja Mina omavahelist koostööd ning väljaõpete kaudu tõsta mõlema organisatsiooni tegevusvõimekust – senisest rohkematel koolitajatel on nüüd pädevus läbi viia sootundliku arengu- ja õppekeskkonna loomise alaseid koolitusi. Loodame, et valminud arenguprogrammid ja õppematerjalid ei jää digiriiulitele tolmuma ning nii haridustöötajatel kui lapsevanematel säilib ja suureneb soov sooteadlikuks saada.

Soolisuse probleemistik Eesti üldhariduskoolis

Kuidas vähendada sooga seotud stereotüüpide mõju, et aidata poistel ja tüdrukutel koolis oma terviklikku potentsiaali paremini rakendada? Gertrud Kasemaa teeb sissevaate Eestis läbi viidud soolisuse uuringutesse ja seob selle koolikeskkonna vaatlustel kogetuga.

Kuidas vähendada hariduses soolist kihistumist. Miks on oluline meeles pidada, et kooli õpilaskond koosneb mitte lihtsalt õpilase rolli täitvatest lastest-noorukitest, vaid poistest ja tüdrukutest? Vaatame veidi statistikat (Statistikaamet, Praxis):

- Eestis on Euroopa suurim meeste ja naiste vaheline palgalõhe - ligi 30%
- Tööturg on olulisel määral segregeeritud nii horisontaalselt (selgelt joonistuvad välja n-ö naiste valdkonnad nagu haridus) kui vertikaalselt (sooline tasakaal on paigast ära nt tippjuhtide tasandil).
- Umbes 85% üldhariduskoolide õpetajatest on naised
- Umbes 70% põhikoolist väljalangejatest on poisid
- Aastatel 2008-2010 olid kõigist bakalaureuse- ja magistrikraadi saajatest 65-70% naised
- Arvestades naiste suurt osakaalu kõrghariduses, on mõnevõrra ootamatu, et 66 Teaduste Akadeemia liikme hulgas on vaid 2 naist.

Neile soospetsiifilistele näitajatele lisaksin veel kaks, mis väljendavad üldist, n-ö sooülest Eesti hariduse paradoksi:

- PISA (2009) tulemused näitavad Eesti õpilaste häid akadeemilisi tulemusi
- Eesti õpilaste koolimeeldivus ja subjektiivne heaolutunne on väga madalad (Bradshaw et al 2007).

Soolisuse uuringud

Mida näitavad soolisust käsitlevad

Eesti Vabariigi haridusseadus (IV osa § 11):

Üldharidus on teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ning käitumisnormide süsteem, mis võimaldab inimesel kujuneda pidevalt arenevaks isiksuseks, kes on suuteline elama väärikalt, austama iseennast, oma perekonda, kaasinimesi ja loodust, valima ning omandama talle sobivat elukutset, tegutsema loovalt ning kandma kodanikuvastutust.

uuringud? Olgu alustuseks öeldud, et neid leiab vaid mõned üksikud. Aavik ja Kajak (2010) uurisid soo konstrueerimist seitsmes Tallinna lasteaias ning leidsid, et vaadeldud 5-6-aastaste rühmas tajusid poisid end tüdrukute suhtes võimupositsioonil. Nii poisid kui tüdrukud nägid tüdrukuid poiste suhtes nõrgemate ja abitutena. Mikk jt (2002) ning Aavik (2010) on analüüsinud kooliõpikuid soolisest perspektiivist ning leidnud, et nendes domineerivad traditsioonilised soorollid.

Soolisus avaldub ka koolivägivalla, kooliõpilaste väärtuste, toimetulekustrateegiate, õpetajate hoiakute jne uuringutes:

- Füüsiline vägivald on poiste puhul sageli aktsepteeritav (osa maskuliinsusest) (Strömpl jt 2009)
- Poisid tulevad üldiselt koolis halvemini toime kui tüdrukud (Veisson jt 2007)
- Tüdrukute kooliga seotud tunded on enamasti positiivsemad kui poistel (Normak, Talts 2009)
- Paljud tüdrukud väärtustavad õppimist ja enesearendamist enam kui poisid (Rämmer 2009).

Oma doktoritöös uurin koolikeskkonna mõju teismeliste soolisele identiteedile. Andmete kogumiseks viisin ühes Eesti üldhariduskoolis läbi etnograafilise uuringu, kus viibisin ühes 7. ja ühes 10. klassis. Poole aasta jooksul vaatlesin ligikaudu 100 tundi, jälgisin koolis toimuvat vahetundides ja sööklas, intervjueerisin õpilasi-õpetajaid. Toetun alljärgnevas ka oma tähelepanekutele ja viitan intervjuude käigus kogutud õpilaste ja õpetajate arvamustele.

Mehed koolis

Eesti kooli peetakse feminiseerunuks, kuid igapäevaselt domineerivad seal maskuliinsed väärtused.

Üks võimalikke lahendusi poiste väljalangemisele ja ebaefektiivsetele toimetulekustrateegiatele, mis aegajalt teemana üles kerkib, on vajadus rohkemate meesõpetajate järele üldhariduses. Eesti kooli peetakse feminiseerunuks, kuid ainus põhjus selleks näib olevat naisõpetajate suur osakaal. Vaadeldes lähemalt koolis igapäevaselt toimuvat võib väita, et seal domineerivad traditsiooniliselt maskuliinsed väärtused (orienteeritus indivuaalsetele saavutustele, võistluslikkus, vähene tolerants jm.).

Kas rohkem meesõpetajaid tooks selles osas kaasa muutuse?

Miks on koolis vähe meesõpetajaid? Kuigi üks peamisi põhjusi näib olevat palk, on paljude (nais) õpetajate meelest tegu ka väga raske tööga, mis nõuab pühendumist ja on emotsionaalselt pingeline. Selle pingega näib keskmiselt (sest erandeid leidub alati!) paremini toime tulevat naisõpetaja või on tema lihtsalt mõnevõrra leplikum ja kannatlikum ehk ühe naisõpetaja sõnade järgi: *mehed ei lase endale sellist koormat selga laduda.*

Mida arvavad õpetajad ja õpilased ise? Kas meesõpetajad annaksid koolile midagi juurde? Mida? Üks huvitav ja vastuoluline mõte, mis õpetajatega vestlustes kõlama jäi, oli see, et meesõpetajad annaksid koolile juurde juhul, kui nad oleksid tõelised mehed, mitte mingid "koolimehed". Sest vaid n-ö tõelised mehed on võimelised tagama distsipliini ja korda ning õpilaste seas ennast kehtestama. Selline väga stereotüüpne ootus meesõpetaja rollile võib elu koolis nendele vähestele meestele, kes seal toimetavad, lisapingeid tekitada. Kas meesõpetaja on siis justkui vähem mees, kui ta on paindlik, empaatiavõimeline ja oma emotsionaalset poolt väljendav? Pigem esindab selline õpetaja 21. sajandi (uut) mehelikkust, mis ei karda väljendada oma pehmemat poolt, tänu millele tekib avaram hoiak ümbritsevasse ning käitumismustrid laienevad üle traditsiooniliseks peetud mehelikkuse piiride.

Õpilased aga on naisõpetajatega

Kas meesõpetaja on siis justkui vähem mees, kui ta on paindlik, empaatiavõimeline ja oma emotsionaalset poolt väljendav?

sedavõrd harjunud, et paljude jaoks on mõte meesõpetajatest midagi väga võõrast ja hüpoteetilist. Samas leidub ka neid, kes kinnitavad, et tähtis pole mitte õpetaja sugu, vaid eelkõige see, kuidas ta õpetaja rolli täidab.

Naised koolis

Milline on naisõpetaja, kes täna Eesti üldhariduskoolis õpetajatööd teeb? Tooksin välja mõned statistilised, varasematest teemakäsitlustest ja enda uuringust esilekerkivad jooned:

- Valdavalt üle 40-aastane (u. 2/3 Eesti õpetajaskonnast)
- Emalik- muretsev, hoolitsev, ennast ohverdav

  Õpilane: *õpetajad jooksevad meil järel, muretsevad, et me oma hinded korda saaksime.*

  Õpetaja: *no mis temaga siis ikka teha, panen kolme ära, mis ma lapsest piinan.*
- Oma tööd armastav, kuid seda ka paratamatusena võttev:

  Ühelt poolt: *Noortega on tore töötada, püsid ise ka noor,* aga teiselt poolt: *Kuhu mul siit ikka minna on?*
- Endine koolitüdruk, kes on ise üles kasvanud käskude ja keeldude, etteantud juhiste järgimist ja vaikset sõnakuulelikkust propageerivas koolikeskkonnas.

Usin tüdruk ja rahutu poiss

Millised on need õpilased, kellega siinkirjeldatud õpetaja igapäevaselt tegeleb? Toon välja kaks väga stereotüüpset ehk siis lihtsustatud arusaamal põhinevat rolli, millest tulenevad ootused võivad õpetaja suhtumist ühte või teise õpilasse mõjutama hakata. Need stereotüübid (eriti põhikoolis) on usin tüdruk ja rahutu poiss.

Usin tüdruk istub tunnis vaikselt, kuulab, mis õpetaja räägib, ei esita küsimusi, ei tekita probleeme, õpib üle keskmise. Selle pealtnäha musterõpilasega aga tekib hoolival õpetajal mure, et õpitakse ainult hinde, mitte tegelike teadmiste pärast. Hinne muutub justkui eesmärgiks omaette. Miks see nii on? Ühest küljest näeb usin tüdruk hariduses oma tulevikuvõimalusi ning pingutab selle nimel.

Teisest küljest võib tegu olla tõsiste enesehinnangu probleemidega, kus

Põhikoolis on 2 stereotüüpset rolli, mis võivad õpetaja suhtumist mõjutada, need on usin tüdruk ja rahutu poiss.

hinde kaudu hakatakse määratlema iseennast. Mõlemal juhul võib seda usinat tüdrukut koolijärgses elus oodata ees suur pettumus tõdemusest, et haridus ei annagi oodatud kasu- tööturul valitseb segregatsioon ja suur palgalõhe, enesehinnangu probleemid ei ole hinnete kaudu lahendust leidnud.

Teine stereotüüpne tegelane koolis on rahutu poiss, kes segab tihti õpetaja jutu vahele, häirib tundi, ei suuda keskenduda ja kelle õpitulemused kesised. Enamik õpetajate ajast ja tähelepanust tunnis kulub nende korralekutsumisele ja ohjamisele.

Miks nad on tunnis rahutud ja ei keskendu õppimisele, eriti põhikooli viimastes klassides? Poisid, keda intervjueerisin, tõid välja järgmised mõtted:

- Õppimisel peab olema mingi konkreetne eesmärk, see peab kuidagi seonduma reaalse elu*ga- ma näen, milleks mul seda vaja on.*
- *Tunnis on igav, kes see ikka nalja teeb, kui ise ei tee.*
- *Küll kuidagi ikka "3" kätte saan.*

Hinne ei näi nende poiste jaoks olevat nii oluline kui paljude tüdrukute jaoks. Hindest tähtsam või samavõrd tähtis on teadmised, eeldusel, et need kannavad poisi jaoks äratuntavat tähendust. Või kui ka teadmine pole tähtis, on siiski oluline ennast koolis hästi tunda. Poisi enesehinnang ei ole nii tugevalt seotud hindega. Küll aga on poisis ootus, et kool oleks huvitavam koht. Üks põhjusi, miks poiss ennast seal tüdrukuga võrreldes halvemini tunneb, on ka tema komplitseeritum suhe keskealise naisõpetajaga, kes tihti temasse teatud eelhoiakuga suhtub.

Kokkuvõtteks

Vaadates Eesti üldharidust soolisuse perspektiivist, on probleemid mitmetahulised. Skitseerisin siin neist vaid mõningad. Selleks, et pakkuda toimivaid lahendusi, tuleb probleemidega nii teaduslikul kui ka igapäevasel tasandil süvendatult tegeleda. Samas ei tasuks kalduda teise äärmusesse ja arvata, et kogu koolielu taandub soorollidele. Pigem esitan üleskutse **olla rohkem teadlik sooga seotud stereotüüpidest ning nendest tulenevatest hinnangutest, mis mõjuvad piiravalt nii õpilastele kui õpetajatele ning ei võimalda lastel (nii tüdrukutel kui poistele) rakendada oma terviklikku potentsiaali isiksusena.** Inimese märkamine ja temast hoolimine on väljakutse kogu meie ühiskonna jaoks.

Kasutatud kirjandus

Aavik, K. 2010. Sugu ühiskonnaõpetuses: kolme ühiskonnaõpetuse õpiku analüüs soolisest perspektiivist. Tallinn: ENUT.

Aavik, K., Kajak, K. 2009. Soo sotsiaalne konstrueerimine Eesti lasteaedades 7 Tallinna lasteaia vaatlusandmete põhjal: empiiriline uurimus. Tallinn: ENUT.

Bradshaw, J., Hoelscher, P., Richardson, D. 2007. *An Index of Child Well-being in the European Union.* – Social Indicators of Research, 80 (1), 133-177.

Eesti Statistikaamet. www.stat.ee

Kiirtee hääbumiseni. *Postimees*. 15.09.2011.

Mikk, J. (toim.). 2002. Soorollid õppekirjanduses. Tartu.

Normak, M., Talts, L. 2009. *Adolescents' Class-Related Emotions*. - J. Mikk, M.

Veisson, P. Luik (eds.) *Teenagers in Estonia: values and behaviour*, 174-191.

PISA 2009: Kitsing, M. 2011. PISA 2009-Eesti õppetunnid. Tartu. http://www.hm.ee/index.php?048181 (18.09.2011)

http://www.pisa.oecd.org

Praxis: Soolise palgalõhe uuring. http://www.praxis.ee/index.php?id=832 (18.09.2011)

Rämmer, A. (2009). Eesti koolinoorte väärtused. – M. Sutrop, P. Valk., K. Velbaum (koost) Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis. Tartu: Tartu Ülikooli Eetikakeskus, 83-117

Strömpl, J., Ilves, K., Soo, K. 2009. *Violence in Focus: Narrative Analysis of the Role of Violence in Teenagers' Life*.- J. Mikk, M. Veisson, P. Luik (eds.) *Teenagers in Estonia: values and behaviour*.

Veisson, M., Ruus, V.-R. (koost.). (2007). Eesti kool 21. sajandi algul: kool kui arengukeskkond ja õpilase toimetulek. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Lugemist

Pinker, S. 2010. Sugude paradoks. Miks poisid on teistsugused kui tüdrukud. Pegasus.

Sissejuhatus soouuringutesse. 2011. R. Marling (toim.). Tartu Ülikooli Kirjastus.

Teel tasakaalustatud ühiskonda. Naised ja mehed Eestis II. 2010. Sotsiaalministeerium.

Tilliga ja tillita: retsepte Eesti feministidelt. 2003. K. Mänd, B. Pilvre, M-L. Sepper (toim.). ENUT.

Vabaks vanadest mõttemallidest. Juhised soolise võrdõiguslikkuse seaduse rakendamiseks lasteaias ja koolides. 2009. Ü-M. Papp (koost.), R. Kütt (toim.). Tallinn: Eesti Naisteühenduste Ümarlaua Sihtasutus.

Inimese märkamine ja temast hoolimine on väljakutse kogu meie ühiskonna jaoks.

Gertrud Kasemaa,
Tallinna Ülikool,
kasvatusteaduste doktorant

Toimetus tundis huvi...

Gertrud, kust sai alguse Sinu huvi sootemaatika vastu?

Huvi sootemaatika vastu tekkis koos laste sünniga. Meie peres kasvavad 12- ja 9-aastane poiss ning 11-aastane tüdruk. On põnev kogeda iga lapse erinevaid maailmaavastamise ja -tajumise viise. Samas märkan, et kipun vahel neid erinevusi ja iseenda suhtumist neisse kirjutama soo arvele - et see on justkui loomulik, et tütar on emme väike abiline ning poisid parajad marakratid. Mulle tundub, et teatud käitumisviise enesestmõistetavaks pidades ja vahel neid lausa toetades kitsendame me oma laste tulevikku - anname (vaikiva) heakskiidu teatud toimimisviisidele ja tunnetele ning taunime teisi, ise teadvustamata, et teeme seda mingist üsna kitsast soospetsiifilisest vaatepunktist.

Huvi uurida soolisust kui lapse isiksuse ja identiteedi olulist osa sai konkreetse tõuke ühelt laste sünnipäevapeolt, kus algklassides õppivate laste emad arutlesid vägagi emotsionaalselt selle üle, mida näitab poisi käitumishinne "4"- kas seda, et tegu on normaalse poisi ja mitte mingi nohikuga ning kas samasse käitumishindesse tüdruku puhul suhtutaks teisiti.

Milliste stereotüüpidega oled ise kokku puutunud?

Et olen õppinud majandust ja ärijuhtimist ning töötasin enne laste saamist pangas, siis puutusin tööalaselt väga palju kokku meessoost klientide ja äripartneritega. Enamik nendest kokkupuudetest on olnud sisukad teemakohased kohtumised, kuid mõnel juhul olen pidanud enda kehtestamiseks rohkem vaeva nägema, et ületada selgelt tajutavat esmast suhtumist: mida mina (kui noor naine) ka nendest asjadest tean...

Usinate koolitüdrukute teema on mulle hingelähedane seetõttu, et olin ka ise omal ajal selline usin tüdruk, kellele olid olulised väga head hinded ning teiste arvamus minu kohta. Minu tollased ootused ja hinnangud iseendale olid kindlasti osaliselt soostereotüüpidest mõjutatud. Vabanemine sellistest piirangutest on olnud raske, kuid rahuldustpakkuv teekond, mis kestab tänaseni.

Millist suhtumist sugude teemasse oled kogenud?

Teema on selles mõttes väga emotsionaalne, et ei jäta kedagi ükskõikseks ning inimeste arvamused on tõepoolest seinast seina. On skeptikuid, kes selle peale, et räägin neile soouurimisest, küsivad irooniliselt, kas ma uurin madal-, siirde- või kõrgsood. On neid, kes leiavad, et tegu on imporditud probleemiga - soolise võrdõiguslikkuse teema ilmus Eesti ametlikku retoorikasse alles koos Euroopa Liiduga. Arvan, et osaliselt on skeptilise suhtumise taga meie nõukogude minevik, kus jutlustati kõigi kodanike võrdsust, mis tegelikkuses taandus tihti naiste topelt töökoormusele. Selle skepsise ületamine on minu meelest siiski võimalik, tehes pidevat selgitustööd võrdõiguslikkuse tähendusest.

Võrdõiguslikkus ei tähenda võrdsust selles tähenduses, et mehed peaksid sünnitama hakkama või naised neile uksi avama, vaid võrdsete võimaluste loomist.

Inimesed arvavad üldiselt, et kui mõni naine tegeleb sootemaatikaga, on tegu feministiga. Mida feminism sinu jaoks tähendab?

Igasugune inimese kui mitmetahulise terviku ühe sildi alla mahutamine on mulle vastumeelne, eriti kui sellele sildile kleebitakse külge mingi emotsioonidel põhinev hoiak. Olen kogenud, et Eesti ühiskonnas kiputakse feministidesse suhtuma kui rusikatega naiste õiguste eest võitlevatesse mehelikesse tüüpidesse. Seda ma kindlasti pole ega tunne ka kedagi, kes oleks. Minu jaoks seisab feminism selle eest, et kõigil ühiskonna liikmetel (nii naistel kui meestel) oleks võimalik oma isiksust arendada, väljendada ja teostada ilma ühiskonnas valitsevate soostereotüüpide ja soorollide ootuste piiranguteta.

Aitäh!

Küsis Koidu Tani-Jürisoo

Kas poisid ja tüdrukud on erinevad?

Kas sooprobleemid on tegelikult ka olemas? Mida paneb tähele ja arvab poiste ja tüdrukute erinevuste ja soostereotüüpide kohta USA-st pärit teadlane? Intervjuu Samuel R. Mathews´iga Lääne-Florida Ülikoolist tegi Kaia Köster.

Kuidas erinevad poisid ja tüdrukud kui õpilased?

Poisid ja tüdrukud on erinevad mitmel viisil. Üks põhjus selleks on, et meil on ühiskond jagatud kaheks sooks. Ühiskond on loonud soolisi stereotüüpe. Näiteks - tüdrukud on keeleliselt võimekamad ja poisid on tugevamad matemaatikas. Samas ei kinnita uurimused neid seisukohti. Poisid ja tüdrukud on erinevad peamiselt seetõttu, et me kohtleme neid erinevalt.

Poisid ja tüdrukud on erinevad peamiselt seetõttu, et me kohtleme neid erinevalt.

Nii et erinevused ei ole bioloogilised?

Ei. Igaüks on bioloogiliselt mingis mõttes erinev. Erinevate poiste vahel on samuti bioloogilisi erinevusi. Juhul, kui usud, et erinevused on bioloogilised, on vaja näidata, mis on bioloogiline. Tänaseks on uurijatel õnnestunud leida mõningaid erinevusi meeste ja naiste aju ehituses, kuid see ei ole kuidagi seotud spetsiifiliste võimetega.

Ütlesid, et ühiskonna erinevast suhtumisest tulenevalt on siiski erinevusi? Kuidas peaks sellega arvestama õppetöös?

Iga õpetaja ülesanne on toetada ja julgustada õpilast. Arendada seda, milles ta nõrgem on. Nii et kui mina õpetajana vaatan klassi ja näen rühma õpilasi, kes on tugevad matemaatikas ja teist rühma, kes sellega nii hästi hakkama ei saa, siis püüan esitada väljakutseid neile, kes saavad hakkama ja toetada neid, kes ei saa. Kui juhtumisi ühes grupis on rohkem poisse ja teises tüdrukuid, siis nii see lihtsalt on. See ei mõjuta viisi, kuidas ma neid aitan. Ma kohtlen õpilasi erinevalt sõltuvalt nende vajadustest. Fakt on aga see, et tegelikkuses koheldakse õpilasi erinevalt tulenevalt soost. Näiteks on klassis tüdrukute ülesanded enam koristamisega seotud. Poiste abi aga küsitakse, kui on vaja midagi tõsta või liigutada. Kui vaadata näiteks poiste ja tüdrukute osalemist spordis, näeme samuti erinevusi.

Meil USA-s on asjad muutuma hakanud alles hiljuti. Praegu on meil õnneks seadused, mis ütlevad, et poistel ja tüdrukutel peavad olema võrdsed võimalused ja nii on koolis tüdrukutel võimalik harrastada traditsiooniliselt poiste pärusmaaks peetud spordialasid, näiteks on meil koolis tüdrukute jalgpalli-, korvpalli- jne. võistkonnad. Keskkonna ülesanne on pakkuda võrdseid võimalusi ja osades valdkondades on see õnnestunud kiiremini ja paremini kui teistes. Ma ei tea, kuidas teil Eestis need võimalused on. Ilmselt on tüdrukutel võimalik mängida korvpalli ja võrkpalli või isegi snuukerit. Sellistest võimalustest on palju abi. Need kasvatavad enesekindlust ja usku, et saad hakkama ükskõik millega, mida sa valid. Kuna sinu küsimus oli, kas õpetajad peaksid kohtlema poisse ja tüdrukuid erinevalt, siis minu

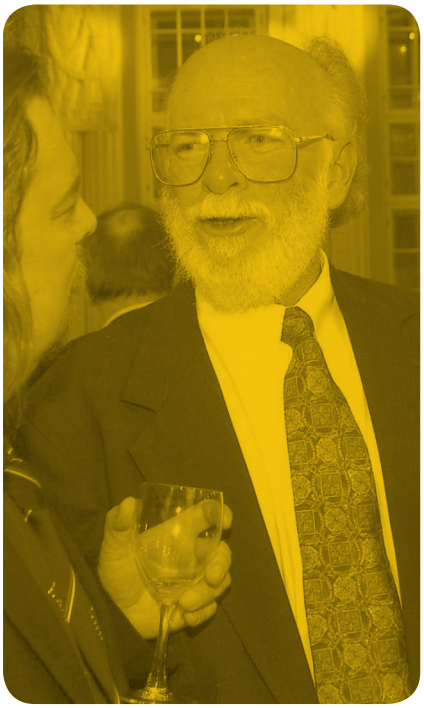

Samuel R. Mathews

vastus on, et õpetajate ülesanne on lähtuda õpilaste sotsiaalsetest ja akadeemilistest vajadustest: arendada tugevusi ja toetada nõrgemates valdkondades.

Kas tulenevalt soospetsiifilisest kohtlemisest on need tugevad-nõrgad valdkonnad erinevad? Kas poisid-tüdrukud erinevad võimetelt?

Ma usun, et inimesed on võimetelt erinevad. Usun, et nii poisid kui tüdrukud on võimelised arendama endas neid võimeid-omadusi, mida nad ise tahavad, kui neil on selleks sobilik keskkond. Üks valdkond, kus uuringud on leidnud erinevusi

spetsiifilistes võimetes, on ruumiline võimekus. Näiteks seda tüüpi ülesanded, kus kaardi järgi tuleb teha kindlaks koht, kus asutakse, koht kuhu tahetakse jõuda ja kaardile toetudes ülesanne täita. Ja näiteks ülesanne, kus tuleb arvutada kahe vastassuunas tuleva laeva kokkupõrke tugevus. USA sõjaväes sooritavad tüdrukud tavaliselt neid teste poistest viletsamalt.

Miks on need tulemused erinevad? Kui me vaatame, kuidas inimesed kohtlevad erinevast soost lapsi juba beebieast peale, siis näeme, et tüdrukuid julgustatakse vaikselt ühe koha peal mängima - nukud ja majapidamine. Poistele seevastu pakutakse enam liikumist, füüsilist tegevust, vabas õhus olemist. Kõik need poistega tehtavad tegevused stimuleerivad sisekõrva. Sisekõrv on seotud tasakaaluga, orienteerumisega, ruumilise võimekusega. Ehk siis see, mida ma öelda tahan - võimete arendamine eeldab õiget stimuleerimist. Vaatamata poiste ja tüdrukute bioloogilistele erinevustele ei tähenda see, et erinevused on võimetes, vaid, et poiste ja tüdrukutega tegeldakse erinevalt.

Mis on peamised probleemid tüdrukutel koolis?

Surve olla ühelt poolt naiselik, õrn ja rahulik, teisest küljest võistlev ja akadeemiliselt edukas. Kuidas tuleb tüdruk kõige sellega toime ja vastab kõigile nendele ootustele? Talle öeldakse, et ole ilus, teistega arvestav, teiselt poolt jälle, et ole isiksus, teistest sõltumatu, sa suudad seda. Juhul kui tüdruk saab toetust vanematelt, õpetajatelt ja kaaslastelt, saab ta sellega hakkama. USA-s on siiski tavapärane, et kuigi tüdrukul võivad olla julgustavad vanemad ja võib-olla ka mõni õpetaja, on siiski hulk inimesi, kes ütlevad talle näiteks erialaks matemaatikat valides, miks sa seda teed, sa oled ju tüdruk. Sa pead abielluma ja saama lapsi, milleks sulle matemaatika. Nii nad lähevad kolledžisse ja tööle ja saavad emadeks. Selles ei ole midagi halba, kui on naisi, kes valivad pere ja otsustavad üldse mitte töötada väljaspool kodu. Kuid on oluline, et see oleks nende valik. Mitte, et nad seda teevad sellepärast, et neile on öeldud, et nad peavad sellise valiku tegema. Seega arvan, et suurim probleem tüdrukute jaoks on vastuolulised sõnumid, mis nad saavad.

Mulle on sügavat muljet avaldanud mitmed koolid, mida olen näinud siin Eestis. Kui ma lähen siin bioloogia või keemia tundi, siis seal on nii poisid kui tüdrukud, mis on väga lootustandev. Samas näen ma siin Eestis ka teisi asju, mis toetavad võrdõiguslikkust, näiteks sõna *tema*, teil ei ole juba keeles soolisi erinevusi. Inglise keeles on meil *he, she* ja *it.* Ehk siis inglise keeles kolmandast isikust rääkides me rõhutame tema sugu. Usun, et teil on head võimalused. Üks oht, mida ma siin aga näen, on seotud seksuaalse käitumise ideega väga noorte tütarlaste seas. Palju on märke seksitööstusest. Noori tüdrukuid mõjutab meedia olema seksikas nagu Britney Spears. Meedia rõhutab naisekeha seksuaalset tähendust (objektistamist). Seda näen ka siin. See on jälle üks vastuoluline sõnum, mida tüdrukud saavad.

Tüdrukutel on surve olla ühelt poolt naiselik, õrn ja rahulik, teiselt pool võistlev ja akadeemiliselt edukas.

Missugused on poiste peamised probleemid?

Poisid saavad samuti vastuolulisi sõnumeid. Poistele öeldakse ühelt poolt, et nad peavad olema tugevad, agressiivsed ja võistlevad, teisalt, et peavad olema kenad inimesed, austama naisi ja iseennast. Samas, kui vaadata sõnumeid, mida kannavad näiteks muusikavideod - mehed võtavad naisi ja naised on seal vaid selleks, et rahuldada meest. Teine vastuoluline sõnum poiste jaoks on, et nad peavad olema koolis kõrgete akadeemiliste tulemustega, kuid see on suunatud traditsiooniliselt mehelikeks peetud aladele. Samas veel ka väga edukad spordis.

Sõprus erinevast soost noorte vahel on väga oluline. Seal on võimalik proovile panna mudeleid, mida saadakse kodust ja mujalt. Kui jalutada Tallinna tänavatel, märkad tavalisi noorte inimeste katseid leida omavahel kontakti, püüda vastassoo tähelepanu. Tüdrukud näevad iseennast kui kedagi, kes peavad võistlema omavahel poiste tähelepanu pärast ja selleks ka vastavalt riietuma. Samas saavad nad endiselt sõnumeid, et tuleb olla hea tüdruk. Vastuolulised on sõnumid soo, seksi, suhete ning akadeemilise edukuse kohta. Tüdrukud, kes on akadeemiliselt edukad, saavad sõnumi, justkui oleks see halb. Vastuolulised sõnumid, mida saavad poisid ja tüdrukud, raskendavad nende toimetulekut.

Poistele öeldakse, et nad peavad olema tugevad, agressiivsed ja võistlevad, teisalt, et peavad olema kenad inimesed, austama naisi ja iseennast.

Eestis on üsna levinud seisukoht, et kuna koolid ja lasteaiad on väga feminiseerunud, on need tüdrukutele sobivamad ja jätavad poisid tähelepanuta ning see on poiste kooliprobleemide põhjuseks. Kuna poisse jäetakse kõrvale ja nad ei saa piisavalt tähelepanu, seetõttu jätavad nad hiljem kooli pooleli. Mida saavad õpetajad teha, et vältida soost tulenevat kõrvalejätmist?

Ka USA-s langeb koolist välja poisse rohkem kui tüdrukuid. Üks põhjus on selles, et töö, mida poisid/mehed saavad ehitusel, abitöölistena vm ei nõua palju haridust. Ka meedia edastab sõnumit, et mitte haridus, vaid muud tegurid annavad sulle võimalusi, naisi jne. Eriti on see probleemiks inimeste seas, kes ei väärtusta haridust ega näe, et sellest kasu oleks. Juhul, kui sa usud, et sul on võimalik 16-aastaselt koolist ära tulles teenida sama palju kui kõrgkooli lõpetamise järel, milleks siis jääda kooli? See, mida nad ei näe, on pikemaajalised, kaugemad eesmärgid - võimalused teha midagi rohkemat, kui transportida asju või teostada lammutustöid ehitusel.

Kui poiss näeb oma isa mittetöötamas ja teisi haritud inimesi, kes on töötud, küsib ta endalt, mis kasu on õppimisest. Tüdrukutelt ei oodata selliste lihtsate tööde tegemist. Nad

peavad olema näiteks sekretärid, mis siiski eeldab õppimist.

Väljalangemine on pigem sotsiaal-majanduslik probleem. Väljalangejaid on rohkem vaestest kui kindlustatud peredest. Ja midagi on sellest tõenäoliselt seotud vanemate haridusega. Mida haritum on vanem, seda suurema tõenäosusega lõpetab ka laps kooli ja läheb edasi ülikooli. See ei ole seotud sissetulekuga, vaid haridustasemega. See ei ole lihtne probleem. Vaata, kuhu me oma jutuga jõudsime poiste ja tüdrukute erinevustest- selleni, kuidas ühiskond konstrueerib inimestevahelisi erinevusi. Ehk siis teinekord me räägime soost selleks, et mitte pöörata tähelepanu veel sügavamatele probleemidele ühiskonnas.

Teinekord me räägime soost selleks, et mitte pöörata tähelepanu veel sügavamatele probleemidele ühiskonnas.

Idee on selles, et kui tüdruk käitub vastavalt meie ootustele, on see loomulik, ja kui poiss käitub vastavalt meie ootustele, on see loomulik, ja nii ei pea me välja mõtlema uusi selgitusviise. Juhul, kui aga näeme sugu sotsiaalselt konstrueerituna, pean ma küsima, kuidas seda dekonstrueerida. Ja see viib palju raskemate küsimusteni.

Kui vaadata koole maakohtades, siis seal suletakse väikseid koole. Sellel on majanduslik põhjus, kuid tagajärjed ilmnevad sotsiaalses vallas. Sest nii võetakse ära miski, mis hoiab kogukonda koos, lapsed peavad minema 30 km kaugusele kooli. Milliseid lahendusi saab see tuua olemasolevatele probleemidele ja milliseid probleeme kaasa tuua? Kui võtame väikese kogukonna, kus on ehk väga jäigad stereotüübid, siis uude suuremasse kooli minnes ei pruugi see nii olla. Ja ehk on see isegi hea. Kuid me ei tea seda. See on asi, mida Eestis peaks rohkem uurima, kuidas väikeste koolide sulgemine mõjub kogukonnale, ühiskonnale, perekonnale. See ei ole enam poiste ega tüdrukute probleem, vaid küsimus, kuidas me toetame neid nende eesmärkides ja valitud suundades.

Täna Eestis suurem osa inimesi ei teadvusta sooprobleemi. Nad näevad seda millegi Ameerikast imporditуna. Millised on sinu ettepanekud, ideed, millele me peaks tähelepanu pöörama?

Sa mõtled, et kuidas probleemi selgemini teadvustada? Siin on mitmeid aspekte. Kui sa jalutad läbi vanalinna, siis torkab silma hulk striptiisibaare. See on ilmne näide naiste kasutamisest. Mehed tulevad Tallinnasse selleks, et naisi kasutada. Minu arvates on see suur probleem, kuna sellise sõnumi saavad ka väga noored tüdrukud ja tihti seovad ennast sellega. Teine tähelepanek, mida olen siin märganud, et siin on kontoris naiste kohustus pakkuda kohvi.

Teisalt on olemas ka häid mudeleid naistest, kes on kõrgetel kohtadel. Naised asuvad väga innukalt õppima, nähes hariduses väljapääsu. Naistel, kes soovivad teha karjääri, on võimalik õppida, kaitsta doktorikraad. USA-s ei ole väga tavaline, et naine on akadeemiline prorektor nagu näiteks Tallinna Ülikoolis. Ehk siis huvi korral võivad naised saavutada palju ka teaduses, uurimustegevuses. Naise rollimudel on siin väga kõrgel tasemel. Murelikuks teevad aga noored tüdrukud, kes saavad suurema mõju just Lääne meediast, sõnumiga - ole seksuaalne.

Samuti on probleeme naistel, kes on olnud kodus, siis aga otsustavad leida iseennast ja lähevad uuesti õppima. Sellega on seotud palju erinevaid emotsioone, tundeid. Ka siin Eestis märkan ma naisi tundmas süütunnet, kui neil tuleb tööle minnes jätta haige laps koju. Küsides, kuidas su mees sellesse suhtub, ütleb naine, et mees leiab selle naise ülesande olevat. On oluline, et mõlemal vanemal on võrdsed kohustused ja võrdne vastutus laste kasvatamise ja kodu eest. Ja see on probleem jätkuvalt ka USA-s, mis viib meid tagasi klassiruumi, kus tüdrukute ülesanne on koristada ja poiste ülesanne mööblit liigutada. Ehk oleks hea noortel poistel aidata lauda katta, nõusid pesta, põrandaid puhastada? Ja tüdrukud tõstavad mööblit? Ma ei tea. Need on tugevad sõnumid.

Oluline on, et mõlemast soost lapsed saaksid võimalikult erinevaid võimalusi ja erinevaid kogemusi.

Kui paar saab lapse, on tähtis, et peetakse vestlus, kus võetakse arvesse kõiki asjaolusid, et otsustada, kes jääb lapsega koju. Kui aga mees ütleb, et me saame lapse ja sinu ülesanne on töölt ära tulla, siis see ei ole põhjendatud otsus.

Lastele on oluline varajases eas pakkuda erinevaid tegevusi, olgu see siis koristamine, toidu tegemine või noorema õe aitamine. Paku talle võimalusi ja räägi temaga sellest, kuidas ta end tunneb neid tehes. On väljakutse, kui noor poiss ütleb oma sõpradele, et pean minema koju, et aidata oma emal õhtusööki teha. Ta võib ka ütelda, et mul on täna vägev asi ees – ma vastutan õhtusöögi eest. See on erinev viis asju näha.

Mõlemast soost lapsed peaksid saama võimalikult erinevaid võimalusi ja erinevaid kogemusi. Mida laiemad, erinevamad ja stereotüübivabamad on kogemused juba varajasest east alates, seda enam mõjutab see käitumist ka täiskasvanueas.

Tänan!

Kaia Köster,
Tallinna Ülikool,
koolitaja

Poiss on mehele isaks

Kas muna oli enne kui kana või on vastupidi? Sama loogikat jätkates võiks küsida, kas poiss oli enne kui mees või on vastupidi? Arutleb Ene Kulasalu.

Ilmselt saab läheneda nendele küsimustele pealispindselt ja vastata ainult mõnda aspekti silmas pidades. Kuid ometi adume, et selline küsimuspüstitus suunab meid süvastruktuuridesse ja vastuse leidmine tundub lõppematu võimalusteahelana.

Carl Gustav Jung on ilmselgelt kuulsamaid inimese süvastruktuuri uurijaid-kirjeldajaid, kes on pealegi seostanud indiviidi isiksuseks kujunemise inimkonna kollektiivse mäluga. Robert Moore ja Douglas Gillette on arendanud edasi Jungi tõdemusi ning on paljuski käesoleva kirjutise inspireerijateks ja tsiteeritavateks. Lisaks neile olen toetunud Robert Bly põnevatele teostele ja Susan Blackmore`i uurimusele.

Jungilt on pärit mõisted *Anima* kui mehes olev naiselik allisiksus ja *Animus* kui naises peituv mehelik allisiksus. *Mina*- struktuuri sümboliseerib nimetatud teadlase ettekujutuse kohaselt nelitahukas. *Anima* ja *Animus* jäävad inimese isiksuslikku süvastruktuuri ja annavad oma olemasolust vihjeid, mis samas on teistele nähtavad. Inimene tajub enda teist poolt paremini arenenud eneseteadlikkuse korral.

Poisi Mina-struktuur on antud joonisel Mehe sees, võrreldes täiskasvanud mehega väljendab see väljaarenematust, ebaküpsust, algelisust. Samas teame me kindlasti poisse, kelle küpsus on võrreldav vana mehe omaga ja ka vanu mehi, kelle ebaküpsus on kohatult poisikeselik.

Inimese hingeelu on Jungi arvates kolmikühtne ehk hinge energiapotentsiaalil on kolmnurkne struktuur, mis hõlmab Mina mõne külje koos teda sisaldavate teisiku ja varju ning arhetüübiga.

Arhetüüp peidab endas inimkonna kollektiivse alateadvuse informatsiooni tunnetest, reaktsioonidest, käitumis- ja mõtlemismustritest. Arhetüüp on nagu sisemuse "kõvakettale" salvestunud fail "Inimkonna alghoiakud".

Kolmnurkses Mina-struktuuris on tipmine osa küpsus ja alumine laiem osa ebaküpsus ning sellisel moel on nad vastandlikud ja samas ühe süsteemi osad. Ebaküpsus omakorda on vastandlik ja see johtub väärtalitusliku energia aktiivsusest

Ebaküpsus tähendab sellist psühholoogilist olukorda, mis pole terviklik ega tihedalt seostatud. Hingeelu puudulik taju ja mõtestamisoskus on alati ebaküpsuse tunnuseks.

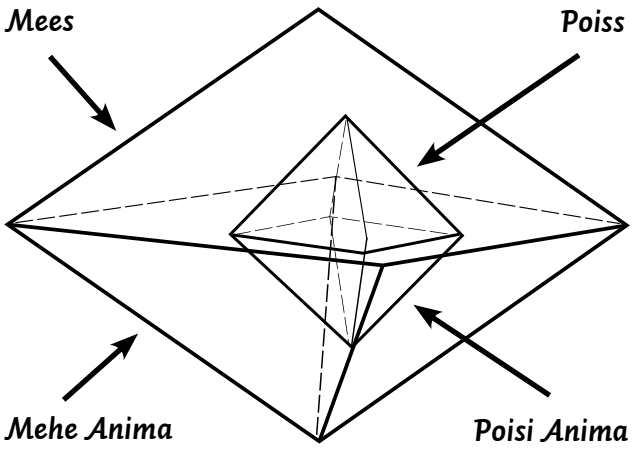

Poisi ja mehe Mina-struktuur

Küpse mehelikkuse arhetüüpide nimetused (sisaldavad kogu küpsuse ideaalses positiivses pildis):

KUNINGAS korrastab, viljastab ja õnnistab, minimeerib karistusi ja viib kiituse maksimumini. Näiteks võib olla iga isa, kelle pereelu on korras ja tasakaalus ning kõigil on seal arendav ja meeldiv olla.

MAAG tunnetab ja suunab seesmist ja välist väge. Annab nõu igasuguste probleemide lahendamiseks ja energia jaotamiseks ning säästmiseks.
Näiteks sobib esitada meest, kes teeb kodustele selgeks, kas on võimalik ja mis tingimustel pole võimalik rikkaks saada raha üksteisele saatmise postimängu teel. Ta lahendab probleemid nagu võluvitsa väel, kulutamata selleks justkui palju energiat.

ARMASTAJA on isegi laiem kui Jungi kollektiivses alateadvuses, ***see väljendab ka inimese kui liigi alateadvust*** ehk selle külje failis on tallel "esmateadlikkuse" informatsioon. See ei ole ainult suguiha, vaid eelkõige eluisu ja tundlikkus väliskeskkonna suhtes. Ta paneb tähele ja talletab meelelisi kogemusi ja kontrollib kogu Mina koekirja. Selline mees kogeb ilmaelu vaeva ja teravust ja ka kõiki selle rõõme täies mahus. Talle on tähtsad eetika ja esteetika. Teda ei ole võimalik petta erakondade programmides peituva kunstlikkusega. Oma ebatavalise eluga astub ta vastu hirmutavale asjaolule.

SÕJAMEES on oma täiuses terviklik ja on teadlik endas peituvast Animast ning väiksest poisist ja hoolib neist. Teda iseloomustab kõrge eneseteadlikkus ja eneseregulatsioon. Ta on selline mees tööl ja kodus, kes teab täpselt, millal tal on küllaldaselt jõudu, et lüüa vastast tavapäraste vahenditega ja millisel puhul on vaja rakendada ebatavalist võtet. Ta on spontaanne ja loova mõtlemisega. Ta on kaine ja kiire mõtlemisega. Tihti on ta üleisikuline ehk teistest lähtuv kaitsmis- ja toetamisvajadus on talle olulisem iseendast.

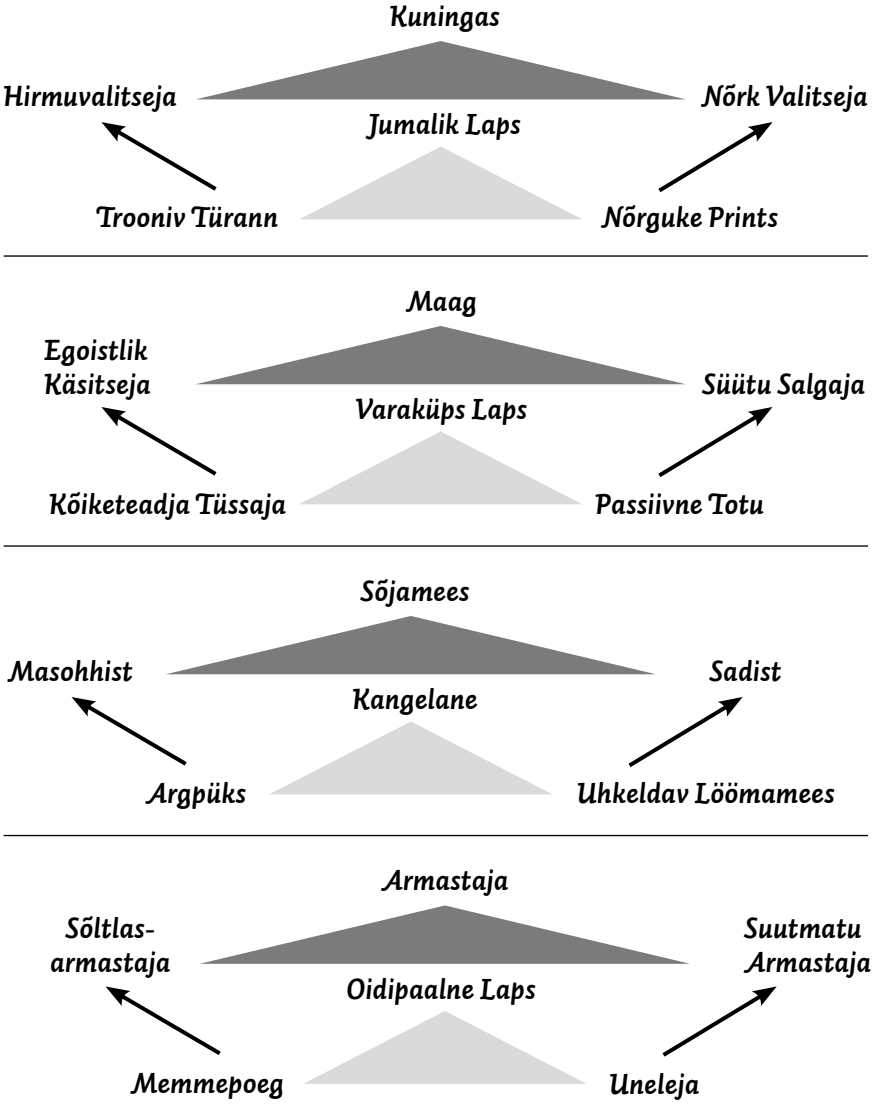

Kui me nüüd need neli meest kõik kokku seame püramiidseks nelitahukaks, siis küpse isiksuse täius on meile hoomatav.

Ometi on seegi mees olnud kunagi poiss ja nooruk ning selles oma lapselikus küpsuses siiski ebaküpsem mehest.

Kui Kuningas oli poiss, siis hingeelu väljendus Jumaliku Lapse arhetüübina.

Kui Sõjamees oli veel noor ja roheline, siis hingelt oli ta surma ja naiselikkust põlgav Kangelane. Kui Maag alles harjutas oma oskusi läbi näha ja edu saavutada, siis oli tema nimi Varaküps Laps. Nimede kasutuses väljenduks see nii, et Johannes on lapsena Juku ja Kristiina on Kiku. Armastaja arhetüübi aluseks on Oidipaalse Lapse psüühika, mis oma himuruses on kõikvõimas.

Erinevad arhetüübid juurduvad erinevas lapse arengufaasis: esimesena ilmub Jumalik Laps. Seejärel hakkab käima Varaküps Laps. Umbes nelja-aastaselt puhkeb õitsele Oidipaalne Laps ja puberteedieas riskevõttev Kangelane. Viimane saab jalad alla kõige hiljem ning integreerub ka mehesse seetõttu hilja ja seepärast tasuks küsida, millal ja kes on valmis olema tõeline sõjamees või on kaitseväes tegemist veel kangelaste armeega.

Kõik oleks ju kaunis, kui vahepealseid arenguid ei takistaks Teisikud ning Varjud nagu kurjad nõiad muinasjuttudes.

Sellest, kuidas meie täiskasvanutena suhestume noorema põlvkonnaga, oleneb, kas arenevad selle põlvkonna varjuküljed või küpsem pool. Tavaelus tähendab see seda , et halb tuleb "välja peksta" ehk nõid tuleb minema ajada, aga samas pole midagi või on vähe sellist, mis aitaks küpsel poolel püsti püsida ja edasi areneda täiskasvanu küpsuseks pärast seda. Nii et peks ei aita. Poisi ebaküpsed alged võivad moonduda tõsiseltvõetavaks õuduseks.

Jumalik Laps koos Trooniva Türanni ja Nõrgukese Printsiga muutuvad kasvades kas Kuningaks või Hirmuvalitsejaks või Nõrgukeseks Valitsejaks.

Näiteks Jumaliku Lapse aktiivse energiaga varjuküljest Troonivast Türannist saab selle edenemise puhul Hirmuvalitseja, kelle all miljonitel inimestel ei õnnestu elu säilitada. Passiivset energiat omava poisi Nõrgukesest Printsist kasvab tulevikus Nõrk Valitseja, kes ei võta vastutust oma pereelu ja ka ühiskondliku elu edendamise ja viljastava innustamise eest.

Varaküps Laps (aktiivne Kõiketeadev Tüssaja ja Passiivne Totu) kujuneb edukal arenemisel küpseks Maagiks või vastupidi Egoistlikuks Käsitsejaks või Süütuks Salgajaks.

Egoistlikku Käsitsejat, kellesarnaseid on leida iga kooli, klassi, haigla, ametkonna, firma töötajate ja juhtide seast, märkame inimeses, kelle näol on üleolev irve ja ta käitub ülespuhututlt. Nagu Jevgeni Onegin vedas kõiki oma vaikimisega ninapidi, pannes teisi arvama, et vaikimine tähendab tarkust, nii peidavad Egoistlikud Käsitsejad oma oskused ja teadmised sügavale. Nad teevad seda suurest kadedusest ja lapsepõlves kogetud alaväärsuse ja väliskeskkonnast tulevate rünnakute mõjul. Need inimesed ei tunneta oma enese tõelist erilisust. Nad ei usu kangelaste ja heategude olemasolusse, sest see tähendaks kellegi teise imetlemist. Kaasinimeste üle saab aga uhke olla siis, kui tunnetada iseenda väärtust.

Ebaküpset Maagi saame kuulda siis, kui kohtume isaga, kes naeruvääristab poja või tütre olemist ja tema saavutusi. Küpse Maagi pool paistab välja õpetajal, kes imetleb oma õpilase arengut ja on selle kogemise eest neile tänulik.

Poisi Kangelasest kujuneb heade arengutingimuste juures küps ja tõeline Sõjamees, samas kui Kangelase varjuküljed nagu Uhkeldav Löömamees ja Argpüks võivad saada võitu Sõjamehest ja muuta teda Sadistiks või Masohhistiks.

Põhiküsimuseks saab poisis endas peituva vastassugupoole (*Anima või Animuse)* aktsepteerimine ja austamine. Ta peab õppima Mina ühe külje - Armastaja külje - aktsepteerimist. Austus kõige naiseliku ja tundeküllase või ka eluohtliku vastu annab sõjamehele võime olla üleisikuline ehk mõelda ja tegutseda laiemas kontekstis, kui on ta ise.

Väikese poisi Oidipaalne Laps saab kunagi ihaldavaks Armastajaks. Juba sõna "armastaja" meeste puhul seostub millegi mitte-tõsiselt-võetavaga. Sellise tähenduse on loonud just Sõjamehe ebaküpsetest pooltest lähtuv naiselikkuse ja tunnete põlgus.

Kui tingimused ei loo võimalusi Armastaja arhetüübi väljakujunemiseks, siis pääsevad esiplaanile poisi varjupooled Memmepoeg ja Uneleja. Kui nad kasvavad suureks, siis nimetatakse neid Sõltlasarmastajaks ja Suutmatuks Armastajaks. Nemad omakorda mõjutavad seda, kuivõrd Sõjamees mõjutub oma varjukülgedest.

Kõiki neid külgi saab omavahel võrrelda ja mõelda, mida teha, et varjuküljed vähem toitu saaksid ja küpsem tipp jõudsamalt areneks. Kuidas teha nii, et poiss võiks olla tõesti mehele isaks?

Teame ju üsna hästi, et munast ja tibust oleneb suuresti see, milline kana või kukk hiljem olema saab. Kindlasti on muna sees kõik see, mis tema geneetikaga kaasas käib, nagu inimese sees. Sarnast joonist võib kasutada ka psüühika kujunemise iseloomustamiseks. Jungist lähtuv isiklik ja kollektiivne arhetüüp on seotud nii indiviidi bioloogilise arenguga kui ka isiksuseks kujunemisega. Oxfordi Ülikooli professori Susan Blackmore`i arvates on määravaks meem ehk tegevuse imitatsiooniühik, mille märkamise abil kujunevad välja oskused ja käitumismustrid. Mida teha, et Jukust saaks ikka ükskord Johannes ja Kikust saaks tulevikus Kristiina?

Jumaliku Lapse arhetüübi kandja

- olemine on rõõmsameelne
- väljendab oma tahet jõulisel moel
- lustlikkus ja mängulisus vaheldub tõsiduse ja mõtlikkusega
- üllatab täiskasvanuid arukate mõttearendustega
- januneb ilu ja korrastatuse järele samavõrd kui helluse ja õrnuse järele
- soovib olla tähelepanu keskmes ja samas ise tähelepanu ka teistele jagada
- on pühendunud ja keskendunud paljudele asjadele ja inimestele
- on kõiksusega kontaktis

Kuidas toetada Jumaliku lapse arengut?

- jagada tema rõõmu ja vaimustust, olla ise elurõõmus
- lubada väljendada oma tundeid ja soove
- panna läbirääkimise teel piire kõlbmatutele võimuhaaramise soovidele
- anda positiivset tagasisidet kõikide tema ettevõtmiste kohta
- leida ka vääritutes tegudes positiivseid kavatsusi ja neid esile tõsta
- tunnistada tema võrdväärsust ja teadvustada talle tema unikaalsust
- negatiivset tagasisidet anda ainult nelja silma all
- väljendada oma tundeid, et ta tajuks oma tegevuse mõjupiire

Varaküpse Lapse arhetüübi kandjat iseloomustab

- nõtkus, tasakaalukus, eneseusaldus, keha ja meele tarmukus
- õpihimu ja soov õpitut teistega jagada
- unistuste ja kujutluste olemasolu
- küsimuste esitamine kõige kohta, mida näeb, kuuleb, tajub ja huvi elu filosoofilise olemuse üle
- innukus arutlustes; varajane lugemahakkamine ja suur lugemus
- silmapaistev andekus väga mitmel alal (samaaegselt sportlane, pillimees, kunstnik, matemaatik, loodusuurija, poeet, võõrkeeleoskaja, tehnik jne)
- seiklushimu ja soov uurida kõike tundmatut põhjalikult detailideni
- vajadus teada enda ja teiste sisemisi motiive
- võime näha asjade varjatud seoseid
- abivalmidus ja toeksolemine teisele ka hingelistes küsimustes

Kuidas toetada Varaküpse Lapse arengut?

- pakkuda palju erinevalaadilisi tegevusi
- soodustada koostööd teistega õpiprotsessis ja muudes tegevustes
- anda võimalust olla õpetaja/ juhendaja/juht
- vestelda ja arutleda elu filosoofiliste küsimuste üle
- leida lisamaterjali, millega toita olemaolevaid teadmisi ja oskusi
- soodustada sõpruskonna teket ja koostegutsemist
- anda piisavalt aega üksiolemiseks ja unistamiseks
- vaimustuda tema ideedest
- küsida temalt endalt hinnangut oma tegevuse kohta
- soodustada enesereflesiooni ja olukordade analüüsimist.

Oidipaalse Lapse arhetüübi kandja

- on kirglik ja imestamisvõimeline
- alustab ja pühendub tegevustele kirglikult
- hindab kõrgelt ühendust oma siseilma sügavuste kaasinimeste ja asjadega
- on sotsiaalselt soe, südamlik ja seotud, on truu
- tunneb piiritut igatsust võrratult kauni naiselikkuse järele
- väljendab ja sõnastab tundeid
- eristab Suurt Ema surelikust emast ja ületab selle vastuolu tajumisest tekkinud valu
- tunneb ja teab endas olevaid naiselikke jooni
- suhtub hellalt tüdrukutesse
- tunneb huvi maailmas loodud vaimuväärtuste vastu
- avaldab isetut armastust emale, isale, õdedele ja tüdrukutele ning väljendab hoolivust kõige inimliku suhtes

Kuidas toetada Oidipaalse Lapse arengut?

- piiride panek kõlbluse kujunemiseks eakohase läbirääkimise teel
- mõistev, leebe ja toetust pakkuv ning väärikas isa kolmnurgas ema-isa-poeg
- isapoolne imetlus ja uhkus oma naise kui poja ema üle
- emapoolne imetlus ja uhkus oma mehe kui poja isa üle
- ema ja isa vaheline armastus ja truudus
- tunnete väljendamine üksteisele perekonnas
- tasakaalukus täiskasvanute enda tunnetes
- enda negatiivsete tunnete väljendamine sõnades ja väljenduse ohjamine

- täiskasvanute vaimustumine inimkonna poolt loodud eluavaldustest
- loomulikkuse austamine enda, teiste ja looduse puhul
- enda keha aktsepteerimine ning lapse keha ja selle funktsioneerimise austamine

Kangelase arhetüübi kandja

- särab ja julgeb ja on südikas
- on võimeline olema alandlik, sest tunnetab oma võimalusi ja julgeb küsida abi
- suudab kaotada ja andestada endale
- panustab kogu energia võitmiseks
- julgeb võtta riske ja eirata liialt piiravaid seadusi
- suudab ennast maksma panna
- tegutseb motiveeritult
- võitleb naiselikkuse ilmingutega endas
- treenib oma tunnete vaoshoidmist
- mängib sõja- ja muid seiklusmänge
- juhib arutelu ja muid üritusi
- julgeb olla eriarvamusel

Kuidas toetada Kangelase arengut?

- pakkuda tuge kaotuse ajal, leida selles positiivne iva
- tundetulva aktsepteerimine ja selle normaalsuse teadvustamine
- käituda ise kehtestavalt, et arendada sellega tema loomulikku piinlikkust
- lubada ja korraldada seikluslikke üritusi, sõja- ja võistlusmänge
- lubada tal ennast kehtestada, alistuda ja kommenteerida oma tundeid
- hoiduda lapse tegevuse katkestamisest, kui ta on süvenenud ja lasta tal endal oma tegevus lõpetada
- hoiduda sarkasmist ja tema üle naljaheitmisest
- pakkuda määramatust võimaldavaid olukordi
- õpetada oma halbu tundeid ohutult sublimeerima
- arendada prognoosimisvõimet

Meil tuleb endale esitada mõned küsimused lisaks nendele, mis olid artikli alguses:

1. Kas minu enda aktiivsed ja passiivsed ebaküpsed energiad avalduvad?

Ja seda nad teevad, kas ma seda tahan või ei, aga küsimus viitab ilmselt minu sisemisele hoiakule olla valmis nendega kohtuma ja nende ilmnemist tagantjärele mõtestama.

2. Kuidas nad avalduvad minus? Küsimus viitab sellele, et oleme ebaküpsetest ilmingutest teadlikumaks saanud, nad varjust Teisiku staatusesse tõstnud ja siis võimaldanud endal isikusliku arengu gruppides neid muuta või neile tähendus anda.

See, kuidas me oma Jumalikku Last, Varaküpset Last, Oidipaalset Last ja Kangelast au sees hoiame ja neid ikka ja jälle imetleme ja armastame, aitab olla tervem, innukam, elujõulisem, hakkamasaavam, küpsem ja õnnelikum.

Seostamisvõime on see, mis kujundab küpse ja paindliku ning unikaalse isiksuse. Tema emotsionaalsesse koodi salvestatud inimkonna mälu lisab isiksuse universaalsuse.

Seostamisvõimele saab toitu anda, kui lugeda veel:

Blackmore S. Meemimasin. Tänapäev 2003
Bly R. Ürgmees. Huma 2002
Bly R. Woodman M. Kuningneitsi. Huma 2005
Hall C.S Nordby V.J. Sissejuhatus Jungi psühholoogiasse. Väike Vanker 2007.
Jung C.G. Inimene ja tema sümbolid. Eesti C.G. Jungi Analüütilise Psühholoogia Selts 2005
Jung C.G. Mina ja alateadvus. Ilo 2005
Jung C.G. Psühholoogilised tüübid. Ilmamaa 2005
Miller A. Sinu enese pärast. Väike Vanker 2007
Moore R. Gillette D. Kuningas. Sõjamees. Maag. Armastaja. Huma 2000
Sarasvuo J. Sisemine sangar. Humare 2001
Kindlon D. Thompson M. Kaini kasvatamine. Balti Raamat 2003
Sinkkonen J. Kasvamine poisina. Varrak 2007
Gurian M. Ballew A.C. Poisid ja tüdrukud õpivad erinevalt. El Paradiso 2003

Ene Kulasalu,
Avatud Meele Instituudi koolitusjuht, koolitaja

Poisi ja tüdruku kasvatamise asemel

Artikli kirjutamiseks on inspiratsiooni pakkunud autori kogemused tööst poistega ja mitmed raamatud. Robert Moore ja Douglas Gillette annavad oma raamatus lugejale võtme, mille abil siseneda poisi (ja tõenäoliselt ka tüdruku) psühholoogilise küpsemise maailma. Uue riikliku õppekava valguses on see hea struktuur, mida aluseks võtta psühholoogilise õpikeskkonna loomisel koolis ja klassis. Käesolevast artiklist võiks saada ideid täienduskoolitusteks ning erinevateks tegevusteks tundides ja üritustel. Kuidas mitte kasvatada, vaid keskenduda selle asemel poisile ja tüdrukule loomulike arenguvõimaluste loomisele.*

R. Moore ja D. Gillette lähtuvad C.G. Jungile toetudes hingelise täiuse püramiidsest struktuurist (vt. rubriiki Iva). Iga selle püramiidi külge ilmestavad kollektiivses mälus oleva arhetüübi (eluhoiaku algmustri) omadused. Nendeks arhetüüpideks on Kuningas, Maag, Sõjamees ja Armastaja, mis väljenduvad küpsetena täiskasvanute käitumises. Lapseea arhetüüpide nimetusteks pakuvad autorid Kuningale vastavat Jumalikku Last, Maagile Varaküpset Last, Sõjamehele Kangelast ja Armastajale Oidipaalset Last.

Järgnevalt esitlen mõningaid võtteid erinevate algmustrite küpseks kujunemise toetamisel.

Olulised täiskasvanupoolsed tegevused JUMALIKU LAPSE omadustele arenguvõimaluste loomiseks:

Elurõõmsa õpetaja kogemine

Kuidas saab õpetaja saavutada rahulolu ja õnnelikkust oma töös? Selleks on vaja seista oma vajaduste eest ja anda endale aru oma valikute eelistamisest. Kuni õpetaja maadleb füsioloogiliste vajaduste tasandil näiteks söögi ja puhkamise küsimustega, lükkab ta oma eneseteostuse kui elurõõmu allika eemale, sest see ei ole ellujäämise seisukohalt oluline. **Elurõõmus õpetaja võimaldab elurõõmsa hoiaku kandumist õpetajalt õpilasele. Samamoodi kandub üle ka kahtlustav, virisev ja kibestunud olemine.**

Õpetajad loodavad õpilastes näha teadmiste ja oskuste omandamise ning kasutamise kergust ja elegantsi. Varaküpse Lapse külg kujuneb, kui õpilane saab väljendada oma uudishimu ning imekspanu.

Õpilase võrdväärsuse tunnistamine

See ei tähenda, et õpilane ja õpetaja oleksid võrdsed. Nad ei saa seda olla, sest üks võib olla naissoost ja teine mees, üks eakas ja teine noor, üks on juba 40 aastat õppinud ja teine alles 2 päeva seda teinud jne. Kuid nad on võrdväärsed ehk väärtuslikud inimesed oma tunnete, vajaduste ning põhimõtetega.

Kui õpetaja lubab endale telefonikõnet tunni ajal, siis on õpilane sedasama väärt, sest ka temal võib olla vajadusi kontaktiks. Kui õpetaja võib lahkuda klassist otsima puuduolevat vahendit, siis tohib ka õpilane seda teha. Kui õpetaja soovib aga näha teistsugust õpilase käitumist, siis väärib õpilane seda, et õpetaja selles talle

* *R. Moore, D.Gillette „Kuningas. Sõjamees. Maag. Armastaja"; L.ja K.M.Junkkari „ Mees nagu sa oled" ja „Naine nagu sa oled; D.Kidlon, M. Thompson „Kaini kasvatamine"; S.Pinker „Suguvahelised paradoksid".*

ka siiraks eeskujuks on. Mis on lubatud Jupiterile, peab olema lubatud ka härjale, kui väänata vana ladinakeelset sententsi.

Õpilase võrdväärsust saab väljendada ka sellega, kui õpetaja räägib temaga toonil ja viisil, mida võiks nimetada täiskasvanulikuks. Liigne emotsionaalsus või võimukus, alandlikkus, kriitilisus hääles ja kehakeeles rikuvad võrdväärsust ja kahjustavad õpilase, aga eriti poisi arusaamisi elust ja inimestest. Sellest hoidumiseks on hea osaleda järjepidevas supervisioonis ja küsida tagasisidet oma kolleegidelt enda mitteverbaalse käitumise kohta. Võrdväärne suhtumine tähendab ka seda, et õpetaja ise ei provotseeri õpilast iseennast kaotama ja ebavääärikalt käituma.

▮ *Õpilasele endale tema unikaalsuse teadvustamine*

Igal õpetajal on kalduvus eelistada tunnis ühtesid või teisi õpilasi ja seda mittesihilikult. Kui õpetaja on sellest teadlik, siis ta püüab igas tunnis valida erinevaid õpilasi, kellele otsa vaadates seletada või kellele sõna anda, kelle käest infot saada. **Hea harjutus enda arendamiseks on mõelda regulaarselt igale õpilasele ning leida tema tugevused ja meeldivate omaduste käitumuslikud väljendused.** Paljud õpetajad on jõudnud tõdemuseni, et arenguvestlused on soodustanud nende ja õpilaste koostööd ning parendanud suhteid.

▮ *Negatiivsetest aspektidest tagasiside andmine ainult nelja silma all*

Kollektiivne häbistamine kannab ainult trotsi ja viha suurendamise eesmärki. Mainet, mida sellega kahjustatakse, ei ole võimalik taastada enam kunagi. Neljasilmavestlus võimaldab rääkida olulistest ja väärtusi puudutavatest asjaoludest, rahuneda ja leida paremaid lahendusi mõlemale poolele.

▮ *Tähelepanu keskpunktis olemise võimaldamine*

Tähtis on, et õpetaja teab õpilast nimepidi- see võimaldab olla keskpunktis. Pöördumist tasub alustada, kasutades vahelduvalt õpilaste nimesid: „Timo, Laura, Kristjan ja teised, avage raamat leheküljelt ...“ Rühmatööde esitlused ja juhtimised võimaldavad saada rohkem tähelepanu ning seda korraldab õpetaja. **Õpetaja ülesanne on leida viise, kuidas igaüks saaks tunni ajal olla kogu klassi tähelepanu keskmes.**

▮ *Õpilase mängulusti ja rõõmsameelsuse tagamine*

Nali ja lõbus meeleolu sobivad igasse ainetundi. **Nalja puhul on vaja õpilastega rääkida sellest, milline vahe on nalja tegemisel enda üle ja teise üle, arutada seda, mida võiks kasutada nn „tõgapallide“ asemel selleks, et nalja saada.** Õpetaja viskab enda olemise ja tegemise üle nalja. Õpikutest ja töövihikutest võib leida nalja. Noorematele poistele sobib kehakoomika ja žargoon, anekdoodid. Rolli-, laua-, laulu- ja võistlusmängud sobivad igasse tundi ja aitavad kaasa õpilase optimistlikkuse säilimisele.

▮ *Loodusega kontaktis olemise võimaldamine*

See on ettenähtud tegevus koolis ja õuesõpe on hea viis mitmesuguste lõimitud tegevuste läbiviimiseks**. Samas on oluline, et igas tunnis kasutatakse looduselt saadavat infot ja loodusega kontaktis olemise kogemust**. Kui tundi ei ole kaasatud looduses nähtavat, kuuldavat või teiste meeltega kogetavat, siis ei saa me rääkida õuesõppe printsiibi järgimisest.

▮ *Õpilase janu kustutamine ilu ja korrastatuse järele*

Sedalaadi janu kustutab ilus ja maitsekas ümbrus; hõrgutav toit, kenad nõud ja interjöör; maalid ja kunstiteosed; muusika ja luuletused; ballid ja stiilipeod; vastuvõtud ja tunnustused.

Mitte kõik koolid pole veel loobunud rauast trellidest garderoobis, remontimata tualettidest, haisva harjaga ringituuritavast koristajatädist, rasketest stendidest. Kuid on palju koole, kus õpilastele on puhkekohad, mängukohad, eraldumise võimalus, turvaline üheinimese tualett, mõnus söögiaeg ja vaba tund keset päeva, mida oma äranägemise järgi kasutada. **Ilu ja korrastatus väljaspool inimest aitab luua samu kvaliteete ka hingeelus.**

Olulised täiskasvanupoolsed tegevused VARAKÜPSE LAPSE omadustele arenguvõimaluste loomiseks:

▮ *Paljudes erisuunalistes ja erinevates valdkondades tegutsemise võimaldmine*

Kuni 6.klassini on hea soodustada õpilasel kõikvõimalike asjadega tegelemist ning hoiduda keskendumisest ühele kindlale tegevusele. Musitseerimine, liikumine, mängimine, joonistamine, tantsimine, voolimine, lugemine ja luuletamine, uurimine, puu- ja metallitöö, aiandus, masinad, infotehnoloogia kasutamine,

näitlemine, õpetamine, metsatöö, reisimine, sportimine, matkamine, male ja kokandus, ehitamine ja käsitöö- kõige sellega kokku puutudes saab nii poiss kui tüdruk ennast proovile panna ning omandab laialdase pagasi erinevates valdkondades vajalikest oskustest ja teadmistest. Hiljem annab see suurema vabaduse teha valikuid ja tunda ennast kindlalt.

Poiste puhul on eriti tähtis teadvustada, et nende tahte areng vajab aega ning liikumine erinevate tegevuste vahel hoiab põnevuse kõrgel- see aitab toime tulla kiiresti pealetuleva igavustundega. **Kui lapsel on võimalik paljude asjadega tutvuda, siis tekib tal justkui kõikvõimsa võluri tunnetus, maailma saladustesse pühendatuse taju.** See on aluseks teiste mõjutamisele, probleemide lahendamisele ja motivatsioonile.

Unistuste ja kujutluste võimaldamine

Loovalt mõtleva ja kõikvõimalikke olukordi kergelt lahendavate inimeste tugevaks küljeks on väga hea kujutlusvõime ja unistuste piiramatus. Mida saab koolis teha selle arendamiseks? Kindlasti võimaldada mõelda paindlikult ja voolavalt ning arendada probleemitundlikkust ja esitlusjulgust.

Loovust pärssivaks teguriks on eelkõige mõõdikute alusel hindamine ja hinnangulisus üldisemalt. Kujundav hindamine loob aluse loovmõtlemise stimuleerimisele. Loovmõtlemine aitab tulevastel täiskasvanutel olla toimetulevam ja oma võimalusi osavamalt kasutada nii teiste kui enda hüvanguks. Õpilase poolt eesmärkide püstitamine eeldab tulevasest olukorrast ettekujutuse loomist ehk unistamist. See on kujundava hindamise olulisemaid tegevusi.

Igasuguste loov- ja uurimustööde tegemine on just Varaküpse Lapse kujunemise toetajaks. Loova mõtlemise komponentide arendamine on nii õpilasele kui õpetajale oluline. Kriitiline/arutlev mõtlemine lisandub hiljem, näiteks mõni aeg pärast harjutuse vm töö valmimist. Loova ja kriitilise mõtlemise samaaegne kasutamine pärsib loova mõtlemise võimet. **Unistama õppimiseks tuleb luua sotsiaalselt turvaline keskkond e. vähendada hinnangulisust ja tegelda suhetega klassis.**

Kuuldu, nähtu, õpitu, kogetu teistega jagamise soodustamine

„Kogemus on see, mis õpetab kõige paremini," kõlab tuntud ütlus. Kuidas soodustada tunnis kogemuse refleksiooni ja jagamist? See eeldab, et õpetaja on teadlik refleksiooniga seonduvatest asjaoludest.

Esmane eeldus on, et kogemusena käsitatakse igasugust meeltega tajutud teavet: kõrvaga kuuldut, silmaga nähtut, käega või kehaliigutusega tehtut, keelega maitstut, ninaga haistetut, nahaga tunnetatut jne. Teise õpilase poolt seletuse kuulamine on samuti kogemus, niisama kui joonise vaatamine raamatust.

Jagamine aitab vähendada tegevusest endast tekkivat emotsionaalset pinget ning õpilaste tervise huvides on oluline seda tunnis korduvalt kasutada. Info saamine ja kogemuse jagamine on nagu sisse- ja väljahingamine, mis peavad teineteisele järgnema.

Kuna poiste sisemine keemia ei võimalda refleksiooni iseeneslikult vallandada, aitab õpetaja jagamist teadlikult suunates just poistel pingega toime tulla ning vähendada stressiseisundeid.

Oluline on kogemusele tähenduse loomine– see aitab õpitut meelde jätta ja ennast siduda. Poistele meeldib filosofeerida ning üldisi maailmaruumist lähtuvaid üldistusi teha, tüdrukutele aga rohkem enda isiku ja kogemusega seoseid luua. Kui õpetaja soovib head tulemust, siis ta arvestab sellega ja annab poistele ning tüdrukutele erinevaid ülesandeid refleksiooniks ja teistega jagamiseks. Kui õpetaja tahab aga arendada poiste enesetaju ja tüdrukutel filosofeerimise ning laiemate taustade taju, siis tuleb arvestada, et tulemused ei pruugi kohe vastata kõrgele ootusele.

Teistega jagamine on üks altruistlikumaid tegevusi ja väljendab inimlikkuse erinevaid aspekte nagu hoolivus, isetu armastus, sotsiaalne soojus. Me soovime, et järeltulevatel põlvedel need omadused olemas oleksid. Lihtsaim viis seda arendada ongi võimaldada õppimist omavahel jagada ning korraldada seda igas tunnis.

Mitte konkurents, vaid koos õppides iseenda ja teiste loomine annab tulevikus paremaid ja demokraatlikke elu eestvedajaid, teadlikke ja aktsepteerivaid kaaskondlasi.

Juhendajaks-juhiks-õpetajaks olemise võimaldamine

Iga poiss peab saama olla juht. Iga tüdruk võiks saada olla juht. Poiss juhina saab võimaluse, et tema kortisooli tase langeb ja ta on vähem pinges. See omakorda võimaldab paremini õppida. Tüdrukul suureneb juhiks olemisel ja võistlemisel vastassoo hormooni tase ja see annab võimaluse muutuda enesekindlamaks. Tunnis on lihtne

juhiomadusi ja –oskusi arendada, sest rühmatööde kasutamine õppimisel on selle teenistuses. Õpetajal on vaja ainult läbi mõelda, mil viisil saab igaüks olla rühmatöö juht. Selleks võib kasutada rotatsiooni, juhuslikkuse printsiipi või kokku leppida algul, kes mida ja kui palju juhib.

Õpetades ja juhtides areneb inimese teadlikkus nii teemast kui endast.

- ***Elu filosoofiliste küsimuste üle arutlemine***

Tõenäoliselt meeldib see kõikidele lastele väga, eriti aga poistele. **Õpetaja tegevuse eelduseks filosofeerimise toetamisel on järgmised uskumused:**
- kõikidel arvamustel on õigus üksteise kõrval olla;
- ükski mõte ja tunne pole õige ega vale;
- pole olemas tabuteemasid;
- väärtused väljenduvad arusaamade, kogemuste, ümbritsevate asjade ja inimeste kaudu.

Uues riiklikus õppekavas on olulisel kohal väärtuspädevuse kujunemine ja selleks soodsate tingimuste loomine. Igas tunnis saab korraldada lühikesi aruteluminuteid, tervet tundi haaravaid akadeemilisi väitlusi, intrigeerivaid klassidevahelisi dispuute, koolilehes käivitada arutelu jne. Igale teemale igas aines on võimalik lisada filosoofiline küsimus, mille arutelu paelub õpilasi ja lisab võimalusi laiema pildi tekkimiseks.

Poiste empaatiavõime vajab arenemiseks toitu, milleks on aeg ja filosofeerimine. Meeste puhul vallandub oksütotsiini vähe. Selle rahustav toime ei ilmne, sest hormoon testosteroon, mille eritumine stressi ajal veelgi suureneb, vähendab tunduvalt oksütotsiini mõju. Seepärast ei ole mehed valmis reageerima teiste valule ja vajadustele ning olema kohe empaatilised. **Empaatia arengut toetab emotsionaalse sõnavara laienemine, teiste emotsioonide märkamine ja sõnastamine, enesekindluse suurenemine, emotsionaalse pinge alandamine ja aktsepteerimine.**

- ***Sõpruskondade tekkimise ja koostöövõrgustike tegevuse soodustamine***

Õpetaja kui eestvedaja oskused (*leadership*) aitavad käivitada tutvumise, omavaheliste kokkulepete koostamise, konfliktide lahendamise, seltsielu edendamise. Koostöövõrgustike tekkimise kõige paremaks toetamiseks klassiga alustades on juhuslikkuse printsiibi kasutamine õpilaste rühmadeks jagamisel, kasutades erinevaid jaotusvahendeid (kaarte, nööpe, värvipabereid, märke, tekste, kujundeid...). Õpilane, valides endale ühe asja, satub juhuslikult kokku sama valinutega. Selliselt harjutavad õpilased kontaktide loomist, koostööd erinevate kaaslastega ja kogevad kõikidega koostöö võimalikkust.

- ***Õpilase ideedest vaimustumine ja innustumine***

Õpetaja ja lapsevanema vaimustumine õpilase ideedest on oluline enne, kui seda hakatakse hindama ja kriitiliselt üle vaatama. Tavaliselt kahtlevad täiskasvanud sellise käitumise õigsuses, sest see justkui annab tee kahtlastele ja vägivaldsete ideedele. Oluline ei ole siin kohe ideed maha teha, vaid anda võimalus õpilasel ise oma ideed muuta.

Näiteks õpilane ütleb: *„ Nii pikad päevad on mõttetud. Päevas ei tohiks olla rohkem kui 4 tundi."* Võib-olla õpetaja ei vaimustu sellest ideest, kuid rahulikult noogutada ja õpilase teade vastu võtta on ometi võimalik. Kui see avaldus oli avalik ja sellel on poolehoidjaid, on võimalik korraldada kogu klassiga ajurünnak: *„Millist kasu saavad meie klassi õpilased, kui päevas oleks ainult 4 tundi? Millist kasu saavad õpetajad, kui päevas oleks ainult 4 tundi? Millist kasu saavad perekonnad, kui lastel oleks ainult 4 tundi?"*

Kindlasti tuleb teha ka tagurpidi ajurünnak: *„Millist kahju saavad meie klassi õpilased, kui päevas oleks ainult 4 tundi? Millist kahju saavad õpetajad, kui päevas oleks ainult 4 tundi? Millist kahju saavad perekonnad, kui lastel oleks ainult 4 tundi?"* Õpetaja lisab lakooniliselt oma seisukoha või isikliku kogemuse selles küsimuses.

- ***Tundmatu materjali või olukorra põhjalik ja detailne uurimine***

Kiirustav ainealane tegevus viib selleni, et tekib igavus ja õpetajal himu veelgi kiiremini teemasid läbi võtta, et igavust peletada. **Kuid süvenemise soodustamine on võti põnevuse kasvuks, mida omakorda toetab iga lapse balansseerimine hirmutava väljakutse ja igava teadaoleva vahel.** Õpetajalt eeldab see õpilaste head tundmist, et tagada individuaalselt sobiva raskusastmega ülesanded. Eriti oluline on see poiste puhul, kellel on igavuse teke lihtsam ja impulsi kontrollimine vaevalisem. Tundi ette valmistades on oluline ja samas ka parajalt raske pähkel meenutada iga õpilase muutumist ja prognoosida.

- ***Õpetaja tegevusele ja tööle hinnangu andmise võimaldamine***

See annab õpilasele tunde kollegiaalsusest ja pühendatusest. Õpetaja korraldab iga teema kokkuvõtteks, veerandi kokkuvõtteks või tunni kokkuvõtvas osas ka tagasiside endale. Õpilastelt saab palju häid näpunäiteid enda arenguks ja ideid, millega tegeleda supervisioonides või nõustamisel. **Tänapäeva õpetaja on vabastatud olemast ideaalne „tarkuse läte". Õppeprotsessis eeldatakse õpetaja ja õpilase koostööd ning vastastikust õppimist ja õpetamist.**

Olulised täiskasvanupoolsed tegevused KANGELASE omadustele arenguvõimaluste loomiseks:

- ***Kaotuste ja viletsate tulemuste puhul tunnete ventileerimise stimuleerimine ja viletsaks olemises positiivse iva leidmise võimaldamine***

Kangelaslikkuse esimene omadus on taluda ja välja kannatada kaotust, ebaõnne. Selleks on vaja head eneseregulatsiooni ja positiivset suundumust elus üldisemalt. Kuid kui seda pole, saab seda aidata kujuneda ja kogeda muutuse toimet. **Kaotuse ja ebaõnne korral on tähtis, et õpetaja aitaks saada üle tunnetetulvast. Õpetaja enda empaatiavõime ja tunnetealase sõnavara suurus võimaldab areneda õpilase sõnavaral ja paremini aru saada, milline tunne just nimelt tal hetkel on.** Kõige lihtsam viis on peegeldada tunne õpilasele ehk sõnastada tema tunne: *„Sa tunned pettumust; oled nördinud; sa tundsid alandust; sa kartsid...“*

Teiseks tegevuseks on aidata leida ebaõnne ja kaotuse juures midagi positiivset: *„Millepärast võiks olla sulle kasulik jääda laulukonkursil viimaseks?“. „Millist kasu võiks sulle anda koolikoti kaotus?“. „Millist edu võiks sulle anda kaotus jooksu võitjale?“„Millised ideed Sul sellest kogemusest järgmiseks korraks tulid?”, „Mida sa sellest kaasa võtad/õppisid?”* Positiivsus lisab juurde võimalusi ja lubab vältida kinnijäämist viletsatesse, enesehinnangut madaldavatesse seisunditesse.

▮ *Õpilase tundetulva aktsepteerimine ja selle normaalsuse teadvustamine talle endale*

Poiste puhul on oluline anda aega rahunemiseks ja arendada endas välja taluvus ning oskus tema tundepuhangut mitte jäljendada. Poisil on rahustavate ainete toime organismis väike ja tal on keeruline ennast kontrollida seetõttu, et ta on noor ja ebaküps. Selleks, et ta saaks paremini ennast reguleerida, on vaja palju liikuda ja mängida, ainult see aitab tal impulsikontrolli saavutada.

Kõigile puberteedieas noorukitele on tundetulvad tuttavad ja väljaelamiseks tuleb aidata otsida mitte-kahjustavaid viise: tantsimised, matkad, sportmängud, rollimängud. See võiks olla põhjuseks, milleks luua klubisid, seltsinguid, liite, ühinguid. **Tunnete tundmine on kohane ja seda ei saa kellelegi keelata. Neid võib sõnastada, joonistada, häälega väljendada, liikudes väljendada. Oluline on õpetada taluma teiste tundeid ja saama teadlikumaks enda tunnetest**. Paljudel inimestel (ka väga mõistlikel ja haritutel) võib juhtuda emotsionaalseid libastumisi, mis tulevikus ei pruugi kunagi korduda. On oluline, et eksimuse puhul ei võetaks kasutusele karistust enne, kui kõik muud võimalused on ammendunud.

▮ *Oma tunnete vaoshoidmise treenimise võimaldamine, ebamugavuse väljakannatamine*

Tüdrukud kannatavad paremini ebamugavusi, kui poisid. Klassis võiks olla ajalehti, mida kokku käkerdada ja visata; vahetunnis paiku, kus maadelda ja palli mängida, turnida ning hüpelda. Praegune koolikeskkond ei soodusta poiste impulsikontrolli saavutamist: joosta ei tohi, karjuda ei tohi, hüpata ei tohi, taga ajada ei tohi.... Kus on meie koolis see koht, kus seda teha tohib ja tuleb? Millal seal saab olla?

Õpilane võiks saada õpetaja käest juhiseid selle kohta, millist liikumist kasutada enda vaoshoidmiseks, milliseid enesesisendusvõtteid tarvitada. See võiks olla inimeseõpetuse või ka kehalise kasvatuse üks osa, mis aitab säästa tervist ja hoiduda liigse riskiastmega tegevustest.

▮ *Suusõnalise, hinnanguvaba tagasiside kindlustamine*

See aitab õpilasel mõista paremini enda käitumise mõju teistele. Õpetajad väljendavad tihti vastuseisu, kui arutada nendega oma tunnete väljendamise vajalikkust.

Kuid kuidas õpib laps aru saama, mida ta oma käitumisega teisele põhjustab, kui ta ei kuule sellest otseselt sõnagi. *„Istu kohale ja ära ropenda!“ „Üks 11. klassi noormees ei räägi nii!“* Sellised repliigid ei väljenda kuidagi seda, miks õpetaja isiklikult ei talu kuuldut ning millist kahju ta saab, kui õpilane nii käitub. Kamandamise ja moraliseerimise asemel saab õpetaja kasutada õpitud enesekehtestamise oskusi ja kirjeldada hinnanguvabalt seda, milline õpilase käitumine teda kahjustab: *„Kui sa tuled minu laua juurde ja ütled mulle, et: „Sa raisk ei oska isegi lugeda...“* Pärast seda on vaja kindlasti rääkida sellest, millist kahju selline õpilase teguviis põhjustab minule kui õpetajale *„...ei oska ma midagi öelda ja kaotan tunni järje...“* Kui siiani pole veel noormehe ilmes muutust, siis peale kolmandat osa *„...ning ma tunnen abitust ja hirmu“*, tuleb kindlasti vakatumine.

Kusagilt ei õpita suhtlemist paremini kui igapäevases tegevuses õpetaja abiga. **Sõnaline isiklik tagasiside on parim vahend vormimaks empaatiat ja eneseregulatsiooni. Õpetaja seisab oma vajaduste ja väärtuste eest kehtestaval moel, mis lisab väärikust ning aitab kaasa suhtlemis- ja sotsiaalse pädevuse arengule.**

▮ *Mängulistes olukordades vaatlemise ja katsetamise võimaldamine*

Inimesele on omane õppida vaadeldes ja katsetades ning kangelaslikkus eeldab osavust asjade käsitsemises ja olukordade käsitlemises. Tööd materjalidega, mis annaks võimaluse filigraansuse ja täpsuse väljakujunemiseks, on koolis siiski vähe. Tänapäeval arendavad õpilased selle asemel arvuti- ja teiste infotehnoloogiate kasutamise filigraansust. Kuid see jääb ühekülgseks. Osavust, mis õpilastel on arvuti taga, on vaja ka tööks savi ja puiduga, metalli ja paberi ning toiduainetega, tekstiili ja muude kaasaegsete materjalidega. Aga ka sõna ning suhetega. Tehnoloogiate tundmise suurendamine on olulisi võimalusi, et kujundada endas välja kangelaslikkuseks vajalik suundumus - olla osav paljudes asjades.

- ***Takistuste ületamiseks riskide võtmise julgustamine ja kohane seaduste eiramise toetamine***

See on kangelaslikkuse ilmnemise eelduseks. Siin võib takistuseks saada õpetaja ja lapsevanema enda baasiline usaldamatus inimkonna suhtes. Riskianalüüsi võib ja tuleb teha. Selleks sobib kasutada mitmeid võtteid, kus vaadeldakse nii takistusi kui nende ületamise võimalusi. Põhiliseks meetodiks selle juures on ajurünnakud „mis kõik"-stiilis. Näiteks: *„Mis kõik juhtub, kui sa teed....?" „Mis kõik ei juhtu, kui sa teed...?" „Mis kõik juhtub, kui sa ei tee...?"*

Kui õpilased protesteerivad kooli sisekorraeeskirjade vastu, võiks neid kaasata nende eeskirjade mõtestamisse ja uuendamisse.

Olulised täiskasvanupoolsed tegevused OIDIPAALSE LAPSE omadustele arenguvõimaluste loomiseks:

- ***Tunnete tundmise lubamine ja võimaldamine***

Tavaliselt ei lubata meie kultuuris tugevat tunnete väljendamist.

Inimesel on eriti raske olla tugevate ebameeldivate tunnete meelevallas (kurbus, viha, alandus, häbi...). Ükski tunne pole aga õige ega vale. Tunne kestab nii kaua, kui ta on. Tunded aitavad meil ellu jääda ja samas võime ka hukka saada, kui me ei mõista oma tundeid, mis annavad märku millegi muutmiseks. Tunnete eiramine toob kaasa palju psüühilisi ja füüsilisi probleeme ning täiskasvanutena saame luua tervislikuma arengukeskkonna lapsele ja noorukile, lubades tema tunnetel areneda loomulikul viisil ning olles ise mudeliks selles, kuidas neid kohaselt väljendada.

Täiskasvanuna on võimalik arendada endas taluvust ja kujundada ümber uskumusi. Hea eneseregulatsioon ei ole paraku alati võimalik ka suurtele ning ka kõige mõistlikumatele inimestele, rääkimata siis bioloogiliselt ebaküpsemale– lapsele või noorukile.

Õpetajana on kasulik arendada endas enesekehtestamise ja konfliktide lahendamise ning vahendamise oskusi. Enesekehtestamine aitab ennetada ja leevendada emotsionaalselt pingestavaid konfliktseid olukordi.

Tähtis on õppida olema lapse tunnetetulva juures ja mitte nõudma selle lõpetamist või ignoreerida seda. Tema poolt väljaütlemata tunnete peegeldamine on parim, mida täiskasvanu selleks saab teha. *„Sa oled solvunud...Sa muretsed...Sa tundsid häbi...?"*

- ***Tunnete ja seisunditega seonduva sõnavara arendamine***

Eelnevalt kirjeldatu eeldab täiskasvanu enda tundesõnavara olemasolu ja arendatust, samas ka lapse ja nooruki sellealast aktiivset sõnavara. **Vähene tundesõnavara võib olla paljude inimeste probleemide allikaks, sest ei osata seletada, mis toimub tundetasandil ning sellepärast võtavad väikelapsed appi hammustamise, suuremad löömise ja noorukid muud teisi kahjustavad käitumised.**

Nii klassi- kui ka koduseintel, kuhu riputatakse päevaplaanid jm, võiksid olla ka meeldivaid ja ebameeldivaid tundeid väljendavad sõnad.

Kasulik on mängida tunnetemänge. Nagu näiteks: *„Mislline tunne sul on, kui sünnipäevaks ei too keegi sulle ihaldatud mänguasja?" „Milline tunne sul on, kui avastad, et sinu eest on varjatud tõde?" „Milline tunne sul on, kui kuuled, et sõbra isa pahandab sinu sõbraga?" „Milline tunne sul on, kui vanaema tänab sind poeskäigu eest?"*

Siin võib õpilane vastata: *„ Mul on hea tunne." „Mul on halb tunne."* Milline hea tunne? Uhkus, üllatus, rahulolu, tänulikkus...Milline halb tunne? Pettumus, jahmatus, alandus, lootusetus...

Teiste valu kogemise ja selle talumise võimaldamine

Kui kellelgi on probleem või mure, siis võetakse aega sellest rääkimiseks**. Õpetaja sõnastab tundeid ja aitab luua seoseid teiste elude ja enda kogemustega.** Samas on õpetaja ise loomulik tunnete väljendaja ja selle väljenduse kommenteerija ning sõnastaja. Vajalik on sotsiaalne soojus ja ehedus või eneseteadlikkuse kasutamine eelneva puudumise kompenseerimiseks. Kasuks tuleb pausi pidamise ja sõnatu juuresolemise oskus.

Inimkonna poolt loodud eluavaldustest vaimustumine

Õpetaja avab ennast ise ja kirjeldab raamatu, artikli, ehitise, masina, muusika, luuletuse, teadussaavutuse vms positiivset mõju endale**. Õpetaja võimaldab vaimustuda õpilastel nende poolt avastatust ja korraldab sellest kõnelemist.** Ta organiseerib kohtumisi, külastusi, kontakte loojatega ja loominguga.

Eelnevate põlvkondade looduga kohtumisel areneb õpilase esteetilisus ja maitse ning see võimaldab tal ise tajuda ennast loovalt mõtleva ja kõiki võimalusi hoomava isikuna.

Loomulikkuse toetamine

See on tagatud siis, kui loobume tagasisidet andes oma sildistavast arvamusest teise olemise kohta ja suudame kirjeldada hinnanguvabalt, mida me kõrvalolijana kogeme. *„Ma näen, et su raamatud on laual üksteise otsas, nende vahel on plaadid, markerid ja kilekott, kilekoti peal moosisai. Kuidas see nii on?“* Õpetaja ei väida, et õpilane on lohakas, sest ta ei tea, millisel põhimõttel tal asjad nii on.

„Ma näen, et su joonistusel on inimese pea 2/3 paberi suurusest ja keha osa allpool väike? Kuidas see nii on?“ Õpetaja ei arva, et õpilane on inimese valesti joonistanud, sest ta ei tea, kuidas tema asja näeb.

Teiste inimeste kongruentsuse kogemine

Õpetaja ja lapsevanema sõnad ning käitumine on omavahel kooskõlas, nad on kontaktis iseenda ehedusega, ei valeta. Kui vaja, tuleb **siiralt tunnistada oma toimetulematust, sõnastada oma tundeid ja leida enesekohaseid seletusi olukordadele ja teha seda võimalikult täiskasvanulikult.**

Vastassugupoolde hella ja austava suhtumise võimaldamine

See algab õpetaja ja lapsevanema enda suhtumisest. Kui isa halvustab ema, siis on nii pojal kui tütrel raske seda taluda. Poeg on arvamusel, et tema armastus ema vastu on midagi ebakohast, kuna ta ei kõlba isale ja võib juhtuda, et poisist saab kunagi sõltlasarmastaja mees, kes otsib enda jaoks isale sobivat naist. Tütar seevastu saab signaali, et ta peab eluaeg end tõestama, et olla isa silmis õige naine ning kahjustab ennast, püüdes näida kellegi teisena (välimus, töönarkomaania...). Emapoolne halvustav suhtumine laste isasse toob kaasa tüdruku himu leida endale kindlasti selline ideaalne mees, keda ema ei suutnud leida ning poisi mehelik identiteet saab murendatud, sest ta ei tea, missugune ta mehena siis olema peaks.

Õpetaja võimalus seda protsessi mõjutada on olla ise aktsepteeriv mõlema vanema suhtes. Leida võimalusi lapsevanemate uskumuste kaudseks mõjutamiseks ja pöörduda abi saamiseks spetsialistide poole, kes võiksid vanematega tegelda.

Armastuse ja tunnustuse jagamise võimaldamine

Siin mängib erakordset osa siirus. Kui õpetajal pole võimalik olla siiras ja ehe, siis on hea enne ennast uurida ja endale seletada, mis mul seda ei võimalda.

Kiitmine erineb tunnustamisest selle poolest, et ta asetab kiitja kõrgemale positsioonile ja on hinnanguline. Kiitmine: *„Sa oled jälle tubli!*

Tunnustamine: *„ Sa lahendasid ülesande kohe peale minu ühekordset seletust, Mul on väga hea meel, sest sain aega kokku hoida.“* Tunnustamine on pigem tagasiside, mis lähtub õpetajast ja tema vajadustest. **Tunnustamise puhul on oluline, et õpetaja poolt öeldu on õpilasele sel hetkel väärtuslik.**

Tõenäoliselt soovime, et meie õpilased oleksid tulevikus head ühiskonna arendajad ja sellele uute väärtuste loojad. Nad vajavad eelkõige teadmist, et elamine on väärtuslik ja elu on põnev ning huvitav. Seda saab kogeda, olles koos küpsete, arenevate täiskasvanutega.

Ene Kulasalu,
AMI koolitaja ja superviisor,
õpetaja Jõgeva Gümnaasiumis

Illustratsioonides kasutatud E. von Maydelli käärilõikeid.

Minu kogemused poiste õpetamisest

Igapäevasest koolitööst räägivad tegevõpetajad.

Tüdrukute õppimise ja aktiivsuse käivitavad paaristööd, rühmatööd, kus saab teistega arutleda ja suhelda. Neile meeldib ka enamasti rühmas koostööd tehes võtta endale nö sekretäri roll ja rühmatöö vormistamine. Teemadest sobivad tüdrukutele enamasti kõik teemad (nad on motiveeritud õppima st neile üldiselt meeldib õppimine ja/või nad saavad aru õppimise vajalikkusest), aga eriti kaasahaaravad on suhete ja tunnetega seotud teemad ning kirjanduslikud palad.

Poiste õppimise ja aktiivsuse käivitavad rohkem võistluslikud momendid ülesannete juures, probleemülesannete lahendamine ja konkreetse tulemusega ülesanded (poistele on rohkem tähtis tulemus mitte niivõrd protsess!). Poisid tahavad tunnis rohkem liikuda ja tegutseda ning seega sobivad neile tihtipeale kinesteetilised õppemängud.

Rühmatööde tegemisel on targem kasutada vastasikust õpetamist rollides, kuna muidu haaravad nutikamad poisid rühmas liidrirolli ja teevad ülesanded lihtsalt üksi ära.

Huvitavateks teemadeks on peetud erinevaid tehnikaga ja arvudega seotud valdkondi. Ka maailm meie ümber - loodus, loomad, kosmos pakub poistele huvi (NB! loomade teema puhul kõikvõimalikud parameetrid, rekordid teevad asja eriti huvitavaks). Lisaks sport, muusika.

Poisid üldiselt ei talu vähimatki kriitikat, neid tuleb ergutada parematele tulemustele.

Age Tamm, AMI koolitaja, Haabersti Linnaosa Valitsus, terviseedenduse peaspetsialist, endine inglise keele õpetaja

Minu jaoks nõuab poiste õpetamine rohkem vaeva ja energiat kui tüdrukute õpetamine. Miks? Kui tüdrukud õpivad ja teevad ülesandeid enamasti ka siis, kui ülesande eesmärk on ebamäärane ja tunnitegevuski mitte nii haarav, siis poisid üldjuhul niisuguses tunnis tõsiselt tööle ei hakka. Ma ei usu aga, et poiste jaoks on vaja mingeid erilisi "poistele sobivaid meetodeid", sest kui tund on huvitav ja mitmekesine, siis sobib see väga hästi nii poistele kui tüdrukutele. On aga mõned võtted, mida olen viimasel ajal kasutanud ning mis on pakkunud õppimisrõõmu õpilastele, kaasa arvatud poistele, ning rahulolu ja kordaminekut mulle. Mõnest neist lähemalt.

Olen märganud, et poistele valmistab sageli raskusi teose tegelaste analüüsimine ja nende iseloomustamine. Kui võtsin kodust kaasa aga umbes 20 fotot väga erinevatest inimestest erinevates situatsioonides ja palusin õpilastel (8. ja 9. klass) mõelda valitud isikule nimi, perekonnaseis, huvid, töökoht ja iseloom, siis olid just poiste tööd need, mis mind positiivselt üllatasid. Poiste fantaasia sai innustust ka fotol leiduvatest pisidetailidest, persooni kirjeldus ja isikuomaduste analüüs tuli vaevata ning fantaasiaküllaselt.

Mida järeldasin? Õpilastele (ka poistele!) meeldivad valikuvõimalused (valisid ise, keda iseloomustada); eesmärgistatud loovülesanded; visualiseeritud töövahendid (fotod).

Faktide meeldejätmine ei ole tavaliselt õpilaste jaoks meelistegevus, nii ka mitte minu 9. kl jaoks (poisteklass!). Kui aga kordasime eesti vanema kirjanduse olulisi sündmusi, siis poiste huvi oli suur, kui panin tahvlile A4-paberitel tähtsündmused, mille nemad pidid õigesse ajalisse järjekorda panema, ning hiljem leidma (jälle A4-paberitel) iga sündmuse juurde ka sobiva aastaarvu.

Mida järeldasin? Poistele sobis, et nad said liikuda tahvli juurde ja füüsiliselt paigutada pabereid. Samuti meeldis neile väike võistlusmoment -- kes mäletab rohkem fakte, kes suudab teise viga parandada.

Faktide kordamiseks on menukas õppimisviis olnud nii poiste kui ka tüdrukute jaoks nn miljonimäng (Õpetaja küsib küsimuse ning pakub valikvariandid. Õpilane saab kasutada publiku e kaasõpilaste abi (hääletavad), samuti ka sõbra abi). Minu mäng ei käi küll raha, vaid kommide peale – max võiduvariant 10 kommi.

Järeldus – õpilastele, eriti poistele meeldib tunnis võistlusmoment ja hasart (mängima tahavad tulla väga ka need poisid, kelle teadmised suhteliselt napid).

6. klassis kohanimede õigekirja õppides palusin õpilastel kujutleda, et klassi keskel on Eesti, pärast maailma kaart. Seejärel palusin õpilastel minna sinna paika Eestimaal, kus 1) elavad nende vanavanemad; 2) on neil kõige paremad elamused; 3) kuhu nad tahaksid üle kõige reisida. Õpilased arutlesid, liikusid, nimetasid erinevaid kohanimesid – kõike seda innustunult ning huviga. Minu jaoks oli lisakasuteguriks nende koostöö ja omavaheline suhtlemine, tunni elavdamine liikumise ja fantaasia abil, ilmakaarte kordamine ning kohanimede õppimise näitlikustamine. Pärast seda väikest võtet olid ka poisid suutelised tegema järgnevaid kirjutamisülesandeid tõrkumata.

Järeldus – kõik õpilased, aga eriti kasvueas poisid vajavad liikumist; kui teooria saab mingilgi viisil praktiliseks muuta, on õppimine huvitavam.

Lõppjäreldus – kuigi poiste kaasahaaramine õppimisse nõuab rohkesti vaeva, on nad seda väärt, ja lisatöö saab õpetamisrõõmuga tasutud.

Mari-Mall Feldschmidt,
AMI koolitaja, õpetajate nõustaja, olnud pikka aega eesti keele ja kirjanduse õpetaja nii põhikoolis kui ka gümnaasiumis, praegu õpetaja Narva Vanalinna Riigikoolis.

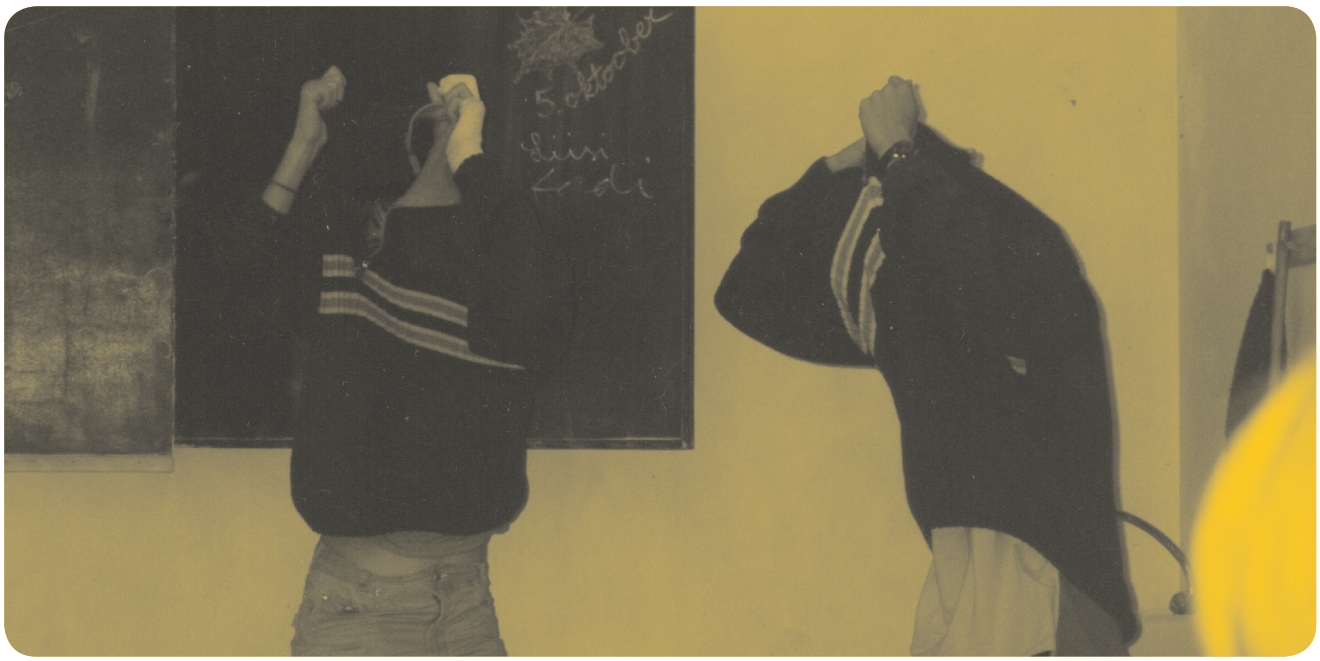

Poisid on tavaliselt kuuendaks tunniks muutunud üpris rahutuks. Seetõttu tuleb viimased tunnid alati eriti hoolega läbi mõelda ja pakkuda neile kindlasti vaheldust ja liikumist. Püüan kirjeldada ühte 6. klassi 6. tundi matemaatikas.

Tundi alustasime paarideks loosimisega (kaartide abil). Kõik paarid said A-3 paberilehe, kuhu nad kirjutasid kõigepealt oma nimed. Minul oli eelnevalt koostatud erinevad ülesannete komplektid (A-4 paberil). Need lehed paigutasin klassis erinevatele laudadele (ringiratast). Iga paar läks ühe laua juurde, kus tal tuli 10 minuti jooksul ise otsustada, milliseid ülesandeid nad lahendada tahavad. Koos arutati, üks õpilane kirjutas. 10 minuti pärast liikusid kõik paarid järgmise laua juurde. Nüüd oli kirjutajaks teine õpilane jne. Kõik paarid jõudsid käia nelja laua juures. Minu ülesandeks oli kella jälgimine ja õpilaste suunamine järgmise laua juurde. Kogu tunni jooksul oli töötempo väga hoogne. See paar, kes kõige rohkem punkte korjas, sai hindeks 5. Teise koha saanud paar sai hindeks 4. Iga õigesti sooritatud tehe andis 1 punkti.

Mis meeldis õpilastele (nii poistele kui ka tüdrukutele) selles tunnis:
- sai ise valida, milliseid ülesandeid lahendada
- sai liikuda
- ei pidanud ise kogu aeg kirjutama
- sai kirjutada suurele paberile (ei pidanud kirjutama vihikusse)
- võistlusmoment teiste paaridega (kes võidab)
- aeg möödus kiiresti
- halba hinnet ei pandud (hinde said ainult 1. ja 2.koht)

Analoogilise tunni viisin läbi ka 7. klassiga (4 poissi, 3 tüdrukut). Erinevus oli selles, et tund toimus enne kontrolltööd kordamiseks ja õpilased ise kontrollisid oma vastused ära. Iga laua juures said olla 8 minutit, siis jäi pärast aega 5 minutit kontrollimiseks. Mul olid eraldi nende jaoks vastuste lehed.

8. klassis korrutamise abivalemite kordamise juures kasutasin rühmatööna suuri pabertahvli pabereid. Iga paar sai 42 ülesannet (iga ülesanne eraldi väikesel paberilehel) , 7 valemi mõlematpidi rakendamine. Kõigepealt pidid õpilased paigutama õige ülesande õige valemi juurde (äratundmine). Kui valemid olid paigutatud, siis kleebiti need paberile kinni ja hakati lahendama. Samasugune ülesanne on 9. klassi töövihikus valemite kordamise osas (M.Saks. Töövihik 9. klassile. Avita)

Poistele meeldis ka valemite doomino. Tegelikult meeldivad sellised aktiivõppe võtted ka tüdrukutele 5.-9. klassis. Erinevus on vast selles, et tüdrukud õpivad ka õpiku ja vihikuga, poisid ei taha iseseisvalt õpikuga eriti hea meelega õppida. Neil peab olema selleks mingi stiimul või võistlusmoment, neile tuleb rohkem selgitada, et miks seda vaja teha on. Poistele meeldib rohkem suuliselt lahendada, tüdrukud tahavad üles kirjutada. Kirjutamine on poistel aeglasem ja seetõttu saavad tüdrukud tihti ülesande varem valmis. Poisid ei pööra tähelepanu vormistusele, peaasi, et vastus oleks õige. Tüdrukud kaunistavad oma vihikuid ja ei taha sodida (kasutavad tihti korrektorit), poisse see ei häiri.

Malle Saks,
AMI koolitaja,
Tartu Erakooli matemaatikaõpetaja

Lapsi kuulates...

Mida arvavad poistest ja tüdrukutest 5-ja 17-aastased tüdrukud ja poisid?

Pildi autor: 5-a. Johan

Vastab Gunilla (5 a):

K: Kas sina oled poiss või tüdruk?

V: Tüdruk.

K: Kuidas sa seda tead?

V: Sest tüdrukutel on kleidid.

K: Aga kui kleit ära võtta, kuidas siis tead?

V: Lihtsalt tean. Kogu aeg olen tüdruk olnud. Juba siis kui tita olin ja enne seda ka.

K: Kas sa poiss tahaksid olla?

V: Ei. Mulle ei meeldi poiss olla, sest nad mängivad autodega ja jalgpalli. Mina tahan ikka vahest nukkudega mängida, meikida ja pärleid panna. Aga poisid ei saa.

K: Miks siis?

V: See ei sobi neile. Kas sa oled näinud kunagi, et issi meigiks või küüsi lakiks?

K: Kas tüdruk on hea olla?

V: Jah.

K: Miks siis?

V: Sest tüdrukutel võivad pikad juuksed olla. Nad võivad meikida, küünelakki panna ja huuli värvida.

K: Kas poisid ja tüdrukud on erinevad?

V: Jah.

K: Mille poolest?

V: Poistel on lühikesed juuksed, tüdrukutel pikad. Tegelikult see ei ole õige, poistel on juuksed lihtsalt ära lõigatud. Aga nimed on erinevad. Kas siis Taavi on tüdruku või Gunilla poisi nimi.

K: Kas on veel mingeid erinevusi?

V: Ei, rohkem ei ole.

K: Kas poisid meeldivad sulle?

V: Jah, ainult mõned. Mehed meeldivad ka. Sest issi on ju poiss ja mees.

K: Aga need, kes ei meeldi, miks nad ei meeldi?

V: Sest nad kisavad ja kihutavad autodega ringi.

K: Kas teie tüdrukud siis ei tee nii?

V: Ei, meie oleme korralikud.

Vastab Jakob (6 a):

K: Millised on poisid ja millised tüdrukud?

V: No tüdrukud mängivad rohkem nukkude moodi ja poisid mängivad põhiliselt krimimoodi.

K: Millega poisid ja tüdrukud mängivad?

V: Mänguasjapäeval võtavad tüdrukud kaasa oma plastmassist nukke. Poisid poiste mänguasju. Igasuguseid.

K: Mille poolest poisid ja tüdrukud erinevad?

V: Poisid ja tüdrukud näevad erinevad

välja, sest tüdrukutel on ju patsid. Tüdrukud kannavad seelikuid ja poisid poistepükse ja T-särke. Tüdrukud kannavad tüdrukute pükse ikka ka.

K: Kui poisid tahavad saada tuletõrjujateks ja tehnikuteks, siis kelleks tüdrukud tahavad saada?

V: No ma ei tea, sest mul ei ole ühtegi tüdrukut sõpra, mul on ainult poiss sõber, kes on tehnik. Ta võtab lasteaeda palju juhtmeid kaasa. Ja mina tahan ka tehnikuks saada.

K: Kas te lasteaias koos ei mängi?

V: Tüdrukud kogunevad tüdrukute kampadesse ja poisid poiste kampadesse.

Vastab Piret (17 a):

K: Kuidas te omavahel suheldes nimetate poisse? Tüdrukuid?

V: Poisse tavaliselt nimetame kuttideks või tüüpideks, tüdrukuid tsikkideks.

K: Mis on erinevat ainult tüdrukute seltskonnas ja segaseltskonnas?

V: Segaseltskonnas visatakse rohkem nalja ja esinetakse rohkem just tüdrukute poolt (mulle on selline mulje jäänud).

K: Missugused omadused sulle tüdrukute juures meeldivad?

V: Lahkus, sõbralikkus, kannatlikkus, altimad organiseerima üritusi.

K: Aga poiste?

V: Sõbralikkus, avameelsus, aktiivsus, osavõtlikkus.

K: Kas poisid ja tüdrukud on erinevad? Mille poolest?

V: On ikka, poisid on elavama olemusega ja avatumad kui tüdrukud. Tüdrukud aga rohkem vaoshoitud ja ei ütle kõike alati otse välja.

K: Kas koolis peaks kuidagi arvestama seda, et poisid ja tüdrukud on erinevad?

V: Kooli reeglid kehtivad kõikidele ühtemoodi, vahet pole, kas oled poiss või tüdruk. Ka õpetaja peab ennast kõikide õpilaste ees kuulama panema ühtemoodi ning kui ta arvestaks poisse ja tüdrukuid eraldi, siis peaks juba ka iseloomuomadusi eraldi arvestama.

Vastab Joonas (17 a):

K: Kuidas te omavahel suheldes nimetate poisse? Tüdrukuid?

V: Lihtsalt poisid, üliharva ka kutid. Mõnes konteksis näiteks: „Vaata seda venda“. Tüdrukud on *piffid*, see ei ole negatiivne, kuigi võib ka nii kasutada.

K: Mis on erinevat ainult poiste seltskonnas ja segaseltskonnas?

V: Oleneb seltskonnast. Kui tüdrukuid pole, kasutatakse vängemaid sõnu. Tüdrukutega koos on veidi rahulikum käitumine.

K: Missugused omadused sulle poiste juures meeldivad?

V: Nii poiste kui tüdrukute puhul on tähtis viisakas välimus, mitte ülepingutatud. Poiste puhul hindan, kui suudetakse autoriteetsemate inimestega suhelda viisakalt (n. õpetajatega).

K: Aga tüdrukute?

V: Tüdrukud ei tohiks ropendada või olla liiga avameelsed.

K: Kas poisid ja tüdrukud on erinevad? Mille poolest?

V: Mul on sõpru mõlemate hulgas võrdselt, vahet pole, kuidas suhelda, tüdrukud on ka kambajõmmid, see on aja jooksul ühtlustunud.

K: Kas koolis peaks kuidagi arvestama seda, et poisid ja tüdrukud on erinevad?

V: Tüdrukud on justkui eelistatud koolis, poisse väntsutatakse rohkem, poistel on raskem saada paremaid hindeid. Erinevalt suhtuma ei peaks, poisid ja tüdrukud on sama võimekad.

Sõna vägi on suurem kui sõjavägi

Igaühest endast sõltub, kuidas järgnevat võtta – kas räige loona või igapäevase olukorrana, kus ühe inimese küpsusest oleneb paljude teiste hilisem eluhoiak.

Emakeele tund kutseõppekeskuses esimesele kursusele. Kõik noormehed, 16-17-aastased. Klassis lendleb sidesõnadeks „igaks juhuks ja mehelikkuse puhuks" teatud kehaosi väljendavaid vägisõnu. Lihtsa kirjutamisülesande andmise puhul kostub taas väga tavaliselt üle klassi kõlavalt kellegi hääl: „P*tsi, k*r*t, kus mu pastakas kadunud on?"

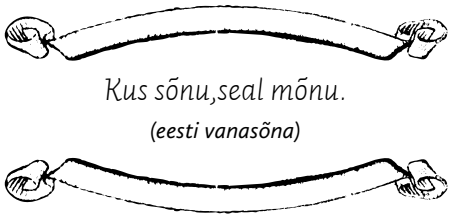

Kus sõnu,seal mõnu.

(eesti vanasõna)

Ei saa salata, et see mind, naisõpetajat, puudutab. Küsin siis klassilt: „Kas teile meeldib ropendamine?". Mõnelt on vastuseks kindel JAH ja siis kõlab see veel paarilt kaaslaselt. Ülejäänud on äraootaval seisukohal ja tunduvad nõututena.

Ütlen siis, et OK, teeme asja selgeks. Hakkan ütluste põhjal tahvlile mustvalgelt roppe sõnu kirjutama. Alustame – ja ongi kohmetus käes. Kohe nagu ei tulegi sõnu. Aga hakkavad tulema. Kirjutan järjest, üsna suurelt ja arusaadavalt. „P*ts, m*nn, v*tt, t*ra, l*ts, p*rse…." On natuke piinlik. Klassil. Mina olen otsustanud asjaga tegelda.

Oleme jõudnud piisava nimekirjani, kust teen valikuid. „NEED allajoonitud sõnad tähistavad naissuguorganeid, mis on ka minul ja mille üle olen uhke, sest tänu neile olen sünnitanud 3 last. NEED allajoonitud sõnad tähendavad meessuguorganeid, mis on minu elukaaslasel ja ma olen uhke nende olemasolule, sest need võimaldavad minu kehas edasi kanda uut elu. Ja ma austan neid kehaosi. Mulle EI MEELDI, et nende üle ilgutakse. Sõna „p*rse" tähendab istmikku ja ka see on mulle oluline kehaosa, sest istumine meeldib mulle aeg-ajalt väga. „L*ts" on prostituudi sünonüüm ja kuna ma olen siin klassis ainus naine ja kindlasti mitte prostituut, siis ma leian, et seda sõna ei ole siin lihtsalt sobilik ega vajalik kasutada."

Edasi küsin selgelt silma vaadates igalt klassis olevalt noorelt – kas ta on valmis kokku leppima, et SELLISEID sõnu me eesti keele tunnis ei kasuta. Jaatavad vastused. Üks poiss vastab põiklevalt, et pean ema käest küsima. Mina:"Kas Sa näed ema täna ja saad küsida?". Vastuseks – jah. „Küsi siis ja ütle mulle homme vastus."

Järgmine tund. Enne, kui olen jõudnud tundi alustada, kostub mitmelt poolt, et, Sass, mis ema ütles. Sass vastab üsna vaikselt, kuid selgelt:"Seal, kus sobib." Tund jätkub. Korraga lendub taas üks vägisõna. Ma ei jõua veel reageeridagi, kui klass teatab, et NEID sõnu eesti keele tunnis ei kasutata. Ütleja oli eilne puuduja ja siis ma kuulen vaikselt sosistatuna selgitusi, et need sõnad tähendavad naissuguorganeid ja need meessuguorganeid, mille üle tuleb olla uhke ja nende üle ei ilguta.

Tund jätkub. Tavalises rütmis, ilma lendsõnadeta. Nagu ka kõik järgnevad.

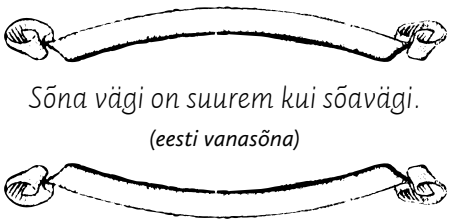

Sõna vägi on suurem kui sõavägi.

(eesti vanasõna)

Imetledes individuaalsust

Igal liivateral on oma erinev välimus,
igal veetilgal oma kuju,
igal puulehel lahkuminev joonistus,
igal sõrmeotsal oma jälg...

A.H. Tammsaare

Inimese sügavaim igatsuse objekt näib olevat, et mõlemad pooled, mees ja naine, emalikkus ja õiglus, tunne ja mõtlemine, loovus ja mõistus, on liitunud sünteesiks nii, et nad kaotavad oma vastandlikkuse ja annavad üksteisele värvi.

E. Fromm

Kõik, mis on elus, on värv, individuaalsus, ainulaadsus ja läbipaistmatus.

J. W. von Goethe

Ainus, mis tõeliselt rahuldust pakub, on kogu aeg sisemiselt kasvada, muutudes õiglasemaks, usatavamaks, heldemaks, lihtsamaks, mehelikumaks, naiselikumaks, lahkemaks, elavamaks. Ja seda saame me kõik teha, tehes oma päevatööd nii hästi kui suudame.

James Freeman Clarke

Tõhusaimad muutumisvahendid on inimeses peidus. Neid ei saa kompida ega mõõta. Keegi ei või teada, kes võiks kõrvalistuv isik edaspidi olla, kui ta saaks selleks loa.
Ja kui ta annaks endale ise selle loa.

K. Lonka, E. Saarinen

Mõnikord erineme iseendast rohkem kui teistest.

F. de la Rochefoucauld

Vaid see on väärt nii vabadust kui elu,
kes pidevalt neid kätte võitma peab.

J.W.von Goethe

Tähelepanu ei vääri mitte ainult need, kes ületavad raskusi, vaid ka need, kes neid loovad.

Tundmatu

Kuigi ümbrus on sama, elab igaüks meist erinevas maailmas.

A.Schopenhauer

Mida rohkem näen inimesi, seda õnnelikum olen. Kõige tühisemastki inimesest võib ammutada informatsiooni, rikastuda, mõista tema abil paremini oma õnne.

S. Beckett

Ja teame, kui aeg meid hindab,
Saab õigustuse iga viiv…
Kes oleks veel nii uhked, kindlad,
Nii lihtsad nagu meie siin.

A. Ahmatova

ANIMA ehk mehe sisimas olev naine, ANIMUS ehk naise sisimas olev mees

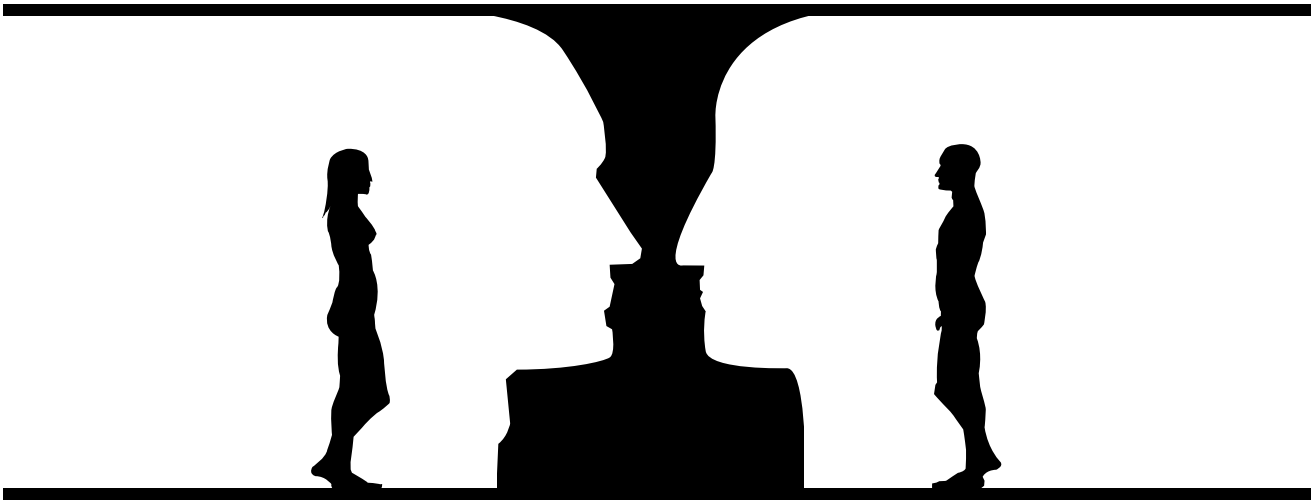

ANIMA on naiselike psühholoogiliste kalduvuste esindus mehe psüühikas, paiknedes enamasti selle alateadlikus osas. *Anima* on tajutav mitmesuguste ähmaste tundevirvenduste, üllatavate eelaimuste ja irratsionaalsele vastuvõtlikkusena. Ta annab jõudu mehe võimele armastada teist inimest, vaimustuda loodusest ning mõjutab tema suhtumist alateadvusse.

Arvatakse, et see, millise põhilaadiga on mehe *anima*, sõltub peamiselt tema ema mõjust, õigemini sellest, millisena on mees tajunud seda mõju endale. Kui see on olnud peamiselt ebameeldiv, siis toob tema enda *anima* tihti esile selliseid seisundeid nagu ärritus, meeleolulangused, ebakindlus, ülitundlikkus. *Animast* võivad olla pärit meeste seletamatud hirmud haiguste, impotentsuse, õnnetuste ees. Sealt saab toitu ka kestev elutüdimus, terve elu kukil lasuv kurbuse ja raskemeelsuse varjund, mis võib viia isegi enesetappudeni.

Kunstis tuntakse *animat* ka surmadeemoni, femme fatale`na, igatahes peitub temas mingi destruktiivne illusioon. Ta kordab mehe sees: „Ma olen tühine. Millelgi pole mõtet. Teistel on kõik korras, aga minul... Minu elul puudub tähendus."

Mehe alateadvuses pesitsev *anima* võib võtta ka külma ja hoolimatu mürgineitsi kuju, kes armastab väljenduda salvavate märkuste abil, mis moonutavad tõde ja on suhteid lammutava iseloomuga.

Kui mehe ema-kogemus on olnud tema jaoks positiivne, siis võib see tema *animat* mõjutada mitmel erineval viisil. Tema *anima* võib osutuda sentimentaalseks, ülitundlikuks printsessiks herneteral. Sel puhul muutub mees nõrgaks, eluraskustega mittetoimetulevaks või laseb naistel end kergesti ära kasutada. *Anima* mõjul võib mees kaotada kontakti tegeliku elu ja tahtejõulise tegutsemisega. Sel juhul võib ta hakata elu üle liigselt arutlema, pidama lõputult filosoofilisi kahekõnesid iseendaga, mis võtab talt lõpuks võime tegelikku elu elada. Kui mees ei pööra oma partnerlussuhetes tunnetele küpset tähelepanu, siis hakkab tema *anima* ilmnema oma primitiivse aspekti – erootilise fantaasia abil. See seletab striptiisietenduste, porno ja seksiajakirjade suurt populaarsust.

Oluline on teada, et *anima* aspekte on võimalik projitseerida teistele inimestele. Kui mees pole omandanud arusaamist oma isiklikust *animast* ja tema hingelaadist, siis võib kergesti ette tulla, et ta märkab seda mõne konkreetse naise omadustena. See võib kaasa tuua äkilisi armumisi inimestesse, kes oleksid nagu juba terve elu lähedased olnud ning hilisemat samade inimeste süüdistamist iseloomuomadustes, mida neil tegelikult pole.

Anima ja mehe suhtest oleneb see, kas mees suudab leida endale sobiva kooselupartneri. Alles siis, kui mees suudab tunnistada ja näha *animat* kui omaenda sisemist jõudu, suudab ta hakata vähendama ka sellekohaseid projektsioone, arendada *anima* abil iseennast ja astuda samme isiksusliku küpsuse teel. *Anima* tõeline väärtus seisneb selles, et mil iganes mehe loogiline mõistus jääb hätta oma

alateadvusesse peidetud asjaolude tajumisega, saab *anima* need esile tuua. *Animast* võib saada mehe isiksusliku arengu teejuht, kes toob esile tema sügavad sisimad väärtused.

Kui mees ei pea vajalikuks oma *animaga* tegelda, siis tekib oht, et ta hakkabki *animat* peamiselt väljapoole projitseeerima, teistes inimestes nägema ja ainult sealt leidmagi. Siis on üsna tõenäoline, et tal tekivad kas seksuaalsed sõltuvused või sõltuvus ühest kindlast naisest.

Oluline on, et mees söandaks oma *anima* poolt saadetud tundevirvendusi, fantaasiaid ja intutiivseid nüansse tõsiselt võtta, neid mingil kujul teostada ja loovalt edasi arendada nt luuletamise, kirjutamise, maalimise, muusika loomise, tantsimise jmt abil. Kui anima sõnumitesse tõsiselt ja järjekindlalt süveneda, võib mehe hingesügavusest üles kerkida järjest enam alateadlikku ainest, mis teeb võimalikuks tema isiksusliku küpsemise, liikumise oma Ise poole, individuatsiooniprotsessi.

ANIMUSeks nimetavad jungiaanid naise alateadvuse mehelikku osa. *Animuse* teadvustamatu mõju all võib naine muutuda kangekaelseks, külmaks, lausa halastamatuks. *Animus* annab naises märku eelkõige naise enda jaoks varjatud jäikuse, vankumatute seisukohavõttude, lausa pühade veendumuste kujul. Neid jutlustatakse jõulise, pealetükkiva, maskuliinse häälega või surutakse teistele peale mitmesuguste emotsionaalsete stseenide abil. Ka väga naiselikus naises võib animus esile tulla üllatavalt tugeva ja halastamatu jõuna. *Animuse* poolt esiletoodud seisukohtadega ei annagi eriti vaielda, sest tavaliselt on nad üldplaanis õiged ja loogilised, kuid ei sobi lihtsalt konkreetsesse olukorda. Nagu mehe ja tema *anima* puhul mõjutab naise *animuse* loomulaadi paljus tema vastassugupoolest vanema – isa mõju.

Animuse enda mõju võib naise eemale meelitada kõigist inimsuhetest, eriti aga lähedastest kontaktidest tegelike meestega. Ta loob naise ümber justkui omaette kalkuleerivate mõtete võrgu, mis on ühelt poolt täidetud jäikade veendumustega selle kohta, kuidas asjad peavad olema ja mis kahjuks eraldab naise tegelikust reaalsusest. Teiselt poolt võib see mõttevõrgustik olla täidetud õeluse ja intriigiga, kus isegi soovitakse teise inimese surma.

Animuse mõjudele allumisest annab märku kummaline kestev passiivsus, tühjusetunne, lausa tahtehalvatus, mis viitab sügava turvatunde puudumisele. „Su tegevustel pole mõtet, ära parem üritagi, lootust pole, elu ei muutu kunagi," sosistab naises peituv *animus* talle. Sellega kaasnevad tavaliselt vaiksed, jonnakad, kurjad mõtted.

Teadliku tähelepanu pööramine oma *animuse* aspektidele nõuab palju aega ning loomulikult võib see kaasa tuua kahtlusi ja kannatusi. Kui naine mõistab, kes või mis on *animus* ja kuidas ta teda mõjutab, siis suudab ta vaadata reaalsusele otsa ja *animuse* ebasoovitavaid mõjusid muutma hakata. *Animusest* saab aga naisele hindamatu väärtusega sisim kaaslane, kes kingib talle sellised võimed nagu algatusvõime, elujulgus ja tõearmastus. Kõrgeimal tasandil vahendab *animus* naisele sügavat religioosset tarkust, mille kaudu elu omandab uue tähenduse. Ta võib anda naisele vaimse kindluse ja nähtamatu sisima selgroo, mis kompenseerib välist pehmust. *Animusele* omistatakse ka loovat väge.

Naise psüühika sisemine mees võib samuti kaasa tuua kooselu probleeme. Piisab sellest, kui üks partneritest allub oma *anima* või *animuse* ebasoovitavatele mõjudele. See toob teises pooles automaatselt esile samalaadse protsessi ning tulemuseks on kestev pahur emotsionaalne õhkkond ja tajutavalt „madal" olemine.

Kui naine leiab endas julgust ja mõistvust, et omaenese *animuse* kõigutamatu veendumuse pühadust kahtluse alla hakata seadma, alles siis saab tema Ise – psüühe tõeliselt individuaalne, kõige sisim tuum – oma arenguvajadused temani tuua ja ta on siis võimeline nende tähendust teadvustama.

Ka mehel on vaja saada kontakti oma *animaga*- sisima naisega, kes vahendab talle Iselt olulisi teateid.

Allikas: C.G. Jung *Inimene ja tema sümbolid, Eesti C. G. Jungi Analüütilise Psühholoogia Selts 2005*

Koidu Tani-Jürisoo,
OK Arenduskeskuse juht,
Avatud Meele Instituudi koolitaja
ja superviisor

Kasulikku lugemist

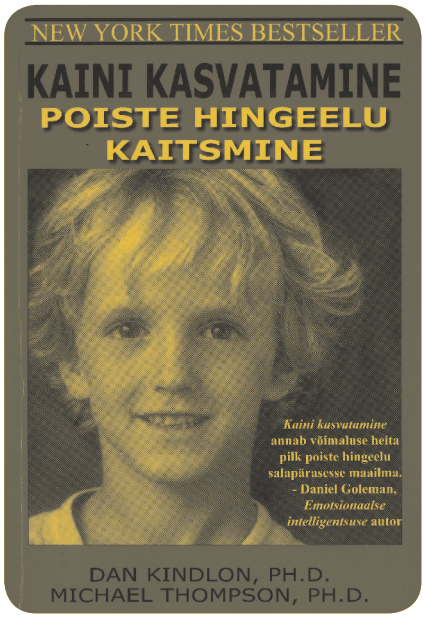

KAINI KASVATAMINE

Dan Kindlon, Michael Thompson
Balti Raamat 2003

Kel on kokkupuuteid poistega ja pole veel lugenud seda raamatut poiste hingeelu kaitsmisest, siis tehke seda. See on raamat lapsevanematele ja õpetajatele ja kõigile teistele, kes poistega kokku puutuvad. Selles on eraldi juttu poisist koolielus, poisist ja emast, poisist ja isast.

KAINI KASVATAMINE on tihedalt täis mõtlemapanevat ainest ja paneb mitmelgi puhul ohkama, et kui inimesed oleksid ometi teadlikumad, kui palju meeldivam oleks siis poiste elu ja elu poistega. Raamat on näideterohke, mis teeb ta väga eluliseks ja isiklikult puudutavaks.

Rohkem kui kaks tuhat aastat tagasi ütles heebrea mõttetark Hillel, et "inimene, kes kardab häbisse jääda, ei ole võimeline õppima". Tänapäeval peavad paljud poisid silmitsi seisma pideva häbi ja hirmuga kõikide oma algkooliaastate vältel. Seetõttu tunnevad nad end halvasti ja hakkavad vihkama seda kohta, mis neid niimoodi tundma paneb. Koolielust emotsionaalselt kaugenenutena on need poisid suurtes raskustes juba enne, kui nad on isegi õppinud sõna "raskused" kirjutama. (lk. 39)

Paraku tugineb meie koolikeskkond üsna suurel määral hirmule. Ja seda täiskasvanute poolt nii teadlikult kui mitteteadlikult. Palju tehakse koolides sellist, mida on „alati tehtud". Aga enamus täiskasvanuist leiab oma kooliaega analüüsides sealt üsna sagedase hirmutunde. On see siis hirm õpetaja ees tegemata kodutööde pärast või hirm kellegi poolt naeruvääristatud saada, midagi „valesti" teha või ...

Kahjuks on inimese loomus selline, et kui enda traumeerivaid kogemusi pole läbi mõtestatud, siis korratakse tõenäoliselt sama teiste peal. See raamat pakub võimaluse rattast välja astuda.

Muidugi ei arenda kõik poisid, kes kasvavad lapsevanema raudse rusika all, häbi vihaks ja viha vägivallaks. Paljud pööravad oma häbi ja viha sissepoole, kus see hämardab nende väljavaadet elule ja rikub nende kogemusi teistsugustest, armastavamatest suhetest. Kurbus puudutab nende elu kõiki tahke ja kahandab emotsionaalset võimet ka kõige tavalisemate rõõmude ja naudingute kogemiseks. (lk. 83)

Juba on ka kaasaegne teadus sunnitud tunnistama vana rahvatarkust, et üks haiguste peamisi tekitajaid on tunded ja mõtlemine. Kas keegi on uurinud sidet meeste südamehaiguste ja lapsepõlve emotsionaalsete kogemuste/emotsioonidesse suhtumise vahel?

Umbes alates kümnendast eluaastast, kui poisid hakkavad enam teadvustama iseennast ja oma kohta teiste hulgas, hakkavad ette tulema juhtumid, mis on seotud poiste omavahelise vägivallaga.

„Kui poisid sisenevad sellesse väga ebastabiilsesse vanusesse, janunevad nad meeleheitlikult eeskujude järele ja peamiselt pakub meie ühiskond neile selliseid eeskujusid, mis õpetavad külmaverelisust ja jõudu." (lk. 86)

Emotsionaalsest isoleeritusest on saanud peaaegu refleks selleks ajaks, kui poiss jõuab noorukiikka. Ta on õppinud eitama oma emotsionaalseid vajadusi ja tavaliselt varjama ka oma tundeid. Olles hirmutatud pidevalt ähvardavast naeruvääristamisest julma ühiskonna poolt ja sellest tulenevast usalduse hävimisest, sõlmivad poisid emotsionaalse lepingu, halva lepingu – nad peidavad ennast pigem ära, kui taluvad veel rohkem lööke. Mida suuremat survet poiss tunneb, seda sügavamale ta tõmbub. (lk. 149)

Aktsepteerime me ju tüdrukute puhul tunnetest rääkimist küll, aga poistel justkui ei tohi neid olla, „mehed ei nuta" on neile öeldud juba väikesest peale. Nii nad siis noorukina tunnevadki end veidrikuna, üksi, sest ühelgi „normaalsel" poisil ehk kõigil teistel tundeid ju pole.

Raamat lõpeb nõuannete-soovitustega, mis ei ole ülejõu käivad, aga nõuavad oma hoiakute uurimist ja võib-olla muutmistki. Pärast selle raamatu lugemist pole aga viimane sugugi võimatu.

Tugevad ja terved poisid on tugevad tänu sellele, et nad on inimestena leidnud meie heakskiitu. Meil kõigil on võimalus seda iga päev teha, iga kord, kui me oleme koos poisiga, on meil võimalus talle öelda; "Ma tunnen su ära. Sa oled poiss täis elu, unistusi ja tundeid." (lk. 261)

Raamatut luges ***Anneli Loodus***

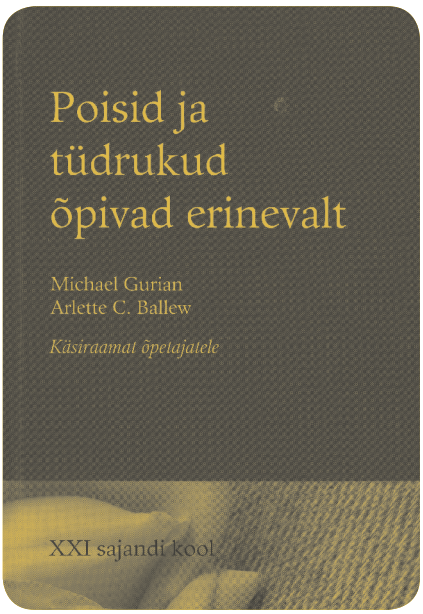

POISID JA TÜDRUKUD ÕPIVAD ERINEVALT

Michael Gurian, Arlette C. Ballew
Käsiraamat õpetajale
El Paradiso,
Haridus- ja Teadusministeerium 2004

See on käsiraamat, mis sisaldab rohkesti soovitusi klassielu korraldamiseks ning kirjeldab õpetamisvõtteid ja käitumisviise, mis uurijate, õpetajate ja õpilaste kogemuste põhjal on praktikas tõepoolest toiminud ning aidanud kaasa õppimisõhkkonna loomisele.

Kuigi raamatu pealkirjas on rõhutatud poiste ja tüdrukute erinevust, on autorite jaoks kõige olulisem, et iga koolis käiv inimlaps, sõltumata soost, oleks aktiivselt kaasatud õppimisse. Samas kirjeldavad nad mitmesuguseid klassiolukordi ja õppimisprobleeme, mille puhul sobivate lahenduste leidmine sõltub suurel määral sellest, kas laps on poiss või tüdruk.

Autorite tähelepanekud ja nõuanded on rühmitatud vanuseastmete järgi (lasteaed, eelkool, algkool, põhikool, keskkool), mis teeb lugeja jaoks hõlpsaks keskenduda just teda huvitavale vanuserühmale.

Raamatu esimeses peatükis kirjeldatakse poiste ja tüdrukute aju sünnipäraseid erinevusi ning seda, kuidas need erinevused ilmnevad poiste ja tüdrukute õppimis- ja mõtlemisviisides.

Teises ja kolmandas peatükis keskendutakse suhtlemis- ja käitumisprobleemidele, mis võivad koolielus (klassielus) ette tulla ja õppimist takistada. Vägivald ja kiusamine, segaduses või häiritud lapsed, tülikad harjumused, keerulised suhted – autorite veendumust mööda tuleb kõigepealt luua sõprussuhteid ja korrastada kaos, mis ei lase õppimiseni jõudagi. Rahu ja tasakaal klassis ja õppijas võimaldab paremini keskenduda ja süveneda ning sisukaltisukalt õppida.

Raamatus vaadeldakse õpetamisvõtteid ainerühmade kaupa. Matemaatika, loodusteaduste ja ruumilise mõtlemisega seonduvates valdkondades on autorite arvates teatud eelised poistel ning nad pakuvad välja ideid, kuidas toetada poiste õppimist ning samas luua tüdrukutele võimalusi tunda end nendes valdkondades hästi. Humanitaarainete puhul võib eeliseid olla just tüdrukutel ning oma keeleoskuse arendamiseks võivad poisid vajada rohkem abi ja ülekavaldamist.

Avastamis- ja valikuvõimalused, õpilaste iseseisev tegevus, käelised tegevused, liikumine, loovus, graafilised lahendused, kogemusõpe – need märksõnad iseloomustavad ja ühendavad erinevaid ideid, mida autorid õpilaste haaramiseks ja õppimise toetamiseks välja pakuvad. Väärtushinnangute kujundamine ja õpetamine on üks oluline aspekt õpetaja tegevuses, millele raamatu autorid samuti sihipäraselt ja järjekindlalt tähelepanu pööravad.

Lootsin leida käsiraamatust ühte head ja ilmekat soovitust, nõuannet või töövõtet, mida raamatu tutvustamisel näiteks tuua – see ei läinud korda, sest võrdselt häid mõtteid ja ideid on selles väga palju. Samuti tundus, et tegelikult on raamatu ideede tähendus iga lugeja jaoks erinev, vastavalt sellele, millised on tema õpilased ja nende probleemid ning lugeja ettekujutus tema jaoks parimatest lahendustest.

Raamatut luges ***Mari Karm***

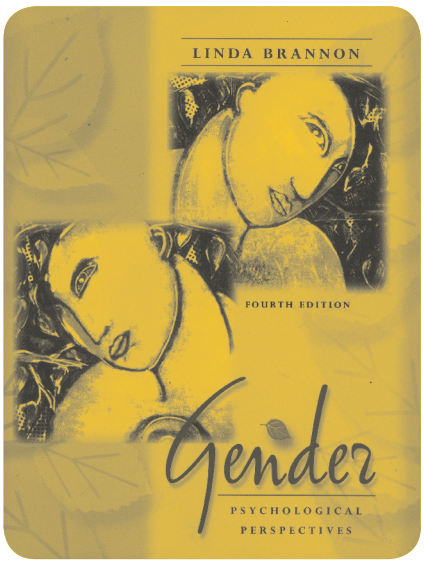

GENDER: psychological perspectives

Linda Brannon
Prentice Hall 2010

Linda Brannon toob oma raamatus esile, et poisid koolis on teema, millele järjest enam tähelepanu pööratakse, kuna poiste kooliprobleemid on suuremad kui kunagi varem: nad saavad 70% mitterahuldavatest hinnetest ja moodustavad kaks kolmandikku õpiraskustega õpilastest. Nende arvel on 80% koolist väljalangemistest ja tähelepanupuudulikkuse diagnoosidest.

Mitmed kooliga seotud probleemidest ei ole uued - poistel on alati olnud rohkem distsipliiniprobleeme ja nende akadeemilised tulemused on väga kõikuvad. Kool on koht, mis toob välja poiste nõrgad kohad. Vaikselt istumine, tähelepanu osutamine, kontsentreerumine ja vait olemine osutub poistele keeruliseks. Osale poistest on selline käitumine väljaspool soorolli: kool nõuab, et nad käituksid nagu memmekad. Vastuhakk ja raskused toimetulekus kooli nõuetega toovad kaasa olukorra, kus poistel on võrreldes tüdrukutega suuremad käitumisprobleemid. Sellega kaasneb negatiivne tähelepanu ja suure tõenäosusega ka tähelepanupuudulikkuse või hüperaktiivsuse silt.

Enam ei domineeri poisid ka kooli muudes tegevustes: tüdrukuid on enam õpilaste omavalitsustes,

kooliajalehe tegijate seas ja väitlusklubides. Samuti on enam tüdrukuid, kes on edukad nii spordis kui akadeemilistes õpingutes.

L.Brannon otsib vastuseid küsimustele: milles seisneb sooline ebavõrdsus koolis ja millised võivad olla koolikogemuse tagajärjed meeste ja naiste elule.

Raamatus tuuakse välja, et juba 4-5 aaastased lapsed teavad, milline on oodatud ja heakskiidetud käitumine kummalegi soole. Lasteaias omandatakse uskumused, millised riided, mängud ja käitumine on sobilik poistele ja tüdrukutele ning need uskumused tuuakse kaasa koolikogemusse. Koolis on probleemiks ebavõrdne tähelepanu, stereotüüpsete soorollide soodustamine, ebavõrdsed karjääriga seonduvad ootused ja seksuaalne ahistamine õpetajate või klassikaaslaste poolt. Mitmed uuringud juhivad tähelepanu sellele, et kool ei vasta tüdrukute ega poiste hariduslikele vajadustele. L Brannon osutab, et isegi õpetajad, kes üritavad olla õiglased ja vältida soolist ebavõrdust oma käitumises, võivad erinevatel põhjustel ebaõnnestuda (puuduvad vajalikud teadmised).

Lastel on kombeks sooline segregratsioon ja õpetajad lasevad sel sündida ning isegi julgustavad seda.

Oma mõju on ka sellel, et alates lasteaiast on õpetaja üldjuhul naissoost. Mehed alushariduses on üsna harv nähtus, kuid neil on oluline mõju sooliste stereotüüpide vähenemisele - lapsed, kel on meesõpetaja, kasutavad meeste ja naiste käitumise põhjendamisel palju vähem stereotüüpe. Samas puuduvad tõendid, et tänane feminiseerunud kool kuidagi tüdrukutele kasu tooks. Mitmed uuringud on kummutanud müüdi, et varajane koolikogemus vastab enam tüdrukute vajadustele. Varajastel kooliaastatel on võimalik enam harjutada tegevusi, milles poisid on nõrgad, näiteks lugemine. Tüdrukutel on enam vaja harjutada motoorseid oskusi, uurida ja eksperimenteerida, kuid need tegevused loetakse mängu osaks ja on õppekavast välja jäetud. Tegevused, mida soosib kool, on poistele rasked, kuid pakuvad võimaluse harjutada seda, milles nad nõrgad on.

Algklassides on poistel ja tüdrukutel väga väikesed erinevused õppimise tulemuslikkuses, kuid need on tüdrukute kasuks. Tüdrukute eelised on seotud kalduvusega vastata sotsiaalsetele ootustele ja täiskasvanute nõuetele. Seega treening, mida tüdrukud saavad naise soorolli täitmiseks, on nende varajase kooliedu pant. Probleemid koolis tekivad, kui õpilased ebaõnnestuvad täiskasvanute seaduste ja nõuete täitmises ja poistel on suurem tõenäosus käituda just sellisel viisil. Akadeemiline edu on kompleksne, edu koolis tuleneb nii intellektuaalsetest kui sotsiaalsetest teguritest - õpilaste kohandumine sootüüpilise käitumisega mängib rolli tüdrukute akadeemilise edukuse ja poiste viletsa soorituse juures.

Linda Brannon rõhutab oma raamatus, et soolised erinevused põhikoolis on seotud enam hoiakute kui saavutustega, enam huvi ja eelistuste kui võimetega. Palju on pööratud tähelepanu akadeemilise enesekindluse langusele, mida tüdrukud kogevad põhikooli ja gümnaasiumi jooksul. Varasemad uurimused on välja toonud tüdrukute enesekindluse vähenemise ja poiste enesekindluse tõusu, kuid hiljutised uurimused on leidnud enesekindluse langust mõlemast soost õpilastel. Poiste enesehinnang on keskmiselt kõrgem kui tüdrukute esialgne enesehinnang, kuid poiste enesehinnang langeb kiiremini. Uurimused toovad välja olulise seose enesehinnangu ja valdkonna väärtustamise vahel. Lapsed ja täiskasvanud väärtustavad seda, mida nad usuvad, et on võimelised tegema. Seega on uskumused langevast kompetentsusest märgiks probleemidest koolis. Need tulemused langevad kokku probleemidega, mida poisid kogevad koolis ja tüdrukute uskumustega oma matemaatilise võimekuse kohta. Põhikoolis langeb tüdrukute huvi matemaatika ja füüsika vastu. Huvipuudus ei mõjuta oluliselt nende hindeid, mis tüdrukutel on jätkuvalt paremad. Huvilanguse põhjusteks on arusaam matemaatikast kui meeste valdkonnast, mida jagavad laialdaselt poisid, tüdrukud, lapsevanemad ja õpetajad; tüdrukute vähene osalemine antud tegevustes ning õpetajate ja vanemate vähene julgustamine. Stereotüüpsed uskumused on seda tugevamad, mida selgemalt samastutakse soorolliga.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et meestel ja naistel on erinevad kogemused hariduses, kuna neid koheldakse koolis erinevalt. Esimesest kooliaastast alates saavad poisid enam tähelepanu ja tagasisidet oma tegevusele kui tüdrukud. Osa sellest tähelepanust on negatiivne. Algklassidest alates on tüdrukutel paremad hindeid, kuid nii poiste kui tüdrukute enesekindlus oma akadeemilist võimete suhtes väheneb põhikoolis ja gümnaasiumis. Tüdrukute huvi füüsikateaduste vastu on madalam. Õpetajate, nõustajate ja vanemate ootused poiste karjäärile on jätkuvalt kõrgemad. Vaatamata sellele, et tüdrukute osakaal kõrghariduses kasvab, on muutumatuks jäänud soolised erinevused erialavalikutes, kus meeste pärusmaaks on tehnilised alad ning naiste osaks teiste abistamisega seotud valdkonnad. Motivatsiooni mõjutab tegevustevaldkondade mittesobivaks pidamine antud soo esindajale, mistõttu domineerib osal erialadest üks sugu.

Raamatut luges ***Kaia Köster***

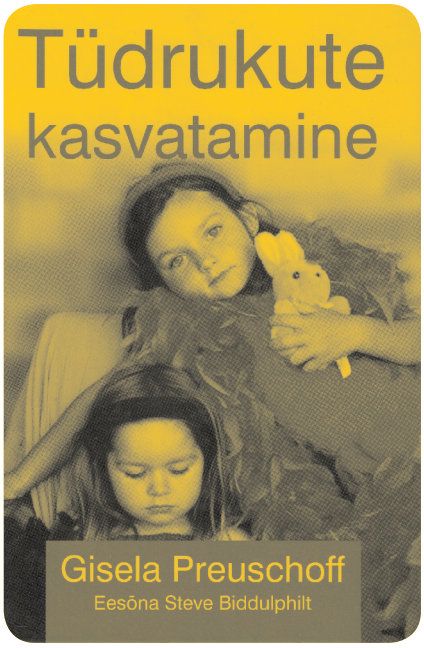

TÜDRUKUTE KASVATAMINE

Gisela Preuschoff

Ersen 2008

Tore, et meie raamatupoodide lettidele on jõudnud otsekohene raamat tüdrukutest - nende mõistmisest, arengust, annetest, käitumiserinevustest, läheduse tähtsusest, enesehinnangust, täiskasvanu rollist tüdrukute kõrval.

Gisela Preuschoff on Austraalia psühholoog ja perenõustaja, kes on kirjutanud üle 20 raamatu lapsekasvatuse, suhete, enesehinnangu ja suhtlemise teemal. Kolm aastakümmet kogemusi perenõustajana – ja emana – on andnud talle tarkuse tüdrukute kasvatamise kohta, mida ta selles raamatus avaldab.

„Lapsed ei ole vaha meie käes. Nad kuuluvad iseendale ja toovad maailma oma isiksuse ning ainulaadse elutöö. Meil on õnn neid vanematena mõnda aega saata. Selleks, et see oleks edukas, on tähtis, et me mõistaksime oma rolli.“

„Kui ma mõtlen sellele, mida soovin sel aastatuhandel üles kasvavatele naistele, mõtlen ma omadustele, mis on seotud algse naiselikkusega, väärtustele, mis on enamjaolt kadunud. Kuidas saaks neid välja tirida ja taas ellu äratada, et need jälle kasutust leiaksid? Ma soovin empaatiavõimet, koostööd, abivalmidust, kogukonnatunnetust, loovust ning kujutlusvõimet, intuitsiooni, tarkust...“

„See, kes sa oled, on otsustava tähtsusega. Mõnikord me unustame, et kõik sõltub enese tundmisest. Milline inimene ma olen? Kuidas ma käitun? Millist eeskuju ma oma lapsele annan? Mida paremini te ennast tunnete ning oma ärevusi, tundeid ja soove mõistate, seda vähem tõenäoliselt te sunnite lapsi teatud ettekujutusele vastama või kannate ärevusi neile üle. Mis tähendab, et kõige raskem osa laste – ükskõik kas poiste või tüdrukute - kasvatamisel on töö, mida peate endaga tegema. Kui teil on tütar, peate endalt küsima, mida tähendab teile isiklikult olla osa tütre kasvatamisest ning mida naiselikkus teile tähendab.“

Raamatu eessõnas ütleb psühholoog Steve Biddulph: „Selle raamatu kirjutas naine, kes ka ise otsis, ning selles on palju mõtlemapanevat. Selle asemel, et anda valemeid, nimekirju, punkte ja pinnapealseid nõuandeid (halva „lapsekasvatuseksperdi“ kindlad tunnused), utsitab Gisela teid otsima sügavamalt, nii et asjad, mida olete endasse matnud, tulevad pinnale – uskumused, kired, ununenud mälestused, mis võivad aidata ja suunata, et saaksite olla ärksam ja täielikult elav inimene. See, mis meie lastele meelde jääb ja mis neid tugevamaks muuda, on lähedus- ja ausushetked ning rahulikud ajad segi paisatud maailmas; need, mille muudame eriliseks, kui keeldume tantsimast kommertsliku maailma pilli järgi ja ehitame aia, kus armastus saaks kasvada.“

„Tüdrukute kasvatamise“ raamat võimaldab mõtiskleda, millised kujutluspildid ja mõtted on meil endil -emadel, isadel, õpetajatel- tüdrukuks ning naiseks olemisest ja millised neist on ühiskondlikult tõhusad. Kriitilise pilguga oma arusaamu üle vaadates on võimalik otsustada, milles kahelda, mida muuta ja mille juurde jääda.

Raamatut lugesid ***Ene Velström*** *ja* ***Ellen Aunin***

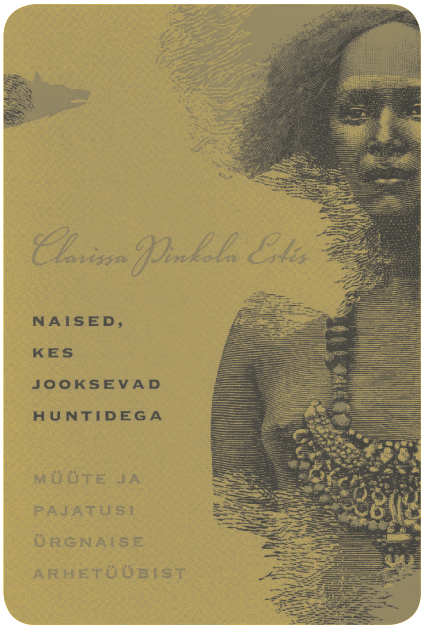

NAISED, KES JOOKSEVAD HUNTIDEGA

Müüte ja pajatusi ürgnaise arhetüübist

Clarissa Pinkola Estés

Varrak 2010

“Elutervetel huntidel ja elutervetel naisterahvastel langevad teatavad hingejõujooned kokku: mõlematel on terav aistmismeel, mängualdis vaim ja kõrgendatud pühendumisvõime. Hundid ja naisterahvad on sugulased oma uudishimuliku loomuse poolest, oma suure hingejõu ja kannatlikkuse poolest. Neil on sügavad vaistud, nad keskenduvad pingsalt hoolekandele oma järeltulijate, oma elukaaslaste ja oma karja suguvõsa eest. Elukogemuse varal kohandavad nad end pidevalt muutuva keskkonnaga. Nad on meeletult meelekindlad ja väga vaprad.”

‘Mis see Ürgnaine siis tegelikult on? Nii arhetüüpse psühholoogia kui ka traditsiooniliste pajatuste vaatepunktist nähtuna on ta naise hing. Ometi on midagi veel enamat: ta on naiselikkuse Läte. Ta esindab kõike seda, mis tuleneb loomusunnist – maailmast, mis on ühtaegu nähtav ja ka pilgu eest varjatud. Ürgnaise alus ja hakatus. Igaüks meist saab tema hõõguva raku, mis sisaldab kõiki instinkte ja eluks vajalikke teadmisi.

Ta on jõud, mis surub surma kahe elu vahele kokku (Elu/Surm/Elu). Ta on elu inkubaator. Ta on vaist ja ettenägelikkus, ta on süvakuulamine, ta

on ustav süda. Ta julgustab inimolendit jääma paljukeelseks: osaku ta sujuvalt unenägude keelt ning kire- ja luulekeeli. Poolihääli häälendab ta unenägusid ja sosistab unelmaid.

- Normaalne naisterahvas ei tunne end jõuetuna, ta ei kõhkle alatasa ega värise, ta ei lähe ummikusse, ta julgeb lõpuni minna, ta ei soovi loobuda oma loovast elust kellegi teise kasuks. Ta ei eralda end kaitsekraaviga oma semudest, töökaaslastest ega sõpradest, ta ei mõtlegi taluda elurütmi segilöömist, ta ei põgene iseenda eest, ta pole inertne ega ebakindel, ta ei löö vankuma, ta suudab kõndida omapead ja aduda oma piire.

- Ta ei sunni oma elutempot teistele peale, ta pole isepäine, ta ei trotsi oma Jumalat või jumalaid, ta ei lase end lahutada jõust, mis teda ikka ja jälle ellu äratab, ta ei lase end muuta ei kodukanaks, kaineks kaalutlejaks ega tuimaks töörügajaks, ta ei löö kõigele käega ega pea seda paika, kus ta oma eluinstinktid on kaotanud, kõige turvalisemaks ilma peal.

- Ta ei karda vastutust enda peale võtta ega avalikkuse ette ilmuda, ta ei pelga pöörduda õpetaja, ema või isa poole, ta julgeb arvesse võtta poolikutki tööd ja nõuda tegemata töö ärategemist, ta ei pelga end pikale teekonnale asutada, ta ei karda ka ligimese või ligimeste eest hoolekandmist, tal pole hirmu, et ta võiks karile joosta, maha käia või ammenduda, ta ei lömita võimukandja ees, ta ei jookse energiast tühjaks enne loomekava püstitamist, ta ei löö araks, ta ei alanda ennast, ta ei tunne end süüdi olevat, ta pole tuim, ta ei tunne ängistust.

- Ta ei karda vastu hammustada, kui tal midagi muud üle ei jää, ta ei pelga püüelda uudsuse poole; ta ei pelga häält tõsta ja vastu vaielda, ta ei pelga, et ta süda pahaks võib minna. Ta ei karda kõhukrampidega kõhulahtisust, ta ei pelga, et ta lõhki kistakse või ära lämmatatakse, ta ei karda, et võib liiga kergesti järele anda või vastutulelikkust üles näidata, ta ei karda kätte maksta.

- Ta ei karda seisma jääda ega tegutseda. Ta ei pruugi alustada – mis sest, et kolmeni on loetud. Ta ei karda üleväärsuskompleksi, ei karda armastada ja vihata ühekorraga, tal pole hirmu, et ta ühes või teises eluvallas toime ei tule, ja ta julgeb elada täisväärtuslikku elu.

Eluterve naisterahvas on paljuski hunditaoline: ta on võimas, ta on elujõudu pilgeni täis, ta on eluandja, ta teab, mis talle kuulub, ta on leidlik, ustav, aga samas ka paigalpüsimatu.

Ürgnaine tähendab ideid, tundeid, tunge ja mälu. Väga kaua aega on olnud ta kadunud ja peaaegu unustatud. Ta on läte, valgus, öö, pimedus ja puhteaeg. Ta on mõnus mudahais ja rebase tagajalg. Linnud – need saladuste väljalobisejad – on tema tööriistad. Ta on hääl, mis ütleb: "Siit, siit – minge siitkaudu!"

Ta on see, kes ülekohtu peale kõuena kärgatab. Ta on see, kes pöörab ennast otsekui rooliratas. Ta on elurütmide paikapanija. Ta on see, kelle ülesotsimiseks me lahkume kodunt. Ta on see, kelle pärast me koju tagasi tuleme. Ta on kogu naissoo kõdusõnnikune algjuurikas. Ta on see, mis hoiab meid püsti isegi siis, kui näeme, et mitte midagi ei ole enam teha. Ta on värskete väikeste mõttekoorikute ja algkavade taimelava. Ta on see mõte, mis meid välja mõtleb, ja meie oleme need mõtted, mida ta mõtleb.

Hundi üldised elureeglid:

1. Söö!
2. Puhka!
3. Vahepeal hulgu ringi!
4. Ole ustav kaaslane!
5. Armasta kutsikaid!
6. Näita kuule hambaid!
7. Kikita kõrvu!
8. Ära jäta konte teiste närida!
9. Ela armuelu!
10. Ulu pikalt ja pidevalt!"

Kas pole eelkirjeldatus palju ühist naisõpetajaga? On ju naisõpetagi see, "kellel on teatavad hingejõujooned sarnased huntidega – terav aistmismeel, mängualdis vaim ja kõrgendatud pühendumisvõime. Neil on tugev vaist, nad keskenduvad pingsalt hoolitsusele oma järeltulijate, elukaaslaste ja oma karja või suguvõsa eest. Elukogemuse varal kohandavad nad end pidevalt muutuva keskkonnaga. Nad on meeletult meelekindlad ja vaprad."

Sellest raamatust leiab otsija ürgsust, vaprust, vaistlikkust, meelekindlust, haljust, hingekasvu …

Raamatut luges Ellen Aunin

Veebituhnur soovitab

http://www.haridusjasugu.ee/about/

Portaal „Haridus ja sugu“ on teejuhiks haridusvaldkonna soouuringute, sooteadliku pedagoogika alaste materjalide ja publikatsioonide juurde. Sooline võrdõiguslikkus on Eesti hariduse ja koolielu korraldamise alusväärtus ja eesmärk, mille saavutamine eeldab spetsiifilisi teadmisi ja oskusi, mida Eestis senini napib.

Portaal HARIDUS JA SUGU ongi loodud nendes teadmistes oleva lünga täitmiseks ning tervikliku ja süsteemse ülevaate andmiseks soolisuse teemadest hariduses. Portaalist leiab materjale, mis toetavad sooaspekti lõimimist kõigi haridustasemete õppe- ja kasvatustöösse.

Väga põhjalikus ja hästi kasutatavas infoportaalis on üleval vajalikke sõnaseletusi, uurimuste tulemusi, juhend- ja õppematerjale, sh. tunnikonspekte, õiguslikke ja poliitilisi dokumente.

Sealt leiab ka viiteid parimatele praktikatele alus-, üld- ja kõrghariduse vallas.

Infoportaal on kasulik õppejõududele, õpetajatele, haridusametnikele, koolitajatele, üliõpilastele, noorsootöötajatele ja laiemale huviliste ringile, sh. ajakirjanikele ja meediaspetsialistidele. Koduleht on valminud Norra toetusprogrammi projekti SIHT-Sooaspekti Integreerimine õpetajaHaridusse ja Täiendkoolitusse raames.

http://www.enu.ee/haridus-ja-sugu/

Eesti Naisteühenduste Ümarlaud alustas 2008. aastal tegevust soolise võrdõiguslikkuse põhimõtte integreerimiseks Eesti haridusellu. Tänaseks on välja antud mitu käsiraamatut haridustöötajatele soolise võrdõiguslikkuse seaduse normide täitmiseks ja sugupoolte aspekti arvestamiseks üldhariduskoolide õppe- ja kasvatustöös. Käsiraamatute sisu on köitev ning praktiline ja need on ligipääsetavad ENÜ kodulehe alamlehel Haridus ja sugu.

Kogulehel on üleval projekti SIHT raames koostatud artiklikogumik “Sugu ja haridus keeles ja meeles”, kust leiab Tiiu Kuurme, Elo-Maria Rootsi, Ülle-Marike Papp´i, Gertrud Kasemaa jt. artikleid, mis toetuvad viimastel aastatel läbi viidud uurimustele Eesti koolides.

Lehelt leiab ka infot sooliste palgaerinevuste ning naistevastase vägivallaga võitlemise kohta, samuti meeste ja naiste võrdõiguslikkuse õigusraamistiku.